

**Вищий навчальний заклад УКООПСЛККИ
«Полтавський університет економіки і торгівлі»**

Кафедра правознавства

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для самостійного вивчення навчальної дисципліни
за кредитно-модульною системою організації навчального процесу

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

для студентів напрямку підготовки
6.140103 «Туризм»

Полтава – 2015

Автор:

Кульчій О. О., старший викладач кафедри правознавства
Полтавського університету споживчої кооперації України

Рецензенти:

Осташова В. О. – к. ю. н., доцент кафедри бізнес-адміністрування та
права Полтавської державної аграрної академії.

Божко В. М. – д.ю.н., доцент кафедри державного управління і права
Полтавського національного технічного університету
ім. Ю. Кондратюка.

Обговорено та схвалено на засіданні
кафедри правознавства.

Протокол № __ від 28 лютого 2015 р.,

Зав. кафедри _____ проф. Лаврик Г.В.

УЗГОДЖЕНО

Декан факультету харчових технологій,
готельно-ресторанного та туристичного
бізнесу

_____ 2015 р.

_____ доц. Страшко Л. М.

УЗГОДЖЕНО

Курівник НМЦ управління якістю освітньої
діяльності

_____ 2015 р.

_____ Огуй Н.І.

УЗГОДЖЕНО

Директор НЦ _____ 2015 р.

_____ Герман Н.В.

© Кульчій О.О., 2015 р.

© ВНЗ Укоопспілки «ПУЕТ», 2015 р.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Навчальна програма навчальної дисципліни.....	6
Тематичний план навчальної дисципліни.....	11
Модуль 1. Загальні засади правового регулювання туристичної діяльності.....	15
Тема 1. Законодавчі засади регулювання туристичної діяльності.....	15
Тема 2. Суб'єкти туристичних правовідносин.....	24
Тема 3. Організаційно-правові засади туристичної діяльності.....	34
Тема 4. Договірні відносини у сфері туризму.....	43
Тема 5. Туристичні формальності та безпека туризму.....	52
Тема 6. Правове регулювання порядку виїзду з України і в'їзду в Україну з метою туризму.....	61
Модуль 2. Правове регулювання окремих аспектів та видів туристичної діяльності.....	68
Тема 7. Правове забезпечення страхування в туристичній діяльності.....	68
Тема 8. Особливості правового регулювання окремих видів туризму.....	77
Тема 9. Правове регулювання оподаткування суб'єктів туристичної діяльності.....	86
Тема 10. Правові засади здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туристичної діяльності.....	93
Тема 11. Юридична відповідальність за порушення у сфері туристичної діяльності.....	103
Тема 12. Правові аспекти співробітництва України з Європейським Союзом у сфері туризму.....	110
Індивідуальні навчально-дослідні завдання.....	116
Перелік питань для підготовки до поточного модульного контролю.....	123
Перелік питань для підготовки до підсумкового модульного контролю.....	129
Порядок і критерії оцінювання знань студентів.....	133
Порядок нарахування балів (за темами).....	142
Термінологічний словник.....	144
Список інформаційних джерел.....	162

ВСТУП

Туризм – це складна міжгалузева система, у якій тісно переплітаються інтереси різних сфер, секторів національної економіки та видів економічної діяльності (готельного й ресторанного бізнесу, санаторно-курортного комплексу, транспорту, зв'язку, екології, охорони здоров'я, культури тощо). Узгодженість інтересів суб'єктів відносин, що виникають у сфері туризму, їх відповідне соціальне спрямування та приведення у належну системність є можливим лише за наявності якісного правового регулювання туристичної діяльності.

Метою навчальної дисципліни «Правове регулювання туристичної діяльності» є формування теоретичних знань про систему правового регулювання туристичної діяльності в Україні, а також навичок роботи з нормативно-правовими актами, що становлять цю систему. Це сприятиме підготовці висококваліфікованого фахівця з туризму, який буде спроможний використовувати набуті знання в майбутній професійній діяльності.

Завдання вивчення дисципліни – вироблення у студентів здатності до самостійного оволодіння законодавством України, що регулює відносини у сфері туризму, правильного його застосування, а також теоретична та практична підготовка студентів з наступних питань:

- законодавчі засади регулювання туристичної діяльності;
- суб'єкти туристичних правовідносин;
- організаційно-правові засади туристичної діяльності;
- договірні відносини у сфері туризму;
- туристичні формальності та безпека туризму;
- правове регулювання порядку виїзду з України і в'їзду в Україну з метою туризму;
- правове забезпечення страхування в туристичній діяльності;
- особливості правового регулювання окремих видів туризму;
- правове регулювання оподаткування суб'єктів туристичної діяльності;
- правові засади здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туристичної діяльності;
- юридична відповідальність за порушення у сфері туристичної діяльності;
- правові аспекти співробітництва України з Європейським Союзом у сфері туризму.

Навчання будується на поєднанні лекційних і практичних занять.

Знання набуваються також у процесі самостійного опанування змісту дисципліни.

Лекційні заняття передбачають теоретичне осмислення і узагальнення складних розділів дисципліни, поєднуючи теоретичні аспекти з аналізом проблем застосування законодавства у практичній діяльності суб'єктів господарювання у сфері туризму.

Практичні заняття можуть проходити у форматі ділових і рольових ігор, диспутів і дискусій, презентацій виконаних індивідуальних (колективних/групових) завдань, що підготовлені самостійно за задалегідь визначеними завданнями з цієї дисципліни у поза аудиторний час.

Результатом вивчення дисципліни «Правове регулювання туристичної діяльності» є вміння майбутніх фахівців з туризму:

- виявляти проблеми та знаходити їх ефективне вирішення на основі знань системи правового регулювання туристичної діяльності;
- самостійно примати рішення при розв'язанні юридичних питань, що виникають у практичній роботі під час оформлення договору на туристичне обслуговування;
- знайомити з правами та обов'язками туристів при здійсненні ними туристичної подорожі;
- знайомити туристів з вимогами чинного законодавства України щодо дотримання туристичних формальностей при перетині кордону;
- здійснювати оформлення страхового полісу, інформувати туристів про умови страхування, їх права та обов'язки у разі настання страхового випадку;
- організовувати та будувати правову роботу підприємства у сфері туризму;
- розробляти та реалізовувати у практичній діяльності основні договори у сфері туризму.

Навчальна дисципліна «Правове регулювання туристичної діяльності» викладається після опанування дисциплін «Основи туризмознавства», «Правознавство», «Організація туристичних подорожей», «Організація екскурсійних послуг», «Туроперейтинг».

Набуті знання із зазначеної дисципліни сприятимуть більш якісному і предметному освоєнню інших професійно-орієнтованих дисциплін, проведенню наукових досліджень, а в кінцевому результаті – формуванню фахівців із туризму, конкурентоспроможних на ринку праці.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

*Навчальна програма дисципліни
«Правове регулювання туристичної
діяльності» затверджена на засіданні
Президії НМК зі сфери обслуговування
12 листопада 2010 р., протокол № 35.*

МОДУЛЬ 1

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Тема 1. Законодавчі засади регулювання туристичної діяльності

Туристична діяльність як об'єкт правового регулювання. Понятійний апарат у сфері туризму за законодавством України.

Концепція системи правового регулювання туризму в Україні та проблеми правореалізації. Конституція України як правова основа розвитку туризму. Законодавство України про туризм загальної дії. Спеціальне законодавство України про туризм. Міжнародно-правові акти у сфері туризму.

Тема 2. Суб'єкти туристичних правовідносин

Суб'єкти туристичних правовідносин: поняття, склад та правовий статус (суб'єктивні права, свободи і юридичні обов'язки; правові принципи і юридичні гарантії; законні інтереси; правосуб'єктність; юридична відповідальність).

Органи державної влади, що здійснюють регулювання у сфері туризму (загальної та спеціальної компетенції). Суб'єкти туристичної діяльності: сутність, види, права та обов'язки. Громадські туристичні організації: правові засади створення та функціонування. Туристи як суб'єкти туристичних правовідносин (суб'єктивні права, свободи і юридичні обов'язки тощо).

Тема 3. Організаційно-правові засади туристичної діяльності

Сутність організаційно-правового регулювання туристичної діяльності.

Ліцензування туристичної діяльності. Законодавство України, що встановлює вимоги до провадження туроператорської та турагентської діяльності. Органи ліцензування туроператорської та турагентської діяльності. Перелік документів, які додаються до заяви про видачу ліцензії для туроператорської та турагентської діяльності. Ліцензійні умови провадження туроператорської та турагентської діяльності: організаційні вимоги; загальні вимоги до службового приміщення (офісу); кваліфікаційні вимоги; вимоги до кадрового складу працівників туроператора і турагента; вимоги до фінансового забезпечення відповідальності туроператорів і турагентів; загальні вимоги до укладання договорів при здійсненні туристичної діяльності; вимоги щодо забезпечення страхового захисту туристів; вимоги до інформаційно-рекламної діяльності туроператорів і турагентів та інші.

Сертифікація і стандартизація у сфері туризму. Державна система стандартизації безпосередньо у сфері туристичної діяльності. Обов'язкова і добровільна сертифікація. Правила проведення обов'язкової сертифікації готельних послуг та послуг харчування.

Категоризація об'єктів туристичної інфраструктури. Правове регулювання процедури встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що надають послуги з тимчасового розміщення (проживання). Міжнародні системи класифікації готелів.

Тема 4. Договірні відносини у сфері туризму

Загальні умови укладення договорів у сфері туризму.

Правові засади укладення договору на туристичне обслуговування, права та обов'язки сторін. Відповідальність за невиконання договірних зобов'язань.

Правові підстави укладення агентського договору, його особливості. Межі відповідальності сторін за посередницьким договором.

Договір комерційної концесії і договір франчайзингу у сфері туризму.

Інші види договорів у сфері туризму за законодавством України.

Тема 5. Туристичні формальності та безпека туризму

Загальні положення забезпечення безпеки туризму. Міжгалузева програма забезпечення захисту та безпеки туристів на 2007–2012 рр.

Види ризиків у сфері туризму: правові заходи запобігання.

Фінансові гарантії відповідальності туроператора та турагента як запобіжний захід фінансової безпеки.

Туристичні формальності: сутність та правові засади дотримання. Право на свободу туристичних подорожей і Шенгенський простір. Захист інтересів українських туристів за межами України.

Тема 6. Правове регулювання порядку виїзду з України і в'їзду в Україну з метою туризму

Порядок здійснення права громадян України на виїзд за кордон і в'їзд в Україну, правове регулювання оформлення документів для зарубіжних поїздок.

Особливості правового регулювання виїзду дітей за кордон на відпочинок і оздоровлення.

Загальні правила в'їзду іноземців та осіб без громадянства в Україну, їх виїзду з України і транзитного проїзду через її територію. Правове регулювання порядку оформлення візових документів для в'їзду в Україну. Правові наслідки порушення законодавства України іноземцями та особами без громадянства, а також юридичними і фізичними особами, які їх приймають чи надають їм послуги.

МОДУЛЬ 2 ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ТА ВИДІВ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Тема 7. Правове забезпечення страхування в туристичній діяльності

Поняття страхового полісу в туризмі за законодавством України. Правові засади укладення договору страхування в туризмі, його основні елементи.

Основні види страхування та особливості правового регулювання в туризмі: обов'язкове медичне страхування туристів та страхування від нещасного випадку; страхування цивільної відповідальності туриста; страхування відповідальності суб'єкта туристичної діяльності; майнове страхування – страхування багажу туриста під час подорожі; страхування анулювання договору про туристичне обслуговування з поважних причин; асістанс, його особливості; обов'язкове страхування автоцивільної відповідальності за кордоном – «Зелена картка»; інші.

Тема 8. Особливості правового регулювання окремих видів туризму

Основні види туризму за законодавством України.

Морські й річкові круїзи: поняття та види. Організація та обслуговування морських і річкових подорожей.

Правові основи здійснення морських круїзів. Договірні зобов'язання на морському транспорті. Договір морського перевезення пасажирів. Поняття договору морського круїзу. Договір морського агентування. Договір чартеру (фрахтування) суден на певний час. Договір лізингу судна. Договір морського страхування.

Порядок здійснення річкових круїзів.

Відповідальність організаторів круїзу.

Особливості правового регулювання сільського туризму в Україні. Європейський досвід правового регламентування розвитку сільського туризму.

Тема 9. Правове регулювання оподаткування суб'єктів туристичної діяльності

Система законодавства про оподаткування суб'єктів туристичної діяльності в Україні.

Загальнодержавні податки і збори, особливості їх правового регулювання в туризмі.

Місцеві податки і збори, особливості їх правового регулювання в туризмі.

Податкові пільги, особливості їх законодавчого регулювання в туризмі.

Тема 10. Правові засади здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туристичної діяльності

Загальні правила здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туристичної діяльності.

Органи контролю за діяльністю суб'єктів господарювання у сфері туризму. Контроль за додержанням Ліцензійних умов провадженням туроператорської та турагентської діяльності. Контроль за здійснення туристичного супроводу. Податкові перевірки суб'єктів туристичної діяльності. Перевірки фондів соціального страхування: у зв'язку з

тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням; від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності; на випадок безробіття. Перевірки інспекції з праці. Перевірки суб'єктів туристичної діяльності державними органами у сфері захисту прав споживачів.

Тема 11. Юридична відповідальність за порушення у сфері туристичної діяльності

Види порушень законодавства України в галузі туризму: загальні положення.

Види юридичної відповідальності за правопорушення у сфері туризму. Адміністративні правопорушення та відповідальність за їх вчинення. Цивільно-правова відповідальність: загальні положення. Забезпечення виконання зобов'язань. Правові наслідки порушення зобов'язання. Відповідальність за порушення зобов'язання. Дисциплінарна відповідальність у сфері туризму. Господарсько-правова відповідальність. Кримінальна відповідальність у сфері туризму.

Тема 12. Правові аспекти співробітництва України з Європейським Союзом у сфері туризму

Правові основи євроінтеграційних процесів України та адаптація законодавства до норм Європейського Союзу.

Гармонізація законодавства України про туризм із нормами Європейського Союзу.

Угода про партнерство і співробітництво між Україною і ЄС та їх державами-членами. Основні напрями співпраці України з державами-членами ЄС у галузі туризму.

Інститути громадянського суспільства та євроінтеграційні процеси України: правові основи.

**Тематичний план навчальної дисципліни
«Правове регулювання туристичної діяльності»
для студентів напряму підготовки 6.140103 «Туризм»
денної форми навчання**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин за видами занять					
		разом	аудиторні			позааудиторні	
			лекції	семінарські	практичні	ІКР	СРС
1	2	3	4	5	6	8	9
Модуль 1							
Загальні засади правового регулювання туристичної діяльності							
1	Законодавчі засади регулювання туристичної діяльності	8	2	–	2	1	3
2	Суб'єкти туристичних правовідносин	11	2	–	4	1	4
3	Організаційно-правові засади туристичної діяльності	8	2	–	2	1	3
4	Договірні відносини у сфері туризму	8	2	–	2	1	3
5	Туристичні формальності та безпека туризму	9	2	–	2	1	4
6	Правове регулювання порядку виїзду з України і в'їзду в Україну з метою туризму	10	2	–	2	2	4
Разом за модуль 1		54	12	–	14	7	21
Модуль 2							
Правове регулювання окремих аспектів та видів туристичної діяльності							
7	Правове забезпечення страхування в туристичній діяльності	10	2	–	4	1	3
8	Особливості правового регулювання окремих видів туризму	10	2	–	4	1	3
9	Правове регулювання оподаткування суб'єктів туристичної діяльності	6	–	–	2	1	3

1	2	3	4	5	6	8	9
10	Правові засади здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туристичної діяльності	10	2	–	4	1	3
11	Юридична відповідальність за порушення у сфері туристичної діяльності	8	2	–	2	1	3
12	Правові аспекти співробітництва України з Європейським Союзом у сфері туризму	10	–	–	4	2	4
	Разом за модуль 2	54	8	–	20	7	19
	Усього:	108	20	–	34	14	40

**Тематичний план навчальної дисципліни
«Правове регулювання туристичної діяльності»
для студентів напрямку підготовки 6.140103 «Туризм»
заочної форми навчання**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин за видами занять					
		разом	аудиторні			позаауди-торні	
			лекції	семінар-ські	практичні	ІКР	СРС
1	2	3	4	5	6	8	9
Модуль 1							
Загальні засади правового регулювання туристичної діяльності							
1	Законодавчі засади регулювання туристичної діяльності	9	2	–	–	–	7
2	Суб'єкти туристичних правовідносин	9	2	–	–	–	7
3	Організаційно-правові засади туристичної діяльності	10	–	–	2	–	8
4	Договірні відносини у сфері туризму	10	–	–	2	–	8
5	Туристичні формальності та безпека туризму	8	–	–	–	–	8
6	Правове регулювання порядку виїзду з України і в'їзду в Україну з метою туризму	8	–	–	–	–	8
Разом за модуль 1		54	4	–	4	–	46
Модуль 2							
Правове регулювання окремих аспектів та видів туристичної діяльності							
7	Правове забезпечення страхування в туристичній діяльності	10	–	–	2	–	8
8	Особливості правового регулювання окремих видів туризму	12	2	–	2	–	8

1	2	3	4	5	6	8	9
9	Правове регулювання оподаткування суб'єктів туристичної діяльності	8	–	–	–	–	8
10	Правові засади здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туристичної діяльності	8	–	–	–	–	8
11	Юридична відповідальність за порушення у сфері туристичної діяльності	8	–	–	–	–	3
12	Правові аспекти співробітництва України з Європейським Союзом у сфері туризму	80	–	–	–	–	8
	Разом за модуль 2	54	2	–	4	–	48
	Усього:	108	6	–	8	–	94

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1

Загальні засади правового регулювання туристичної діяльності

Тема 1. Законодавчі засади регулювання туристичної діяльності

Основні терміни та поняття: туризм, туристична діяльність, правове регулювання, система правового регулювання, етапи правового регулювання, Концепція системи правового регулювання туризму в Україні, правореалізація, законодавство, правова норма, закон, підзаконний акт, міжнародно-правові акти.

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

Відповідно до ст.1 ЗУ «Про туризм» туризмом вважається тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає.

Держава проголошує туризм одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки та культури і створює умови для туристичної діяльності.

Реалізація державної політики в галузі туризму здійснюється шляхом:

- визначення і реалізації основних напрямів державної політики в галузі туризму, пріоритетних напрямів розвитку туризму;
- визначення порядку класифікації та оцінки туристичних ресурсів України, їх використання та охорони;
- спрямування бюджетних коштів на розробку і реалізацію програм розвитку туризму;
- визначення основ безпеки туризму;
- нормативного регулювання відносин у галузі туризму (туристичного, готельного, екскурсійного та інших видів обслуговування громадян);
- ліцензування в галузі туризму, стандартизації і сертифікації туристичних послуг, визначення кваліфікаційних вимог до посад

фахівців туристичного супроводу, видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу;

- установа системи статистичного обліку і звітності в галузі туризму та курортно-рекреаційного комплексу;
- організації і здійснення державного контролю за дотриманням законодавства в галузі туризму;
- визначення пріоритетних напрямів і координації наукових досліджень та підготовки кадрів у галузі туризму;
- участі в розробці та реалізації міжнародних програм з розвитку туризму.

Державне регулювання в галузі туризму здійснюється іншими способами, визначеними законом.

Основними цілями державного регулювання в галузі туризму є:

- забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, відновлення і зміцнення здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав;
- безпека туризму, захист прав та законних інтересів туристів, інших суб'єктів туристичної діяльності та їх об'єднань, прав та законних інтересів власників або користувачів земельних ділянок, будівель та споруд;
- збереження цілісності туристичних ресурсів України, їх раціональне використання, охорона культурної спадщини та довкілля, врахування державних і громадських інтересів при плануванні та забудові територій;
- створення сприятливих умов для розвитку індустрії туризму, підтримка пріоритетних напрямів туристичної діяльності.

Основними пріоритетними напрямами державної політики в галузі туризму є:

- удосконалення правових засад регулювання відносин у галузі туризму;
- забезпечення становлення туризму як високорентабельної галузі економіки України, заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії туризму, створення нових робочих місць;
- розвиток в'їзного та внутрішнього туризму, сільського, екологічного (зеленого) туризму;
- розширення міжнародного співробітництва, утвердження України на світовому туристичному ринку;

- створення сприятливих для розвитку туризму умов шляхом спрощення та гармонізації податкового, валютного, митного, прикордонного та інших видів регулювання;
- забезпечення доступності туризму та екскурсійних відвідувань для дітей, молоді, людей похилого віку, інвалідів та малозабезпечених громадян шляхом запровадження пільг стосовно цих категорій осіб [77].

Регулювання в галузі туризму здійснюється Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, центральним органом виконавчої влади в галузі туризму, Верховною Радою Автономної Республіки Крим та Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, а також іншими органами в межах їх компетенції.

Студентам слід ознайомитись із функціями та повноваженнями, які, відповідно до законодавства, покладаються на кожен із вищевказаних органів відповідно до Конституції та Законів України (зокрема, відповідно до ЗУ «Про туризм»).

Однією із правових форм державного керівництва економікою загалом, і туристичною сферою зокрема, є нормативне регулювання, яке можна розглядати як встановлення універсальних норм, розрахованих на багаторазове застосування у випадках, що підпадатимуть під їх дію. Інакше кажучи, мова йде про встановлення ефективної системи правового регулювання.

Правове регулювання – це здійснюване державою за допомогою права і сукупності правових засобів упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорона і розвиток. За допомогою правового регулювання відносини між суб'єктами набувають певної правової форми, яка має споконвічно державно-владний характер, тобто в юридичних нормах держава вказує міру можливої та належної поведінки [106, с. 489–490]. Правове регулювання має цілеспрямований характер – спрямоване на задоволення законних інтересів суб'єктів права, здійснюється за допомогою правових засобів, які забезпечують його ефективність, гарантує доведення норм права до їх виконання.

Сфера правового регулювання – це сукупність суспільних відносин, яку можна і необхідно впорядкувати за допомогою права і правових засобів. Слід звернути увагу, що під час здійснення туристичної діяльності складається надзвичайно різноманітне коло правовідносин, які неможливо зарахувати виключно до однієї правової галузі. Саме тому не можна говорити про існування

«туристичного права», слід говорити про «правове регулювання туристичної діяльності». Здійснюється таке регулювання нормами різних галузей права, передусім – цивільного, господарського, адміністративного тощо.

Зворотним боком такої різноманітності правовідносин, що складаються під час здійснення туристичної діяльності є доволі широка джерельна база, яку слід розглянути, опановуючи навчальну дисципліну. Ви маєте послідовно, відповідно до пунктів плану практичного заняття (за аналогією з лекційним заняттям) проаналізувати пропоновані джерела на предмет наявності в них норм, що прямо або опосередковано регулюють туристичну діяльність.

Автори навчального посібника «Правове регулювання туристської діяльності» (Харків, 2010 р.) пропонують усі нормативно-правові акти у галузі туризму умовно поділити на дві групи:

Першу групу становлять нормативно-правові **акти загального значення**:

- Конституція України.
- Цивільний кодекс України.
- Господарський кодекс України.
- Закон України «Про захист прав споживачів».
- Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України».
- Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності».
- Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність».

Другу групу становлять нормативно-правові **акти, що належать до спеціального законодавства** з питань регулювання туристичної діяльності:

- Закон України «Про туризм».
- Державна програма розвитку туризму на 2002 – 2010 роки.
- Положення про Міністерство культури і туризму України.
- Положення про Державну службу туризму і курортів.
- Порядок організації виїзду дітей за кордон на відпочинок та оздоровлення.
- Ліцензійні умови здійснення туроператорської та турагентської діяльності [6, с. 21–22].

Особливу увагу слід приділити спеціальному законодавству про туризм (зокрема, це ЗУ «Про туризм», «Про курорти», «Про ліцензування...» тощо).

Особливе місце у правовому забезпеченні туризму посідають підзаконні нормативно-правові акти. Це, насамперед, укази Президента України, постанови Верховної Ради України, постанови Кабінету Міністрів України, накази міністерств та відомств. З-поміж таких актів, зокрема, варто звернути увагу на програми розвитку туризму – комплекси взаємозв'язаних норм, економічних та організаційних заходів, спрямованих на реалізацію конституційних прав громадян і розвиток туристичної галузі (наприклад, Державна програма розвитку туризму на 2002–2010 роки, затверджена постановою Кабінету міністрів України від 29 квітня 2002 р. № 583).

Багатостороннє співробітництво у сфері туризму реалізується в формі широких міжнародних форумів із питань туризму. Для прикладу можна навести Римську конвенцію ООН з міжнародного туризму і подорожей (1963 р.), Нараду з питань безпеки і співробітництва в Європі (Гельсінкі, 1975 р.), Всесвітню конференцію з туризму (Маніла, 1980 р.), Міжпарламентську конференцію з туризму (Гаага, 1989 р.).

За роки еволюції масового міжнародного туризму були розроблені й широко застосовуються різноманітні й ефективні форми співпраці в цій сфері. Міжнародне співробітництво у сфері туризму розвивається на двосторонній та багатосторонній основі.

Двостороннє співробітництво виникає тоді, коли дві сторони домовляються між собою щодо довгострокових дій щодо розвитку взаємних туристичних зв'язків. Цілі, форми і методи співробітництва закріплюються у спеціальних договорах, які, зазвичай, мають назву міждержавних (міжурядових) угод про співпрацю у сфері туризму. Такі угоди являють собою найбільш доступну й ефективну форму міжнародного співробітництва, тому що для їх узгодження і реалізації не потрібно створювати якихось складних організаційних структур. Тому практика двосторонніх угод широко застосовується багатьма країнами, у тому числі й Україною. Нині наша країна уклала понад тридцять двосторонніх міжнародних угод, зокрема, з Білоруссю (1993 р.), Киргизстаном (1993 р.), Литвою (2004 р.), Естонією (1994 р.), Польщею (1994 р.), Туреччиною (1994 р.), Єгиптом (1995 р.), Ізраїлем (1995 р.), Тунісом (1995 р.), Узбекистаном (1995 р.), Болгарією (1996 р.), Грецією (1996 р.), Хорватією (1996 р.), Грузією (1997 р.), Кубою (1997 р.), Туркменістаном (1998 р.), Азербайджаном (1999 р.), Бразилією (1999 р.), Вірменією (1999 р.), Росією (1999 р.), В'єтнамом (2000 р.), Македонією (2000 р.), Китаєм (2001 р.), Сербією і

Чорногорією (2003 р.), Молдовою (2006 р.) та багатьма ін. Готуються до підписання ще кілька десятків подібних міжнародних угод.

Перевага надається встановленню договірних відносин із країнами, які є перспективними для України туристичними ринками. Вивчається міжнародний прогресивний досвід щодо впровадження практики створення нормативно-правової бази туризму, організації функціонування високорентабельної туристичної індустрії, державного регулювання та стимулювання галузі. Конкретні заходи цієї співпраці передбачають:

- широку підтримку діяльності і співробітництва туристичних організацій обох країн;
- спрощення (по можливості) прикордонних, митних та інших туристичних формальностей;
- сприяння зростанню групових та індивідуальних подорожей між двома країнами;
- обмін туристською інформацією;
- надання допомоги в підготовці професійних кадрів для сфери туризму;
- координацію співробітництва туристичних адміністрацій в рамках ЮНВТО (Всесвітня туристична організація, World Tourism Organization, UNWTO) та інших міжнародних туристичних організацій;
- погодження на відкриття туристичних рекламно-інформаційних бюро на території один одного.

Контроль за виконанням таких угод, зазвичай, покладається на національні туристичні адміністрації, делегації яких регулярно зустрічаються для підведення підсумків виконаної роботи та її планування на наступний період.

Багатостороннє співробітництво передбачає координацію спільних дій щодо розвитку міжнародного туризму між кількома країнами. Така співпраця здійснюється на основі регулярного скликання міжнародних нарад, форумів з питань туризму і подорожей, а також створення і роботи різних міжнародних туристичних організацій [99, с. 152–156].

Саме тому велику кількість нормативно-правових актів з питань туризму становлять міжнародні правові акти (МПА), а саме: міжнародні договори, міжнародні конвенції, рекомендаційні акти Всесвітньої туристичної організації (ВТО), рішення (декларації) міжнародних конференцій з туризму, рекомендації міжнародних організацій та ін. (наприклад, Хартія туризму від 1 січня 1985 р.,

прийнята WTO; двосторонні угоди про співробітництво в галузі туризму з понад 20-ма державами; багатостороння Угода про співробітництво в галузі туризму від 23 грудня 1993 р. між країнами СНД тощо).

Сукупність принципів і норм, що регулюють діяльність держав у сфері туризму та міжнародних подорожей із метою задоволення культурних та духовних потреб людини, становить інститут міжнародного туристичного права.

Норми, що входять у даний інститут, забезпечують найбільш ефективне співробітництво держав у галузі туризму і закріплюють взаємну зацікавленість в їх розвитку учасників туристичного обміну. У зв'язку з цим більшість норм міжнародного права в сфері туризму було прийнято на міжнародних конференціях та нарадах із туризму.

Серед міжнародних нормативно-правових актів найбільш вагомими є:

- Конвенція про митні пільги для туристів, прийнята на конференції ООН у Нью-Йорку у 1954 р.;
- Загальну резолюцію з розвитку туризму прийнята конвенцією ООН в Римі 1963 року. Ця резолюція сприяла спрощенню установлених формальностей щодо міжнародного туризму;
- Конвенція про уніфікацію деяких правил щодо перевезення морем пасажирів і вантажу, прийнята у Брюсселі 1967 р.;
- Резолюція про створення Всесвітньої туристичної організації (WTO) прийнята на міжнародній конференції ООН у Софії у 1969 р.;
- Манільська декларація з всесвітнього туризму, прийнята за результатами роботи Всесвітньої конференції з туризму на Філіппінах у 1980 р.;
- Документ Акапулько, затверджений за результатами Всесвітньої наради з туризму при WTO у Мексиці у 1982 р.;
- Хартія туризму (частину її склав «Кодекс туриста»), схвалена на VI сесії Генеральної Асамблеї WTO в Софії у 1985 р. У цьому документі закріплено основні завдання держав у сфері туризму, а також основні права й обов'язки туристів;
- Гаазька декларацію з туризму, прийнята на Міжнародній конференції з туризму, яка проводилась WTO і Міжпарламентською спілкою в Гаазі у 1989 р. У цій Декларації було визначене місце туризму в соціально-економічному житті усіх країн та народів.

Велике значення для регулювання відносин у сфері туризму мають результати окремих міжнародних конференцій, форумів, зокрема:

- 1995 року в Швеції пройшла Перша Міжнародна конференція з безпеки туризму та зменшенню ризиків при здійсненні подорожей;
- 1995 року в Іспанії відбувся міжнародний форум з метою привернути увагу парламентів і місцевих органів влади до основних проблем туризму;
- 2000 року в Мадриді в рамках міжнародної туристичної виставки WTO пройшов міжнародний семінар з проблем підготовки кадрів в галузі туризму. Було прийнято декілька рекомендацій щодо розвитку кадрових ресурсів.

Якщо міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, передбачені інші правила, ніж ті, що встановлені законодавством України, застосовуються правила міжнародного договору.

Ретельне вивчення теми дасть можливість правильно визначати нормативні акти, що підлягають застосуванню для регулювання тих чи інших правовідносин.

План лекційного заняття

1. Туристична діяльність як об'єкт правового регулювання.
2. Правовідносини, що виникають під час здійснення туристичної діяльності.
3. Конституція України як правова основа розвитку туризму. Законодавство України про туризм загальної дії.
4. Спеціальне законодавство України про туризм.
5. Міжнародно-правові акти у сфері туризму.

План практичного заняття № 1

1. Туристична діяльність як об'єкт правового регулювання.
2. Правовідносини, що виникають під час здійснення туристичної діяльності.
3. Концепція системи правового регулювання туризму в Україні та проблеми правореалізації.
4. Конституція України як правова основа розвитку туризму. Законодавство України про туризм загальної дії.
5. Спеціальне законодавство України про туризм.
6. Міжнародно-правові акти у сфері туризму.

Питання для самостійного опрацювання

1. Понятійний апарат у сфері туризму за законодавством України.
2. Концепція системи правового регулювання туризму в Україні та проблеми правореалізації.
3. Міжнародно-правові акти у сфері туризму.

Практичні завдання до самостійної роботи

Скласти термінологічний словник до теми¹.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Туризм – це:

- а) виїзд особи на постійне місце проживання з професійно-діловою метою;
- б) тимчасовий виїзд особи з місця постійного проживання в професійно-ділових чи інших цілях зі здійсненням оплачуваної діяльності в місці перебування;
- в) тимчасовий виїзд особи з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці перебування;
- г) відповіді доповнюють одна одну.

2. До складу туристичного продукту входять послуги:

- а) перевезення і розміщення;
- б) з організації відвідування об'єктів культури та відпочинку;
- в) з реалізації сувенірної продукції;
- г) усі відповіді правильні.

3. Ознаки туризму як самостійної галузі національної економіки:

- а) суб'єктами туризму є досить однорідні за призначенням і технологією виробництва товари і послуги підприємства;
- б) поступове вдосконалення системи управління туризмом;
- в) створення Державної туристичної організації України;
- г) створення однорідної за цільовим призначенням продукції;
- д) усі відповіді правильні.

4. Організація рекреаційно-туристичної діяльності у правових рамках регулюється:

¹ Складання словника повинно слугувати засвоєнню категоріального апарату навчальної дисципліни і не є самоціллю. З огляду на це, до словника слід вносити терміни, яких ви не знаєте (з числа згаданих на початку кожної теми). Найважливіші та найскладніші терміни ви можете знайти в кінці посібника, решту термінів, які є загальнопоширеними, потрібно занотовувати під час вивчення теми з тексту підручників та посібників.

- а) нормативно-правовими актами реєстрації юридичних осіб, а також фізичних осіб, які здійснюють підприємницьку діяльність;
 - б) законодавчими актами про сертифікацію туристичних підприємств;
 - в) податковим законодавством;
 - г) усі відповіді правильні.
5. Національне законодавство про туризм має базуватись на основі:
- а) звичаєвого права;
 - б) принципів і норм міжнародного товариства;
 - в) резолюцій міжнародних конференцій;
 - г) правильна відповідь не зазначена.

Практичне завдання

Складіть перелік основних нормативно-правових актів, що регулюють правовідносини у сфері туризму з покажчиком предметних аспектів регулювання. Зразок:

Категорія нормативних актів	
Назва нормативного акту	Коло відносин, що регулюються
...	

Перелік інформаційних джерел

Основна література: 1–12.

Нормативно-правові акти: 13–25, 27, 86, 89.

Додаткова література: 95–125.

Тема 2. Суб'єкти туристичних правовідносин

Основні терміни та поняття: турист, туристичний оператор (туроператор), туристичний агент (турагент), гід-перекладач, екскурсовод, спортивний інструктор, провідник, фахівець туристичного супроводу.

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

Учасниками відносин, що виникають при здійсненні туристичної діяльності, як визначає ст. 5 Закону України «Про туризм», є юридичні та фізичні особи, які створюють туристичний продукт, надають туристичні послуги (перевезення, тимчасового розміщення, харчування, екскурсійного, курортного, спортивного, розважального та іншого обслуговування) чи здійснюють посередницьку діяльність із надання характерних та супутніх послуг, а також громадяни України, іноземці та особи без громадянства (туристи, екскурсанти, відвідувачі та інші), в інтересах яких здійснюється туристична діяльність.

Отже, однією з центральних фігур досліджуваних правовідносин для задоволення потреб якої і здійснюється туристична діяльність є турист. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про туризм» турист – це особа, яка здійснює подорож по Україні або до іншої країни з не забороненою законом країни перебування метою на термін від 24 годин до одного року без здійснення будь-якої оплачуваної діяльності та із зобов'язанням залишити країну або місце перебування в зазначений термін.

Суб'єктами, що здійснюють та/або забезпечують туристичну діяльність (суб'єкти туристичної діяльності), відповідно до ст. 5 Закону України «Про туризм», є:

- **туристичні оператори (туроператори)** – це юридичні особи, створені згідно із законодавством України, для яких виключною діяльністю є організація та забезпечення створення туристичного продукту, реалізація та надання туристичних послуг, а також посередницька діяльність із надання характерних та супутніх послуг і які в установленому порядку отримали ліцензію на туроператорську діяльність.

Туроператори – це, насамперед, підприємства, що створюють власний турпродукт і реалізують його від свого імені через агентства або безпосередньо кінцевому споживачу. У процесі організації поїздок вони встановлюють довірлі взаємовідносини з підприємствами, що надають послуги розміщення, харчування, транспортування та ін., з яких формується турпродукт. Часто туроператори орендують на основі довгострокових угод готелі чи інші засоби розміщення, літаки, автобуси. Туроператори поділяються на ініціативних і рецептивних.

Ініціативні туроператори відправляють туристів за кордон чи в інші регіони за домовленістю з приймаючими (рецептивними) операторами чи з готельними підприємствами. Відмінністю їх від туристичних агентств, що займаються винятково продажем чужих

турів, є те, що вони формують свій турпродукт додаючи до пакету рецептивного оператора власну послугу (зазвичай – це транспорт).

Рецептивні туropератори – це оператори на прийомі, що організовують обслуговування туристів у місцях призначення. Вони формують свій турпродукт з окремих послуг, що надаються місцевими готелями, підприємствами громадського харчування, екскурсійними бюро, розважальними установами тощо.

Ініціативні та рецептивні туropератори встановлюють між собою тісні договірні взаємовідносини, згідно з якими перший комплектує та направляє туристичні групи, забезпечує їх транспортом; другий приймає ці групи та організовує їхнє обслуговування на місці.

Реальне туристичне підприємництво часто поєднує вищевказані операторські функції. Стосовно деяких своїх продуктів туropератор може виступати як рецептивний, так й ініціативний, а в деяких випадках – і як агент із продажу готових турів, сформованих іншим туropератором [105];

– **туристичні агенти (турагенти)** – це юридичні особи, створені згідно із законодавством України, а також фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють посередницьку діяльність із реалізації туристичного продукту туropераторів та туристичних послуг інших суб'єктів туристичної діяльності, а також посередницьку діяльність щодо реалізації характерних та супутніх послуг.

Туристичні агентства – це підприємства, які виконують роль посередників між туropераторами, готелями, авіакомпаніями, з одного боку, і кінцевими споживачами, з іншого. Вони займаються роздрібним продажем як готових турпродуктів, так і окремих туристичних послуг. Продаж турпродуктів здійснюється за цінами, від імені та за рахунок туropераторів. Реалізація окремих послуг відбувається за цінами, від імені та за рахунок підприємств, що надають їх. За свою посередницьку діяльність турагентства одержують комісійну винагороду.

Готель – підприємство будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, що надає послуги з тимчасового розміщення, до яких належить обслуговування жилого приміщення (номера), харчування (ресторанне обслуговування), збереження майна і багажу проживаючого, а також інші послуги, надані залежно від категорії готелю.

Аналогічні засоби розміщення – підприємства будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, що складаються з

номерів і надають обмежені готельні послуги, включно з щоденним заправлінням ліжок, прибиранням кімнат і санвузлів.

Заклад ресторанного господарства – організаційно-структурна одиниця у сфері ресторанного господарства, яка здійснює виробничо-торговельну діяльність: виробляє і (або) доготовляє, продає і організовує споживання продукції власного виробництва і закупних товарів, може організовувати дозвілля споживачів.

Ресторан – різновид об'єкта ресторанного господарства з різноманітним асортиментом страв, напоїв, кулінарних та кондитерських виробів складного приготування, з виготовленням та реалізацією страв на замовлення та фірмових страв, вино-горілчаних та тютюнових виробів, з підвищеним рівнем обслуговування і комфорту в поєднанні з організацією дозвілля відвідувачів.

Туристичні корпорації – це великі підприємства, що об'єднують широке велику кількість фірм, які представляють різні види туристичних послуг. Вони в значній мірі монополізували ринок і перетворилися в потужні міжгалузеві виробничо-господарські комплекси, що включають підприємства різних підгалузей туристичної індустрії (готельні, транспортні, операторські, страхові й інші компанії) і реалізують тури через широку мережу ініціативних туроператорів і турагентств у різних країнах.

Транспортні компанії – підприємства будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, що надають послуги перевезення;

- **інші суб'єкти підприємницької діяльності**, що надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування, екскурсійних, розважальних та інших туристичних послуг;
- **гіди-перекладачі, екскурсоводи, спортивні інструктори, провідники та інші фахівці туристичного супроводу** – фізичні особи, які проводять діяльність, пов'язану з туристичним супроводом і які в установленому порядку отримали дозвіл на право здійснення туристичного супроводу, крім осіб, які працюють на відповідних посадах підприємств, установ, організацій, яким належать чи які обслуговують об'єкти відвідування;
- **фізичні особи, які не є суб'єктами підприємницької діяльності** та надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування тощо.

Перелік посад фахівців туристичного супроводу, кваліфікаційні вимоги до них та порядок видачі дозволів на право здійснення

туристичного супроводу визначаються центральним органом виконавчої влади в сфері туризму.

На сьогодні таким документом є Положення про порядок видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу фахівцям туристичного супроводу, затверджене наказом Державної туристичної адміністрації України від 24 вересня 2004 р. № 83. Це Положення розроблено з метою забезпечення надання якісного туристичного супроводу та екскурсійного обслуговування груп туристів та туристів, що здійснюють подорожі індивідуально, створення бази даних про наявні в Україні кадри туристичного супроводу, ступінь фахової підготовки гідів-перекладачів, екскурсоводів, спортивних інструкторів, провідників та інших фахівців туристичного супроводу.

Цим Положенням визначаються:

- порядок видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу;
- порядок створення та основні функції акредитаційних комісій;
- перелік документів, що надаються фахівцями туристичного супроводу акредитаційній комісії для отримання дозволу на право здійснення туристичного супроводу;
- порядок контролю та скасування дії дозволу на право здійснення туристичного супроводу.

Дозвіл на право здійснення туристичного супроводу є офіційним документом, який підтверджує кваліфікацію фахівця туристичного супроводу і дає право на:

- надання екскурсійних послуг екскурсоводами та гідями-перекладачами в населених пунктах та об'єктах показу, внутрішніми правилами яких це не заборонено, у межах даної адміністративної території та надання дорожньої інформації під час слідування туристичних груп до місця призначення;
- надання відповідних послуг із туристичного супроводу іншими фахівцями туристичного супроводу.

Дозвіл повинні отримувати гіді-перекладачі, екскурсоводи, спортивні інструктори, провідники та інші фахівці туристичного супроводу – фізичні особи, які проводять діяльність, пов'язану з туристичним супроводом, за винятком осіб, які працюють на відповідних посадах підприємств, установ, організацій, яким належать чи які обслуговують об'єкти відвідування (музеї, парки – пам'ятки садово-паркового мистецтва, монастирські комплекси, спеціалізовані виставки тощо).

Екскурсоводи та гід-перекладачі під час надання екскурсійних послуг та інші фахівці туристичного супроводу при здійсненні туристичного супроводу повинні мати при собі:

- нагрудний знак (бейдж);
- Дозвіл на право здійснення туристичного супроводу;
- копію свідоцтва про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності, завірену в установленому порядку (у разі, якщо екскурсовод/ гід-перекладач самостійно надає екскурсійні послуги або інший фахівець туристичного супроводу – послуги туристичного супроводу як суб'єкт підприємницької діяльності).

Вам необхідно ознайомитися з порядком надання згаданих дозвільних документів, порядком здійснення такої діяльності.

Вам необхідно пригадати матеріал попередньо вивчених навчальних дисциплін щодо організаційно-правових форм суб'єктів господарювання. Відповідно до Державного класифікатора організаційно-правових форм господарювання (ДК 002:2004), затвердженого наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28 травня 2004 р. № 97, організаційно-правова форма господарювання – це форма здійснювання господарської (зокрема підприємницької) діяльності з відповідною правовою основою, яка визначає характер відносин між засновниками (учасниками), режим майнової відповідальності по зобов'язаннях підприємства (організації), порядок створення, реорганізації, ліквідації, управління, розподілу одержаних прибутків, можливі джерела фінансування діяльності тощо.

Туристична діяльність може здійснюватися юридичною особою – організацією, створеною і зареєстрованою у встановленому законом порядку, або фізичною особою – підприємцем, іноді – фізичною особою (громадянином). Юридична особа може бути створена шляхом об'єднання осіб та (або) майна.

У туристичній діяльності діють суб'єкти різних організаційно-правових форм.

Залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного фонду в Україні виокремлюють підприємства унітарні та корпоративні.

Унітарне підприємство створюється одним засновником, який надає необхідне для того майно, формує відповідно до закону статутний капітал, не поділений на частки (паї), затверджує статут, розподіляє доходи, безпосередньо або через керівника, який ним

призначається, керує підприємством і формує його трудовий колектив на засадах трудового найму, вирішує питання реорганізації та ліквідації підприємства. Унітарними є державні, комунальні, а також підприємства, засновані на власності об'єднання громадян, релігійної організації або на приватній власності засновника.

Корпоративне підприємство утворюється, зазвичай, двома або більше засновниками за їх спільним рішенням (договором), діє на основі об'єднання майна та/або підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюються, участі засновників (учасників) у розподілі доходів та ризиків підприємства. Корпоративними є кооперативні підприємства, підприємства, що створюються у формі господарського товариства, а також інші підприємства, у тому числі засновані на приватній власності двох або більше осіб.

Однією із найбільш популярних організаційно-правових форм для здійснення туристичної діяльності є господарські товариства. Найбільшу увагу з п'яти існуючих їх різновидів слід приділити акціонерним товариствам та товариствам з обмеженою відповідальністю.

Окремо слід з'ясувати правове становище фізичної особи – підприємця (ФОП) та особливості здійснення нею підприємницької діяльності у сфері туризму. Слід чітко розмежувати правове становища фізичної особи громадянина і фізичної особи – підприємця. Зважаючи на те, що окремі види діяльності у сфері туризму можна здійснювати без реєстрації ФОП слід розглянути їх особливості та порядок здійснення.

Продовжуючи попередню тему, слід зауважити, що одним із учасником туристичних правовідносин, якому належать певні управлінські, дозвільні та контрольні функції є Державне агентство України з туризму та курортів. Слід детальніше ознайомитися з його функціями, обов'язками та правами, якими вони забезпечені.

Говорячи про правове становище учасників туристичних правовідносин слід пам'ятати, що вони значною мірою базуються на договорах, що укладаються між ними. Договорам присвячена тема 4, але із загальним поняттям договірних правовідносин, прав і обов'язків варто ознайомитися вже зараз.

План лекційного заняття

1. Суб'єкти туристичних правовідносин: поняття, склад.
2. Правовий статус суб'єктів туристичних правовідносин.
3. Органи державної влади, що здійснюють регулювання у сфері туризму.
4. Суб'єкти туристичної діяльності: сутність, види, права та обов'язки.
5. Організаційно-правові форми суб'єктів підприємницької діяльності, що можуть здійснювати надання туристичних послуг.

План практичного заняття № 2:

1. Суб'єкти туристичних правовідносин: поняття, склад.
2. Правовий статус суб'єктів туристичних правовідносин.
3. Органи державної влади, що здійснюють регулювання у сфері туризму.
4. Державне агентство України з туризму та курортів: склад, повноваження, права та обов'язки.

План практичного заняття № 3:

1. Суб'єкти туристичної діяльності: сутність, види, права та обов'язки.
2. Організаційно-правові форми суб'єктів підприємницької діяльності, що можуть здійснювати надання туристичних послуг.
3. Громадські туристичні організації: правові засади створення та функціонування.
4. Туристи як суб'єкти туристичних правовідносин (суб'єктивні права, свободи і юридичні обов'язки тощо).

Питання для самостійного опрацювання

1. Туристи як суб'єкти туристичних правовідносин (суб'єктивні права, свободи і юридичні обов'язки тощо).
2. Державне агентство України з туризму та курортів: склад, повноваження, права та обов'язки.
3. Суб'єкти туристичної діяльності: сутність, види, права та обов'язки.
4. Громадські туристичні організації: правові засади створення та функціонування.

Практичні завдання до самостійної роботи

Скласти термінологічний словник до теми.

Тестові завдання для самоконтролю

1. **Турист – це:**
 - а) особа, яка здійснює подорож;
 - б) подорожуюча особа, яка зобов'язана покинути країну чи місце перебування у зазначений термін;
 - в) особа, яка здійснює подорож по Україні або до іншої держави;
 - г) відповіді доповнюють одна одну.
2. **Відповідно до Закону України «Про туризм» туристом вважається той, хто здійснює подорож терміном:**
 - а) від 1 години до невизначеного терміну;
 - б) від 1 години до 1 року;
 - в) від 24 годин до 1 року;
 - г) від 12 годин до невизначеного терміну.
3. **Суб'єктами, що здійснюють та забезпечують туристичну діяльність, є:**
 - а) туристичні оператори та туристичні агенти;
 - б) гіді-перекладачі, екскурсіводи, спортивні інструктори, провідники та інші фахівці туристичного супроводу;
 - в) фізичні особи, які не є суб'єктами підприємницької діяльності та надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування тощо;
 - г) усі відповіді правильні.
4. **Різниця між туристичним оператором та туристичним агентом полягає в тому, що:**
 - а) турагенти – фізичні особи, а туроператори – юридичні;
 - б) туроператори створюють і реалізують туристичний продукт, а турагенти тільки реалізують туристичний продукт;
 - в) тільки туроператори можуть здійснювати посередницьку діяльність з надання характерних та супутніх послуг;
 - г) турагенти не можуть отримати ліцензії на здійснення туристичної діяльності.
5. **Готель призначений для тимчасового проживання громадян, незалежно від місця прописки, на термін не більше:**
 - а) 1 місяця;
 - б) 2 місяців;
 - в) 3 місяців;
 - г) термін проживання необмежений.

Практичне завдання

У зв'язку з діловою поїздкою до м. Одеса підприємець Семенов зупинився в чотиризірковому готелі, в одномісному номері. Після розміщення він виявив, що кондиціонер у номері не справний. Семенов звернувся до адміністрації готелю і зажадав усунення цього недоліку. Проте кондиціонер був відремонтований лише наступного дня. Через високу температуру в номері у Семенова піднявся артеріальний тиск у зв'язку з чим він не зміг провести ділову зустріч з партнерами і зазнав значних матеріальних збитків. Підприємець зажадав відшкодування йому усіх збитків, включаючи упущену вигоду. Адміністрація готелю відмовилася платити, посилаючись на усунення недоліку своєчасно.

Чи правомірні вимоги підприємця Семенова до адміністрації готелю?

Чи може Семенов вимагати відшкодування йому морального збитку від адміністрації готелю?

На підставі яких нормативно-правових актів буде вирішена суперечка?

Перелік інформаційних джерел

Основна література: 1–12.

Нормативно-правові акти: 13–25, 27, 86, 89.

Додаткова література: 95–125.

Тема 3. Організаційно-правові засади туристичної діяльності

Основні терміни та поняття: організаційно-правове регулювання, ліцензування, ліцензійні умови, органі ліцензування, стандартизація, сертифікація, категоризація.

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

Відповідно до статті 5 Закону України «Про туризм» у новій редакції туристичним оператором є «юридична особа, створена згідно із законодавством України, для яких виключною діяльністю є організація та забезпечення створення туристичного продукту, реалізація та надання туристичних послуг, а також посередницька діяльність із надання характерних та супутніх послуг і які в

установленому порядку отримали ліцензію на туроператорську діяльність». Туроператори можуть займатися і турагентською діяльністю без отримання ліцензії на турагентську діяльність.

Туристичними агентами є «юридичні особи, створені згідно із законодавством України, а також фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють посередницьку діяльність з реалізації туристичного продукту туроператорів та туристичних послуг інших суб'єктів туристичної діяльності, а також посередницьку діяльність щодо реалізації характерних та супутніх послуг і які в установленому законодавством порядку отримали ліцензію на турагентську діяльність».

До набрання чинності вищевказаного закону статус туристичної фірми не закріплювався в засновницьких документах, і міг змінюватися залежно від конкретної ситуації реалізації туристичного продукту чи послуг. В одному випадку туристична фірма могла виступати туроператором, а в іншому – турагентом. З 01 січня 2004 р. така ситуація можлива не завжди – туроператор може виступати турагентом, а турагент туроператором – ні.

Новою редакцією Закону України «Про туризм» здійснено чіткий розподіл туристичних фірм на туроператорів та турагентів, яким надано різні можливості та, відповідно, яких наділено різними обов'язками.

Аналіз норм Закону України «Про туризм» дозволяє зробити висновок, що туроператор не обмежений у виборі видів туристичних послуг для реалізації. Він може продавати як власний туристичний продукт, так і турпродукт, сформований іншим туроператором. Однак, він обмежений у виборі організаційно-правової форми господарювання (може бути виключно юридичною особою), та обмежений у здійсненні інших видів діяльності, крім туристичної (туристична діяльність є його винятковою діяльністю, про що має бути зазначено в установчих документах).

Турагента обмежено у виборі видів турпослуг, що реалізуються (не має права формувати та реалізовувати власний турпродукт), але не обмежено у виборі організаційно-правової форми господарювання (може бути як юридичною, так і фізичною особою – суб'єктом підприємницької діяльності).

Ще один фактор, що суттєво впливає на вибір туристичної фірми бути туроператором чи турагентом – суттєва різниця в мінімальному розмірі гарантії банку або будь-якої іншої кредитної установи, регламентованому статтею 15 Закону України «Про туризм» в новій

редакції. Законодавство зобов'язало всіх туроператорів та турагентів здійснити фінансове забезпечення своєї цивільної відповідальності перед туристами гарантією банку або іншої кредитної установи. Дане нововведення обумовлене бажанням законодавців захистити права та законні інтереси туриста у випадку, якщо туроператор чи турагент причинять йому збитки, що можуть бути заподіяні туристу в разі неплатоспроможності чи внаслідок порушення процесу про визнання туроператора чи турагента банкрутом. Такі збитки пов'язані з невиконанням туроператором чи турагентом зобов'язань перед туристом у вигляді ненадання або неналежного надання туристичних послуг відповідно до умов договору на туристичне обслуговування. У таких випадках банки чи інші кредитні установи, що видали гарантію, зобов'язані у разі представлення туристом усіх передбачених законодавством документів, відшкодувати йому витрати на повернення до місця постійного проживання (перебування), вартість ненаданих послуг, передбачених договором.

Запровадження механізму фінансових гарантій та встановлення туроператорського виду діяльності як виключного проведено з метою досудового захисту прав туриста як споживача в багатьох країнах світу, у тому числі і в Україні. Це пов'язано з тим, що замовлення, оплата та користування турпослугами можуть бути розірвані за місцем і в часі, зазвичай, місце продажу та місце надання туристичних послуг не співпадають і спочатку відбувається оплата, а потім споживання туристичних послуг. Тобто турист виступає своєрідним кредитором туроператора. А така специфіка діяльності потребує певного законодавчого захисту туриста.

Впровадження механізмів ліцензування туроператорської та турагентської діяльності, отримання банківських гарантій та значної відмінності розмірів фінансової відповідальності туроператора та турагента пояснюється різною межею їх відповідальності перед туристами. Адже туроператор за договором на туристичне обслуговування несе відповідальність перед туристом незалежно від того, надані послуги безпосередньо туроператором чи іншими особами, які перебувають з ними у договірних засадах. Турагент несе відповідальність виключно за власні дії і не несе відповідальності за якість турпродукту туроператора, туристичних послуг інших суб'єктів туристичної діяльності та правовідносини під час безпосереднього надання послуг.

Законом України «Про туризм» передбачено також обов'язковість страхування туристів (медичне та від нещасного випадку) суб'єктами

туристичної діяльності. При цьому таке страхування повинно здійснюватися на підставі угод зі страховими компаніями. Туристи вправі самостійно укладати договори на страхування, але при цьому повинні обов'язково завчасно підтвердити туроператору чи турагенту наявність належним чином укладеного договору страхування.

Досліджуючи питання законодавчого регулювання туристичної діяльності, слід звернути увагу на те, що новою редакцією Закону України «Про туризм» виділено дві організаційні форми туризму:

- внутрішній туризм;
- міжнародний туризм.

Внутрішнім туризмом є подорожі в межах території України громадян України та осіб, які постійно проживають на її території.

Визначення ж міжнародного туризму в Законі не подано, але подано поділ цієї організаційної форми туризму на в'їзний та виїзний. До в'їзного туризму включено подорожі в межах України осіб, які постійно не проживають на її території, до виїзного – подорожі громадян України та осіб, які постійно проживають на території України, до іншої країни [93].

Згідно з п. 30 ст. 9 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» туроператорська діяльність належить до видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню.

Ліцензування – видача, переоформлення та анулювання ліцензій, видача дублікатів ліцензій, ведення ліцензійних справ та ліцензійних реєстрів, контроль за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов, видача розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов, а також розпоряджень про усунення порушень законодавства у сфері ліцензування.

Ліцензія – документ державного зразка, який засвідчує право ліцензіата на провадження зазначеного в ньому виду господарської діяльності протягом визначеного строку за умови виконання ліцензійних умов.

Ліцензіат – суб'єкт господарювання, який одержав ліцензію на провадження певного виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню.

Орган ліцензування – орган виконавчої влади, визначений Кабінетом Міністрів України, або спеціально уповноважений виконавчий орган для ліцензування певних видів господарської діяльності.

Суб'єкт господарювання, який має намір провадити певний вид господарської діяльності, що ліцензується, особисто або через

уповноважений ним орган чи особу, звертається до відповідного органу ліцензування із заявою встановленого зразка про видачу ліцензії.

У заяві про видачу ліцензії повинні міститися такі дані:

1) відомості про суб'єкта господарювання – заявника:
– найменування, місцезнаходження, банківські реквізити;
– ідентифікаційний код – для юридичної особи;
– прізвище, ім'я, по батькові, паспортні дані (серія, номер паспорта, ким і коли виданий, місце проживання), ідентифікаційний номер фізичної особи – платника податків та інших обов'язкових платежів – для фізичної особи;

2) вид господарської діяльності, вказаний згідно із ст. 7 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» (повністю або частково), на провадження якого заявник має намір одержати ліцензію.

У разі наявності у заявника філій, інших відокремлених підрозділів, які провадитимуть господарську діяльність на підставі отриманої ліцензії, у заяві зазначається їх місцезнаходження.

До заяви про видачу ліцензії додається копія свідоцтва про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності або копія довідки про внесення до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України, засвідчена нотаріально або органом, який видав оригінал документа.

Для окремих видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, до заяви про видачу ліцензії також додаються документи, вичерпний перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України за поданням спеціально уповноваженого органу з питань ліцензування.

Органу ліцензування забороняється вимагати від суб'єктів господарювання інші документи.

Заяву про видачу ліцензії і документи, що додаються до неї, приймають за описом, копія якого видається заявнику з відміткою про дату прийняття документів органом ліцензування та підписом відповідальної особи.

Сертифікація товарів, робіт, послуг у сфері туристичної діяльності проводиться з метою:

- попередження реалізації товарів, робіт, послуг, небезпечних для життя, здоров'я людей, майна і довкілля;
- сприяння споживачам у свідомому виборі товарів, робіт, послуг;

- забезпечення дотримання обов'язкових норм, правил, вимог з охорони довкілля, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки;
- гармонізації стандартів, норм і правил з міжнародними стандартами, рекомендаціями, нормами і правилами, що стосуються вимог до об'єктів відвідування та туристичних послуг;
- забезпечення взаємодії туроператорів, ефективного використання обмежених туристичних ресурсів, гарантування належних якості й асортименту туристичних послуг.

Згідно із ч. 1 ст. 15 Закону України «Про захист прав споживачів» споживачеві повинна надаватися інформація про сертифікацію послуг, які підлягають обов'язковій сертифікації.

На території України діє «Перелік продукції, яка підлягає обов'язковій сертифікації в Україні», затверджений наказом Держспоживстандарту України від 1 лютого 2005 року № 28. Пункт 30 цього Переліку визначив, що готельні послуги й послуги харчування підлягають обов'язковій сертифікації.

Правила обов'язкової сертифікації послуг із тимчасового розміщення (проживання) є обов'язковими для виконання органами із сертифікації послуг із тимчасового розміщення (проживання), акредитованими в державній системі сертифікації (Система сертифікації УкрСЕПРО).

Обов'язкову сертифікацію послуг із тимчасового розміщення (проживання) здійснюють органи із сертифікації послуг із тимчасового розміщення, призначені Національним органом України із сертифікації – Державним комітетом України з питань технічного регулювання та споживчої політики на виконання в Системі робіт із сертифікації таких послуг.

Об'єктами обов'язкової сертифікації є послуги з розміщення, що надаються суб'єктами туристичної діяльності в колективних та індивідуальних засобах розміщення (готелях, молодіжних туристичних базах і гірських притулках, кемпінгах і майданчиках для автофургонів, дитячих і студентських літніх таборах, центрах і будинках відпочинку, санаторних і курортних закладах оздоровчо-профілактичного характеру, у мебльованих приміщеннях, морських і річкових суднах).

Процедура проведення обов'язкової сертифікації послуг із розміщення передбачає:

- подання і розгляд заявки на сертифікацію послуг із розміщення;
- прийняття рішення за заявкою із зазначенням схеми сертифікації;

- проведення комплексу робіт, визначених обраною схемою сертифікації;
- аналіз одержаних результатів і прийняття рішення про можливість видачі сертифіката відповідності;
- прийняття рішення про можливість присвоєння певної категорії (за потреби);
- видачу сертифіката відповідності, присвоєння певної категорії, занесення сертифікованої послуги з розміщення до Реєстру державної системи сертифікації;
- технічний нагляд за наданням сертифікованих послуг, відповідністю готелю або аналогічного йому засобу розміщення присвоєній категорії, сертифікованою системою управління якістю щодо надання послуг із розміщення;
- інформування центрального органу виконавчої влади в сфері туризму про результати робіт із сертифікації послуг з розміщення.

Сертифікація системи управління якістю щодо надання послуг із розміщення проводиться за ініціативи заявника органами із сертифікації систем управління якістю, що призначені на право проведення цих робіт.

У разі прийняття рішення про проведення сертифікації системи управління якістю щодо надання послуг із розміщення заявник згідно з рішенням органу із сертифікації послуг із розміщення направляє заявку до органу із сертифікації систем управління якістю. За позитивними результатами сертифікації системи управління якістю щодо надання послуг із розміщення органом із сертифікації систем управління якістю видається заявнику сертифікат відповідності на систему управління якістю, який надається заявником органу із сертифікації послуг із розміщення для подальшого проведення робіт із сертифікації.

Термін дії сертифіката відповідності, виданий за схемою, що передбачає сертифікацію системи управління якістю, не може бути більше п'яти років за умови наявності чинного сертифіката на систему управління якістю.

Категорію засобу розміщення визначають символом – * (зірка).

Кількість зірок збільшується з підвищенням рівня якості обслуговування. При цьому готелі класифікують за п'ятьма категоріями, мотелі за чотирма.

Вища категорія готелів визначається – ***** (п'ять зірок), нижча – * (одна зірка).

Вища категорія мотелю визначається – **** (чотири зірки, нижча – * (одна зірка)

Якщо орган із сертифікації приймає рішення про відмову у видачі сертифіката відповідності обов'язковим вимогам нормативних документів, то рішення з обов'язковим зазначенням причин відмови направляється заявникові в термін, що не перевищує 3 днів із дня підписання акта обстеження засобу розміщення, а заявка анулюється.

Повторна перевірка засобу розміщення з метою сертифікації може бути проведена тільки після подання нової заявки до органу із сертифікації та документально засвідчених даних заявника щодо вжиття ним заходів для усунення причин, що спричинили невідповідність.

Орган із сертифікації оформляє сертифікат відповідності згідно із ДСТУ 3498-96 «Система сертифікації УкрСЕПРО. Бланки документів. Форма та опис» і реєструє його в Реєстрі Системи в строк, що не перевищує 10 днів із дня подання акту обстеження. Оформлений за встановленим порядком оригінал сертифіката відповідності орган із сертифікації видає заявнику. У разі присвоєння готелю або аналогічного йому засобу розміщення певної категорії ознака цієї категорії (зірки) обов'язково розміщується на фасаді засобу розміщення поряд з його назвою.

Не пізніше ніж за місяць до закінчення терміну дії сертифіката відповідності заявник подає нову заявку до органу із сертифікації для отримання сертифіката відповідності на наступний період.

Орган із сертифікації визначає необхідний обсяг робіт за новою заявкою з урахуванням результатів технічного нагляду.

Технічний нагляд за сертифікованими послугами з розміщення під час їх надання здійснює орган із сертифікації, який видав сертифікат відповідності, або за його дорученням – інша організація згідно з ДСТУ 3413-96 «Система сертифікації УкрСЕПРО. Порядок проведення сертифікації продукції».

Технічний нагляд проводять протягом усього терміну дії сертифіката відповідності у формі планових та позапланових перевірок.

З урахуванням міжнародної практики планові технічні нагляди за сертифікованими послугами з розміщення проводять один раз на рік.

План лекційного заняття

1. Сутність організаційно-правового регулювання туристичної діяльності.

2. Ліцензування туристичної (туроператорської) діяльності.
3. Стандартизація і сертифікація у сфері туризму.
4. Категоризація об'єктів туристичної інфраструктури.

План практичного заняття № 4:

1. Сутність організаційно-правового регулювання туристичної діяльності.
2. Ліцензування туристичної (туроператорської) діяльності.
3. Законодавство України, що встановлює вимоги до провадження туроператорської та турагентської діяльності. Ліцензійні умови.
4. Органи ліцензування туроператорської та турагентської діяльності. Перелік документів, які додаються до заяви про видачу ліцензії для туроператорської та турагентської діяльності.
5. Стандартизація у сфері туризму.
6. Сертифікація у сфері туризму.
7. Категоризація об'єктів туристичної інфраструктури.

Питання для самостійного опрацювання

1. Законодавство України, що встановлює вимоги до провадження туроператорської та турагентської діяльності. Ліцензійні умови.
2. Органи ліцензування туроператорської та турагентської діяльності. Перелік документів, які додаються до заяви про видачу ліцензії для туроператорської та турагентської діяльності.
3. Стандартизація у сфері туризму.
4. Сертифікація у сфері туризму.

Практичні завдання до самостійної роботи

Скласти термінологічний словник до теми.

Тестові завдання для самоконтролю

1. ***В Україні мотелі класифікуються за:***
 - а) п'ятьма зірками;
 - б) чотирма зірками;
 - в) трьома зірками;
 - г) в Україні немає класифікації мотелів.
2. ***Організація рекреаційно-туристичної діяльності у правових рамках регулюється:***
 - а) нормативно-правовими актами реєстрації юридичних осіб, а також фізичних осіб, які займаються підприємницькою діяльністю;

- б) законодавчими актами про сертифікацію туристичних підприємств;
 - в) податковим законодавством;
 - г) усі відповіді правильні.
3. **Які критерії враховують при класифікації готелів на «зірки» та їх сертифікації?**
- а) загальне облаштування будинку та віддаленість від центру міста (обсяг помешкань колективного користування, їхні інтер'єри, розвиненість системи ліфтів);
 - б) оснащеність номерів (умеблювання і площа номера, розмір ліжка, освітленість помешкань, наявність радіоприймача, телевізора);
 - в) регламентоване обслуговування та стиль обслуговування;
 - г) всі відповіді правильні.

Практичне завдання

Підготувати заяву та (частково) пакет документів, необхідних для ліцензування туроператорської діяльності керуючись чинними нормативними актами та, зокрема, ліцензійними умовами.

Перелік інформаційних джерел

Основна література: 1–12.

Нормативно-правові акти: 13–25, 27, 86, 89.

Додаткова література: 95–125.

Тема 4. Договірні відносини у сфері туризму

Основні терміни та поняття: договір, договір на туристичне обслуговування, агентський договір, договір комерційної концесії, оферта, акцепт, сторони договору.

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

Договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення прав та обов'язків.

Договори з постачальниками послуг складаються на основі типового договору із включенням питань, що стосуються обслуговування туристів і взаємовідносин партнерів (постачальника послуг і туроператора).

Усі взаємовідносини з партнерами – постачальниками послуг щодо обслуговування туристів на маршруті туру оформляються письмовими договорами (контрактами). Вони можуть мати типову форму договору купівлі-продажу, або договору комісії, або договору обміну (у разі безвалютного обміну туристичними групами).

Основні положення договорів із постачальниками послуг аналогічні положенням типового договору: предмет договору, основні умови, права й обов'язки постачальника послуг, права й обов'язки туроператора, відповідальність сторін, форс-мажорні обставини, юридичні адреси і реквізити партнерів.

Договір вважається укладеним, коли між сторонами досягнуто згоди з усіх істотних його умов. Істотними визнаються умови про предмет договору, які визнані законодавством істотними чи необхідними для договорів цього виду. Отже, сторони вправі встановлювати умови договору на свій розсуд, тому що в кожному випадку є своя специфіка, яка залежить від особливостей надання послуг туристам і взаємовідносин договірних сторін. Виключення становлять тільки ті випадки, коли зміст відповідної умови запропонований (чи заборонений) законодавством.

У міжнародній практиці відомі і мають широке застосування угоди і документи, що регулюють взаємовідносини готельних підприємств із турагентами і туроператорами. Одним із них є Готельна конвенція 1970 р., розроблена під егідою Міжнародної готельної асоціації і Всесвітньої федерації асоціацій туристичних агентств. Конвенція визначає зобов'язання договірних сторін, сферу її застосування, типи готельних контрактів, загальні й особливі правила їхнього складання, величину комісійних і порядок платежів, а також умови анулювання договорів. У 1979 р. у Готельну конвенцію був внесений ряд поправок і вона одержала назву «Міжнародна готельна конвенція», що з 1993 р. стала кодексом відносин між готелями і турагентствами (туроператорами) і використовується при укладанні готельних контрактів.

Конвенція зобов'язує готельне підприємство надавати точну інформацію про категорію і розташування готелю, а також про якість наданих послуг. У ній визначається, що турагент не має права встановлювати для своїх клієнтів ціни вище тих, які встановлені за

договором комісії. Це стосується і туроператора, що працює з готелем на тих же умовах. При цьому ні турагент, ні туроператор, ні готель не повинні розкривати ціну, що обумовлена в контракті.

Документами, що регулюють взаємини туристичного бізнесу з готельними підприємствами, є : Міжнародні готельні правила, схвалені Радою Міжнародної готельної асоціації (02.11.81 р.), Міжрегіональна гармонізація критеріїв готельної класифікації на основі класифікаційних стандартів, схвалена регіональними комісіями ВТО в 1989 р.

Хоча ці документи носять рекомендаційний характер і не є обов'язковими, вони містять багато положень, що увійшли в міжнародну практику взаємовідносин між готельним і агентсько-операторським бізнесом у туризмі.

Бронювання місць у готелях здійснюється в два етапи. Перший включає запит на бронювання з боку туроператора, що містить у собі такі традиційні відомості: ім'я туриста, вид послуг (категорія номера, напівпансіон чи повний пансіон), терміни перебування. Другий – обробку матеріалів щодо запиту з подальшим підтвердженням. Тільки позитивна відповідь дає підставу вважати місце зарезервованим.

Оплата бронювання з боку туроператора здійснюється відповідно до умов, що обговорюються в договорі, наприклад, відповідно до категорії зарезервованих місць і номерів мінімум за 10 днів до того, як вони будуть зайняті туристами, терміном не менше 3 днів.

Застосовуються різноманітні форми бронювання – усна, письмова, телефонна, телексна, телеграфна та інші. Під час використання автоматичних апаратів для резервування застосовуються спеціальні міжнародні готельні коди. Сучасний рівень комп'ютеризації дозволяє здійснювати бронювання і його підтвердження практично одночасно.

У будь-якому варіанті договору варто передбачити (обговорити) такі умови:

- вартість номерів і бронювання;
- тип номерів і їх необхідна кількість;
- тривалість (сезони) обслуговування;
- вільні періоди;
- графіки заїзду туристів;
- терміни і тривалість разового обслуговування;
- набір вхідних послуг;
- кількість (пансіон) і форму організації харчування – варіанти надання харчування в ресторані;
- час обслуговування туристів харчуванням;

- спеціальні зручності на відпочинку (наприклад, для інвалідів, вегетаріанців, користування міським пляжем тощо);
- мови, на яких необхідно говорити персоналу;
- терміни підтвердження заїзду туристів (бронювання);
- терміни зняття заїздів без пред'явлення штрафних санкцій;
- штрафні санкції за величиною та термінами відмовлення;
- знижки на тривалий заїзд чи на постійне завантаження;
- матеріальна відповідальність за недозаїзд (кількісний), зрив заїзду, відмова в розміщенні гостей тощо.

Рецептивні туроператори найчастіше працюють на прийомі до своєї країни й укладають договори з вітчизняними постачальниками послуг. Ініціативні ж – частіше працюють не напряму із закордонними і регіональними постачальниками послуг, а за посередництвом місцевих рецептивних туроператорів. Але це не означає, що вони не можуть прямо виходити на постачальників послуг, минаючи посередників. Такі випадки зустрічаються на туристичному ринку серед великих (частіше транснаціональних) компаній. Договірна діяльність з постачальниками послуг ініціативних і рецептивних туроператорів майже нічим не відрізняється, хоча є свої особливості в ряді закордонних країн. Договірні взаємовідносини між ініціативним і рецептивним туроператорами багато в чому подібні з аналогічними взаєминами між туроператором і турагентом, якщо мова не йде про агентську угоду.

У договорі ініціативного та рецептивного туроператорів повинні бути відображені:

При організації маршрутного інклюзив-туру:

- маршрут, програма туру і пакет послуг, що повинні бути надані туристам під час їхньої подорожі;
- дата прибуття і дата від'їзду;
- перелік і послідовність відвідування міст;
- вид транспорту;
- кількість днів перебування в кожному місті;
- перелік екскурсій.

При організації індивідуальних турів на замовлення:

- дата прибуття і дата від'їзду туристів;
- перелік послуг і їхня класність.

Під час обговорення маршруту чи стаціонарного перебування туристів у місці відпочинку необхідно чітко визначити тривалість перебування туристів у місці розміщення по кількості ночівель, тому що всі розрахунки по обслуговуванню в готелях ведуться саме по

їхній кількості. Однак при визначеній кількості ночівель днів перебування може бути на один більше (заїзд ранком першого дня перебування, від'їзд ввечері останнього дня). Тому для чіткості тлумачення поняття «тривалість подорожі» прийнято позначати її двома показниками – кількість днів і кількість ночівель. Наприклад, тур 7 днів/6 ночей; тур 14 днів/13 ночей і т.д.

Варто також мати на увазі, що майже в усіх готелях діє «розрахункова година», тобто фіксований час доби, з якого відрховується кількість прожитих у готелі днів. У більшості випадків цією годиною є 12 година дня (хоча в Італії, наприклад, це може бути і 10 година ранку). Тому в день закінчення туру чи переїзду з міста в місто за маршрутом туристам доводиться звільняти готельні номери до 12 годин дня, інакше з них буде стягуватися доплата за половину доби чи за повну добу. Іноді за домовленістю з приймаючою фірмою чи готелем туристичній групі можуть бути виділені один-два чергових номери без доплати для збереження багажу на час після звільнення зайнятих ними номерів і до від'їзду з готелю. У деяких готелях для цих цілей створені безкоштовні камери схову. Усе це (користування туристами кімнатами чи камерами схову в день виїзду) повинне бути обговорено з приймаючим партнером і внесено до договору.

Під час обговорення питання розміщення туристів у готельному підприємстві необхідно погодити з фірмою його класність, тип і місце розташування. Ці параметри залежать від соціального складу передбачуваних туристів і мети подорожі. Обов'язково повинна бути погоджена категорія номерів.

Оскільки в будь-якій групі можуть бути непарні чоловік і жінка, необхідно обговорити з фірмою надання для кожної групи двох одномісних номерів без збільшення ціни. Варто також передбачити, щоб двомісні номери переважно були з двома односпальними ліжками (а не з одним двоспальним, що зустрічається в готелях для розміщення подружніх пар), адже не можна заздалегідь гарантувати, що в поїздку відправляться тільки сімейні пари.

За необхідності в контракті обговорюється можлива доплата (диференціація цін) за додаткові комфортні умови (вид з вікна, наявність у номері телевізора та ін.). У договорі затверджуються і можливі варіанти харчування туристів:

- повний пансіон – FB (American Plan) – повне обслуговування, що містить розміщення і триразове харчування;
- напівпансіон – НВ (Modified American Plan) – розміщення і дворазове харчування (сніданок і обід чи сніданок і вечеря);

– тільки сніданок – ВВ (Bermuda Plan) – розміщення і сніданок.

При більш низьких категоріях обслуговування можна цілком виключити харчування з пакета послуг (у кемпінгах, наметових таборах туристи часто самі готують собі їжу). Крім того, туристи, що подорожують індивідуально, також можуть відмовитися від регламентованого харчування на користь самостійного походу до місцевих кафе і ресторанів. У такому випадку цей вид пакету називається без харчування – В (European Plan) – тільки розміщення. Можливість надання туру без харчування також обговорюється в контракті.

Мають місце також розбіжності у формі обслуговування.

Обслуговування «А ля карт», тобто вільний вибір клієнтом страв із запропонованого рестораном меню. Зазвичай «А ля карт» застосовується при обслуговуванні індивідуальних туристів чи невеликих туристичних груп.

Обслуговування «Табльдот» – обслуговування за єдиним для всіх клієнтів меню, без права вибору страв. «Табльдот» у більшості випадків використовується при організації харчування туристичних груп. Він часто застосовується в туристичних готелях, пансіонатах, будинках відпочинку й в інших засобах розміщення, де виробничі потужності і можливості кухні обмежені; крім того, «табльдот» застосовується при обслуговуванні туристів, що подорожують за маршрутами великими групами.

«Шведський стіл» (чи «відкритий буфет») – вільний вибір виставлених на загальний стіл страв за принципом самообслуговування. Він дозволяє туристу вибрати їжу на свій смак й у кількості, що задовольняє його апетит.

Під час харчування (обіду і вечері) алкогольні і безалкогольні напої в меню не включаються, якщо це спеціально не обумовлено договором. Виключеннями можуть бути жаркі країни, де прийнято подавати воду з льодом чи прохолодні напої. Ці варіанти також повинні бути заздалегідь обговорені з приймаючою фірмою. Можливість організації дієтичного харчування також фіксується в договорі.

Під час обговорення питання харчування потрібно обов'язково уточнити, чим (сніданком, обідом, вечерею) починається і закінчується обслуговування туристичної поїздки. Наприклад, «харчування починається з вечері в день прибуття і закінчується сніданком у день від'їзду».

Продаж подорожей туристам здійснюється турагентством на договірних засадах. Такий характер взаємовідносин з покупцем обумовлений тим, що об'єктами купівлі-продажу на туристичному ринку є не самі послуги, а права (гарантії) їх одержання.

Між туристом і агентством повинен бути укладений договір купівлі-продажу туристичних послуг, що включає такі основні розділи:

- предмет договору (купівля клієнтом пакету туристичних послуг та продаж його турфірмою);
- ціна подорожі, порядок і форма оплати (готівкою чи перерахунок грошей на рахунок у банку);
- обов'язки агентства (щодо надання туристичних послуг у повному обсязі та зазначеної класності, медичного страхування клієнтів, оформлення для них віз);
- обов'язки туриста (щодо оплати вартості подорожі, надання необхідних документів для оформлення віз та ін.);
- відповідальність і звільнення від відповідальності сторін (на випадок форс-мажорних обставин, зміни обсягу і класності зазначених у договорі послуг, термінів їхнього надання, відмова сторін від туристичної поїздки).

До того ж, у договорі зазначаються такі відомості: дата укладання угоди; усі реквізити туристичної фірми; терміни надання послуг; вид транспорту, що використовується для перевезення клієнта до місця призначення і назад; категорія готелю, його назва і місце розташування; характеристики номера, у якому розміщується турист; організація харчування (повний пансіон, напівпансіон та ін.). Також вказуються послуги, що входять у комплекс додаткового обслуговування і включаються у вартість пакету (трансфер, екскурсії, розважальна програма тощо).

Один примірник договору на туристичне обслуговування, засвідчений підписами обох сторін і печаткою турфірми, залишається в неї, інший видається на руки туристові. На підставі укладеного договору туристу видається ваучер, оформлений за типовою формою.

Ваучер оформлюється відповідно до умов договору і є його невід'ємною частиною. Також до договору додається програма обслуговування на маршруті та інформаційний листок про фактори ризику і правила поведіння при здійсненні поїздки. Такі рекомендації турист повинен не тільки знати, але і виконувати з метою його ж безпеки, збереження багажу і здоров'я.

При реалізації туристичного продукту через турагента туроператор повинен укласти з турагентом відповідний агентський договір у письмовій формі. Наявність ліцензії у турагента є обов'язковою вимогою для укладання такого договору.

Відповідно до укладеного агентського договору туроператор розробляє і надає турагенту для роботи програми й розцінки на кожний туристичний продукт, які додаються до агентського договору.

Права, обов'язки, відповідальність сторін та інші умови договору між туроператором і турагентом визначаються загальними положеннями про агентський договір, якщо інше не передбачено договором між ними, а також Законом України «Про туризм».

Посередницька діяльність на території України з укладення договорів на туристичне обслуговування з іноземними суб'єктами туристичної діяльності не допускається. Така діяльність може проводитися тільки через туроператорів, створених за законодавством України.

План лекційного заняття

1. Загальні умови укладення договорів у сфері туризму.
2. Правові засади укладення договору на туристичне обслуговування, права та обов'язки сторін.
3. Правові підстави укладення агентського договору, його особливості. Межі відповідальності сторін за посередницьким договором.
4. Договір комерційної концесії та договір франчайзингу в сфері туризму.

План практичного заняття № 5:

1. Загальні умови укладення договорів у сфері туризму.
2. Правові засади укладення договору на туристичне обслуговування, права та обов'язки сторін.
3. Відповідальність за невиконання договірних зобов'язань щодо туристичного обслуговування.
4. Правові підстави укладення агентського договору, його особливості. Межі відповідальності сторін за посередницьким договором.
5. Договір комерційної концесії та договір франчайзингу у сфері туризму.
6. Інші види договорів у сфері туризму за законодавством України.

Питання для самостійного опрацювання

1. Правові засади укладення договору на туристичне обслуговування, права та обов'язки сторін.
2. Договір комерційної концесії та договір франчайзингу у сфері туризму.
3. Інші види договорів у сфері туризму за законодавством України.

Практичні завдання до самостійної роботи

Скласти термінологічний словник до теми.

Тестові завдання для самоконтролю

1. ***Система забезпечення харчуванням зазначається у:***
 - а) путівці;
 - б) ваучері;
 - в) договорі;
 - г) усі відповіді правильні.
2. ***Договором на туристичне обслуговування є:***
 - а) ваучер;
 - б) турпакет;
 - в) ліцензія на туристичну діяльність туроператора;
 - г) правильна відповідь не зазначена.
3. ***Яке з визначень поняття «тур» є правильним?***
 - а) сукупність послуг, наданих туроператором турагентам;
 - б) первинна одиниця турпродукту, що надається клієнту як єдине ціле;
 - в) обмеження термінів подорожей, які визначаються туроператором;
 - г) турпоїздка за визначеним маршрутом із визначеним комплексом послуг;
 - д) відповіді 2 і 4 правильні.
4. ***Ваучер – це:***
 - а) попередньо розроблений комплекс туристичних послуг, що реалізується за визначеною ціною, до складу якого входять послуги перевезення, розміщення та ін.;
 - б) ліцензійне право турагенції проводити туристичні операції;
 - в) документ, який засвідчує відповідне фінансове забезпечення туроператора (турагента) своєї цивільної відповідальності;
 - г) форма письмового договору на туристичне обслуговування, яка може використовуватись відповідно до закону.
5. ***Система взаємовідносин між суб'єктами операцій міжнародного туризму містить:***

- а) договір між туристом і туристичною фірмою;
- б) договір між туроператором і турагентом;
- в) договір між двома та більше туристичними фірмами-партнерами про співробітництво;
- г) всі відповіді правильні.

Практичне завдання

Придбавши в туристичному агентстві «Пальма» туристичну путівку, Стецьків відправився в подорож на Кіпр, заздалегідь застрахувавши життя і здоров'я на суму 1000 доларів. На другому тижні відпочинку турист повертався після вечері в ресторані «Прага» до себе в готель, як завжди, на орендованому у місцевої транспортної компанії автомобілі «Седан». Не впоравшись з управлінням, Стецьків потрапив в аварію і зламав руку, а також значно пошкодив автотранспортний засіб. Турист відразу повідомив про те, що сталося кіпрську туристичну компанію, яка у свою чергу повинна була повідомити про настання страхового випадку турагенству «Пальма». Повернувшись назад, Стецьків довгий час лікувався, і тільки після 39 днів звернувся у фірму за страховим відшкодуванням. Проте в турфірмі йому відповіли, що обов'язковий термін повідомлення про настання страхового випадку впродовж 30 днів, туристом пропущений і на цій підставі відмовили у виплаті страхового відшкодування.

Чи правомірні вимоги Стецьківа?

Якщо турист складе претензію, чи повинна фірма її задовольнити?

Хто і в якому порядку відшкодуватиме збиток транспортної компанії? Вирішіть справу по суті.

Перелік інформаційних джерел

Основна література: 1–12.

Нормативно-правові акти: 13–25, 27, 86, 89.

Додаткова література: 95–125.

Тема 5. Туристичні формальності та безпека туризму

Основні терміни та поняття: туристичні формальності, паспорт, проїзний документ дитини, дипломатичний паспорт, службовий паспорт, посвідчення особи моряка, віза, митні формальності, санітарні формальності, безпека туризму.

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

Туристичні формальності – це правила, умови та дії, встановлені нормативно-правовими актами, яких необхідно дотримуватися під час організації, оформлення та здійснення туристичної подорожі.

Туристичні формальності можна умовно поділити на такі групи:

Які стосуються туриста:

- отримання закордонного паспорта;
- дотримання порядку проходження прикордонного контролю;
- дотримання порядку проходження митного контролю;
- оформлення необхідних щеплень.

Які стосуються діяльності туристичної фірми:

- отримання ліцензії на туристичну діяльність;
- сертифікація туристичної діяльності;
- дотримання вимог за істотними умовами договорів.

Паспортні формальності

Основними документами, що дають право на виїзд з України і в'їзд в Україну й посвідчують особу громадянина України під час перебування за її межами, є:

- паспорт громадянина України для виїзду за кордон;
- проїзний документ дитини;
- дипломатичний паспорт;
- службовий паспорт;
- посвідчення особи моряка.

Ці документи є власністю України і за умови їх належного оформлення є дійсними для виїзду в усі держави світу.

У разі втрати громадянином України цих документів, документом, що дає право на в'їзд в Україну, є посвідчення особи на повернення в Україну, яке видається закордонними дипломатичними установами. Положення про таке посвідчення затверджується Кабінетом Міністрів України.

У передбачених міжнародними договорами України випадках замість вищезгаданих документів для виїзду за кордон можуть використовуватися інші документи.

Паспорт громадянина України для виїзду за кордон видається громадянам України, які постійно проживають в Україні і досягли 18-

річного віку, – за особистим клопотанням або через своїх законних представників до органу внутрішніх справ за місцем проживання. У виняткових випадках за наявності вимог держави, до якої здійснюється виїзд, чи вимог міжнародної організації, для участі в заходах якої здійснюється виїзд, а також у разі виїзду на постійне проживання за кордон усиновленої іноземцями дитини – громадянина України, паспорт може бути оформлено до досягнення громадянином 18-річного віку.

Паспорт громадянина України для виїзду за кордон оформляється на період до десяти років з можливістю продовження на такий же термін.

Продовження терміну дії паспорта проводиться у порядку, установленому для оформлення його видачі.

Проїзний документ дитини оформляють на підставі нотаріально засвідченого клопотання батьків або законних представників батьків чи дітей у разі потреби самостійного виїзду неповнолітнього за кордон. У клопотанні зазначають відомості про дитину, а також про відсутність обставин, що обмежують право на виїзд за кордон (тільки для дітей віком від 14 до 18 років).

За відсутності згоди одного з батьків виїзд неповнолітнього громадянина України за кордон може бути дозволений на підставі рішення суду.

Проїзний документ дитини видається органами внутрішніх справ за місцем проживання.

Проїзний документ на дитину оформляється терміном на три роки або до досягнення нею 18-річного віку.

Виїзд з України на постійне проживання дітей віком від 14 до 18 років може бути здійснений лише за їх згодою, оформленою письмово і нотаріально засвідченою.

За видачу проїзного документа дитини державне мито не справляється.

Дипломатичний паспорт України є документом, що дає право на виїзд з України, в'їзд в Україну і посвідчує особу громадянина України під час перебування за межами України.

Дипломатичний паспорт України є власністю України і за умови його належного оформлення є дійсним для виїзду з України в усі держави світу.

Зразок дипломатичного паспорта України затверджується Кабінетом Міністрів України, а видається Міністерством закордонних справ України.

Дипломатичний паспорт України оформляється на строк до п'яти років. Дія дипломатичного паспорта України може бути продовжена на строк до п'яти років Міністерством закордонних справ України, дипломатичним представництвом або консульською установою України за кордоном.

Службовий паспорт України є документом, що дає право на виїзд з України, в'їзд в Україну і посвідчує особу громадянина України під час перебування за межами України.

Посвідчення особи моряка видається громадянину України, який займає будь-яку посаду на борту судна (крім військового судна), зареєстрованого на території України чи інших держав – учасниць Конвенції 1958 року про посвідчення особи моряків і звичайно використовуюваного для морського плавання.

Посвідчення особи моряка може бути також видано моряку іншої держави, який несе службу на борту судна, зареєстрованого на території України, або який зареєстрований в Україні в службі зайнятості.

Візові Формальності

Віза – позначка в паспортному документі, що засвідчує право іноземця або особи без громадянства на в'їзд в Україну і транзитний поїзд через її територію.

Візи залежно від мети поїздки поділяються на типи, що позначаються літерним і цифровим кодом (літерами латинського алфавіту – в машинозчитуваній зоні):

1) дипломатична віза (позначається літерою Д, у машинозчитуваній зоні – VD). Оформляється особам, які мають дипломатичні паспорти: дипломатичному персоналу іноземних дипломатичних представництв та консульських установ в Україні, членам їхніх сімей, іноземцям, які в'їжджають в Україну з місіями дипломатичного характеру, дипломатичним кур'ерам, членам урядів, парламентів, міжнародних організацій, видатним політичним діячам, в'їзд яких в Україну має дипломатичний характер;

2) службова віза (позначається літерою С та цифрами 1, 2 і 3):

С-1 (у машинозчитуваній зоні – VS). Оформляється технічному персоналу іноземних дипломатичних представництв та консульських установ в Україні, членам їхніх сімей, представникам міжнародних організацій в Україні, а також представникам органів державної влади іноземних країн, які в'їжджають в Україну в службових справах;

С-2 (у машинозчитуваній зоні – VW). Оформляється представникам військових формувань і установ, які в'їжджають в

Україну в службових справах на запрошення відповідних міністерств, інших державних органів;

С-3 (у машинозчитуваній зоні – VC). Оформляється представникам промислових, торгівельних, фінансових і політичних кіл, які в'їжджають в Україну в службових справах на запрошення державних установ, підприємств чи організацій, зареєстрованих в Україні в установленому порядку;

3) ділова віза (позначається літерою Б, у машинозчитуваній зоні – VB). Оформляється особам, які в'їжджають в Україну як співзасновники спільних підприємств чи представники компаній (фірм, асоціацій) для здійснення контролю за виконанням контрактів або як консультанти від іноземних компаній (фірм, асоціацій), а також персоналу представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності в Україні;

4) віза для працівників рятувальних служб (позначається літерою Л, у машинозчитуваній зоні – VL). Оформляється особам, які в'їжджають в Україну з метою ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;

5) студентська віза (позначається літерою О, у машинозчитуваній зоні – VO). Оформляється особам, які в'їжджають в Україну з метою навчання (учням, студентам, аспірантам, стажистам);

6) віза для науковців (позначається літерою Н, у машинозчитуваній зоні – VH). Оформляється особам, які в'їжджають в Україну з метою обміну науковим досвідом, для участі в наукових семінарах, конференціях чи проведення науково-дослідної роботи;

7) віза для працівників засобів масової інформації (позначається літерою М, у машинозчитуваній зоні – VM). Оформляється працівникам зарубіжних засобів масової інформації, які в'їжджають в Україну з метою виконання своїх службових обов'язків;

8) віза для представників релігійних місій (позначається літерою Р, у машинозчитуваній зоні – VR). Оформляється особам, які в'їжджають в Україну в релігійних справах або для роботи в релігійних організаціях на території України;

9) віза для представників гуманітарних місій (позначається літерою Г, у машинозчитуваній зоні – VG). Оформляється особам, які в'їжджають в Україну з метою надання гуманітарної допомоги або провадження добродійної діяльності;

10) віза для в'їзду з метою культурного й спортивного обміну (позначається літерою К, у машинозчитуваній зоні – VK). Оформляється особам, які є членами творчих колективів або

спортивних команд та організацій і в'їжджають в Україну на гастролі з метою культурного обміну чи для участі у спортивних змаганнях;

11) віза для в'їзду з метою туризму (позначається літерою Т, у машинозчитуваній зоні – VT). Оформляється особам, які в'їжджають в Україну з метою туризму;

12) приватна віза (позначається літерою П та цифрами 1 і 2):

П-1 (у машинозчитуваній зоні – VP). Оформляється особам, які в'їжджають в Україну в приватних справах, а також з метою лікування;

П-2 (у машинозчитуваній зоні – VU). Оформляється особам українського походження для відвідання України;

13) імміграційна віза (позначається літерами ІМ та цифрами 1, 2 і 3):

ІМ-1 (у машинозчитуваній зоні – VA). Оформляється особам, які в'їжджають в Україну з метою працевлаштування;

ІМ-2 (у машинозчитуваній зоні – VE). Оформляється особам, які в'їжджають в Україну для постійного проживання;

ІМ-3 (у машинозчитуваній зоні – VI). Оформляється особам, які в'їжджають в Україну з метою возз'єднання сім'ї;

14) віза для обслуговуючого персоналу транспортних засобів міжнародного сполучення (позначається літерами ОП, у машинозчитуваній зоні – VZ). Оформляється особам, які здійснюють перевезення в Україну вантажним автотранспортом і пасажирським автобусним транспортом, а також особам, які належать до складу екіпажів цивільних повітряних суден міжнародних авіаліній, бригад поїздів міжнародного сполучення;

15) транзитна віза (позначається літерами TP та цифрами 1 і 2):

TP-1 (у машинозчитуваній зоні – VF). Оформляється особам, які проїжджають транзитом через територію України до третьої держави;

TP-2 (у машинозчитуваній зоні – VX). Оформляється особам, які здійснюють перевезення вантажним автотранспортом і пасажирським автобусним транспортом, проїжджають транзитом через територію України до третьої держави.

У візовій етикетці зазначається термін, протягом якого іноземець або особа без громадянства може в'їхати і перебувати в Україні чи здійснити транзитний проїзд через її територію.

Залежно від періоду дії візи поділяються на короткотермінові й довготермінові. Короткотермінові візи видають на період до 6 місяців. Довготермінові візи видають на період від 6 місяців до п'яти років, якщо інше не передбачено законодавством.

Візи оформляють як разові, дво- й багаторазові, колективні.

Термін дії віз за типами:

Д, С-1, М – відповідно до двосторонніх міжнародних договорів України, на засадах взаємності або на весь період акредитації;

С-2, С-3, Б, Л, Н, Р, Г, К, ОП – зазвичай, 6 місяців або період, зазначений у документах, що є підставою для оформлення візи, але не більше ніж один рік;

О, ІМ-1 – один рік;

Т, П-1 – 6 місяців;

П-2 – п'ять років;

ТР-1 – 5 днів на одне перетинання території України;

ТР-2 – період, зазначений у документах, що є підставою для видачі візи, але не більше ніж один рік. При цьому термін перебування під час кожного транзитного проїзду через територію України не повинен перевищувати 5 днів.

Санітарні формальності

Це процедури, пов'язані з перевіркою дотримання особами, які перетинають державний кордон, а також відносно їх тварин згідно з встановленими вимогами про вакцинацію.

Згідно з документом № А/7/13 сьомої сесії Генеральної асамблеї ВТО у розділі «Безпека і захист туристів та туристичних об'єктів» профілактика заразних хвороб містить:

- обізнаність туриста;
- вакцинацію;
- профілактичне лікування.

Контроль за додержанням санітарних формальностей здійснюють спеціальні санітарні служби у прикордонних пунктах.

Контроль полягає у:

- перевірці у туристів міжнародного сертифіката про вакцинацію;
- проведенні вакцинації на місці (за необхідності);
- тимчасовій ізоляції, якщо є імовірність перенесення інфекційного захворювання.

Митні й валютні формальності

Це процедури з перевірку виконання правил та процедур, пов'язаних з переміщенням через митний кордон майна, товарів і валютних цінностей.

Порядок переміщення майна, товарів і валютних цінностей регламентується митним законодавством України, а саме:

- Митним кодексом України;
- Законом України «Про валютне регулювання та валютний контроль»;

– Інструкцією про переміщення валюти України, іноземної валюти.

Контроль за виконанням вимог покладено на митні органи, які перевіряють правильність заповнення митної декларації, своєчасність та точність сплати мита, зборів та інших платежів.

Фізична особа має право вивозити за межі України на одну особу (незалежно від віку) валюту України в сумі, що не перевищує 10000 грн, у тому числі ювілейні й пам'ятні монети з недорогоцінних та дорогоцінних металів у сумі що не перевищує 3000 грн, з них:

а) за умови усного декларування митному органу валюти України (за винятком монет з дорогоцінних металів) у сумі, що не перевищує 3000 грн;

б) за умови письмового декларування митному органу валюти України (у тому числі монет із дорогоцінних металів), якщо її сума перевищує 3000 грн.

Сучасний світ характеризується зростанням кількості чинників, що негативно позначаються на безпеці людей. Науково-технічна революція поряд з поліпшенням та полегшенням життя населення привнесла в нашу дійсність такі явища, як техногенні аварії та катастрофи. Бездумне втручання людини у природу призводить до виникнення природних катаклізмів, порушення балансу в екосистемах. Останнім часом люди зіткнулися з таким небезпечним явищем, як тероризм. За таких обставин є цілком зрозумілим прагнення країн світу до застосування найбільш ефективних способів та засобів захисту населення від можливих техногенних, природних і соціальних небезпек. Питання безпеки в різних галузях діяльності (в тому числі і в туризмі) є чи не найголовнішим і для нашої держави.

Безпека в галузі туризму – сукупність факторів, що характеризують соціальний, економічний, правовий та інший стан забезпечення прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб та держави в галузі туризму.

Туристична діяльність повинна проводитись за умови суворого дотримання норм природоохоронного законодавства та законодавства про охорону культурної спадщини. Якщо особи, які організують експлуатацію туристичних ресурсів, внаслідок своєї діяльності пошкодили об'єкти природи чи культурної спадщини (а через це завдається шкода фізичним і юридичним особам), то вони зобов'язані її компенсувати.

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» у ст. 69 визначає особливості застосування цивільної

відповідальності у разі порушення вимог природоохоронного законодавства України.

Шкода, заподіяна внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, підлягає компенсації, зазвичай, в повному обсязі.

План лекційного заняття

1. Туристичні формальності: сутність та правові засади дотримання.
2. Загальні положення забезпечення безпеки туризму. Міжгалузева програма забезпечення захисту та безпеки туристів на 2007–2012 рр.
3. Види ризиків у сфері туризму: правові заходи запобігання.
4. Фінансові гарантії відповідальності туроператора та турагента як запобіжний захід фінансової безпеки.

План практичного заняття № 6:

1. Загальні положення забезпечення безпеки туризму. Міжгалузева програма забезпечення захисту та безпеки туристів на 2007–2012 рр.
2. Види ризиків у сфері туризму: правові заходи запобігання.
3. Фінансові гарантії відповідальності туроператора та турагента як запобіжний захід фінансової безпеки.
4. Туристичні формальності: сутність та правові засади дотримання.
5. Право на свободу туристичних подорожей та Шенгенський простір. Захист інтересів українських туристів за межами України.

Питання для самостійного опрацювання

1. Туристичні формальності: сутність та правові засади дотримання.
2. Види ризиків у сфері туризму: правові заходи запобігання.
3. Право на свободу туристичних подорожей та Шенгенський простір. Захист інтересів українських туристів за межами України.

Практичні завдання до самостійної роботи

Скласти термінологічний словник до теми.

Тестові завдання для самоконтролю

1. ***Туроператор згідно з ваучером не несе відповідальності за:***
 - а) транспортно-візові формальності і перетин кордону;
 - б) достовірність інформації про туристичний продукт і самовільну зміну ціни товару;
 - в) дотримання термінів програми;
 - г) дотримання умов перебування туриста.

2. *Залежно від цілей поїздки розрізняють такі види віз:*
- а) туристичні та транзитні візи;
 - б) візи за приватним запрошенням;
 - в) візи за діловим запрошенням;
 - г) усі відповіді правильні.
3. *Організаційними формами туризму є:*
- а) в'їзний і виїзний;
 - б) внутрішній і зовнішній;
 - в) міжнародний і національний;
 - г) дитячий і молодіжний.

Практичне завдання

Підготувати (підібрати) зразки візових документів.

Перелік інформаційних джерел

Основна література: 1–12.

Нормативно-правові акти: 13–25, 27, 86, 89, 91.

Додаткова література: 95–125.

Тема 6. Правове регулювання порядку виїзду з України і в'їзду в Україну з метою туризму

Основні терміни та поняття: віза, візова анкета, візова етикетка, документ, що дає право на перетинання державного кордону в межах місцевого прикордонного руху, іноземець, особа без громадянства, паспортний документ, посвідчення закордонного українця, приймаюча сторона, імміграційна картка, реєстрація в пункті пропуску через державний кордон.

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

Порядок здійснення права громадян України на виїзд з України і в'їзд в Україну, порядок оформлення документів для зарубіжних поїздок, випадки тимчасового обмеження права громадян на виїзд з України, порядок розв'язання спорів у цій сфері регулюються Законом України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян

України», Правилами перетинання державного кордону громадянами України, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 р. № 57 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2010 р. № 724).

Громадянин України має право виїхати з України й в'їхати в Україну, крім випадків, передбачених законодавством України.

На громадян України, які звернулися з клопотанням про виїзд з України, поширюються всі положення чинного законодавства, вони користуються всіма правами і несуть встановлені законом обов'язки. За громадянами України зберігаються на її території майно, кошти, цінні папери та інші цінності, що належать їм на праві приватної власності. Будь-яке обмеження їх громадянських, політичних, соціальних, економічних та інших прав не допускається.

Порядок в'їзду до іноземної держави регулюється законодавством відповідної держави.

Громадянин України ні за яких підстав не може бути обмежений у праві на в'їзд в Україну.

Документами, що дають право на виїзд з України і в'їзд в Україну й посвідчують особу громадянина України під час перебування за її межами, є:

- паспорт громадянина України для виїзду за кордон;
- проїзний документ дитини;
- дипломатичний паспорт;
- службовий паспорт;
- посвідчення особи моряка.

Положення про значені документи затверджуються у встановленому порядку. Ці документи є власністю України і за умови їх належного оформлення є дійсними для виїзду в усі держави світу.

У разі втрати громадянином України документів документом, що дає право на в'їзд в Україну, є посвідчення особи на повернення в Україну, яке видається закордонними дипломатичними установами.

Перетинання громадянами України державного кордону України здійснюється в пунктах пропуску через державний кордон України після пред'явлення одного з документів, що дають право на виїзд з України.

Заяви громадян України або їх законних представників про оформлення паспорта громадянина України для виїзду за кордон і проїзного документа дитини (далі – паспорт) розглядаються протягом не більше трьох місяців із дня подання документів, а якщо поїздка пов'язана з терміновим лікуванням від'їжджаючого, від'їздом особи,

яка супроводжує тяжкохворого, чи смертю родича, який проживає за кордоном, – протягом трьох робочих днів. У разі виїзду на постійне проживання за кордон усиновленої іноземцями дитини – громадянина України для неї оформляється паспорт громадянина України для виїзду за кордон. Термін його оформлення – до десяти робочих днів.

У разі обгрунтованої відмови у видачі громадянину України паспорта мотиви такого рішення доводяться до відома заявника у письмовій формі.

Повторне клопотання може бути прийнято до розгляду не раніш як через шість місяців після остаточного вирішення питання про відмову у видачі паспорта. При цьому беруться до уваги матеріали, подані раніше, якщо зазначені в них дані залишилися без зміни.

Громадянину України може бути тимчасово відмовлено у видачі паспорта у випадках, якщо:

1) він обізнаний з відомостями, які становлять державну таємницю – до закінчення терміну, встановленого чинним законодавством;

2) діють не врегульовані аліментні, договірні чи інші невиконані зобов'язання – до виконання зобов'язань, або розв'язання спору за погодженням сторін у передбачених законом випадках, або забезпечення зобов'язань заставою, якщо інше не передбачено міжнародним договором України;

3) проти нього порушено кримінальну справу – до закінчення провадження у справі;

4) він засуджений за вчинення злочину – до відбуття покарання або звільнення від покарання;

5) він ухиляється від виконання зобов'язань, покладених на нього судовим рішенням, – до виконання зобов'язань;

6) він свідомо сповістив про себе неправдиві відомості – до з'ясування причин і наслідків подання неправдивих відомостей;

7) він підлягає призову на строкову військову службу – до вирішення питання про відстрочку від призову;

8) щодо нього подано цивільний позов до суду – до закінчення провадження у справі;

9) він за вироком суду визнаний особливо небезпечним рецидивістом чи перебуває під адміністративним наглядом міліції – до погашення (зняття) судимості чи припинення нагляду.

У разі виникнення в будь-якій іноземній державі надзвичайної ситуації, що унеможливорює створення в ній умов для безпеки громадян України, Кабінет Міністрів України приймає рішення про

особливий порядок виїзду громадян України до цієї держави. Рішення та інформація про це доводяться до відома громадян, які мають намір виїхати до цієї держави.

Громадянам України, визнаним судом недієздатними, виїзд з України може бути дозволений на підставі нотаріально засвідченого клопотання їх законних представників або за рішенням суду.

Військовослужбовці можуть виїжджати з України на загальних підставах.

Виїзд з України громадянина України, який обізнаний з відомостями, що становлять державну таємницю України, може бути не дозволений у випадках, передбачених Законом України «Про державну таємницю».

Обмеження повинні бути доведені до відома громадян власником або уповноваженим ним органом, керівником навчального закладу, командуванням військової частини під час прийняття на роботу (навчання) та зарахування на військову службу, пов'язаних з допуском до відомостей, що становлять державну таємницю [6].

Постановою Кабінету Міністрів України від 21 грудня 2005 р. затверджено «Порядок організації виїзду дітей за кордон на відпочинок та оздоровлення». Цей порядок регламентує виїзд організованої групи (дві й більше дитини) дітей віком від 6 до 18 років за кордон на відпочинок та оздоровлення за попередньо визначеними й затвердженими маршрутом і програмою перебування.

Оформлення виїзду групи дітей за кордон на відпочинок та оздоровлення проводиться за наявності в кожній дитини проїзного документа, що видається в установленому порядку органом внутрішніх справ за місцем проживання дитини.

Погодження списку дітей та надання дозволу на їх виїзд за кордон здійснюють за місцем проживання дітей Міністерство у справах сім'ї, молоді та гендерної політики Автономної Республіки Крим, відповідні структурні підрозділи з питань сім'ї, молоді та спорту обласних, Київської і Севастопольської міських держадміністрацій.

У разі відмови в погодженні списку дітей або наданні дозволу організатору в п'ятиденний строк надається мотивована відповідь.

Для отримання дозволу до відповідного органу не менше ніж за 15 днів до виїзду організатором подаються або надсилаються поштою заява і такі документи:

- договір про надання послуг у сфері відпочинку та оздоровлення дітей чи запрошення (українською мовою та мовою держави, до якої виїжджають діти), у якому обов'язково зазначаються строки

виїзду групи дітей за кордон і повернення їх в Україну, умови проживання, харчування, програма перебування дітей за кордоном, а також інші додаткові послуги (копія завіряється організатором);

- нотаріально завірені копії установчих документів організатора поїздки (статут, свідоцтво про державну реєстрацію);
- міжнародний страховий поліс медичної допомоги і страхування від нещасного випадку дітей і супроводжуючих осіб, що забезпечує покриття всіх можливих витрат у разі виникнення потреби в наданні медичної допомоги у країні перебування, а також договір страхування, або його копія, що завіряється організатором, з перекладом істотних умов договору страхування та страхового поліса, що завіряється офіційно;
- документи, що підтверджують гарантії забезпечення перевезення дітей організатором поїздки, зокрема договір із транспортним підприємством, що має ліцензію (дозвіл) на право здійснювати міжнародні перевезення пасажирів, підтвердження про бронювання місць, гарантійний лист іноземного перевізника, інші документи (копії завіряються організатором). У разі, коли відстань до місця відпочинку чи оздоровлення дітей перевищує 1000 кілометрів, перевезення групи дітей здійснюється повітряним шляхом;
- довідки про стан здоров'я кожної дитини за встановленою формою.

Правила в'їзду іноземних громадян на територію України регламентуються Правилами оформлення віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через її територію затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 2011 р. № 567.

План лекційного заняття

1. Порядок здійснення права громадян України на виїзд за кордон і в'їзд в Україну.
2. Обмеження щодо виїзду за кордон громадян України.
3. Правове регулювання оформлення документів для зарубіжних поїздок.
4. Особливості правового регулювання виїзду дітей за кордон на відпочинок і оздоровлення.
5. Загальні правила в'їзду іноземців та осіб без громадянства в Україну, їх виїзду з України і транзитного проїзду через її територію. Оформлення візових документів.

План практичного заняття № 7:

1. Порядок здійснення права громадян України на виїзд за кордон і в'їзд в Україну.
2. Обмеження щодо виїзду за кордон громадян України.
3. Правове регулювання оформлення документів для зарубіжних поїздок.
4. Особливості правового регулювання виїзду дітей за кордон на відпочинок і оздоровлення.
5. Загальні правила в'їзду іноземців та осіб без громадянства в Україну, їх виїзду з України і транзитного проїзду через її територію. Оформлення візових документів.
6. Правові наслідки порушення законодавства України іноземцями та особами без громадянства, а також юридичними й фізичними особами, які їх приймають чи надають їм послуги.

Питання для самостійного опрацювання

1. Правове регулювання оформлення документів для зарубіжних поїздок.
2. Особливості правового регулювання виїзду дітей за кордон на відпочинок і оздоровлення.
3. Загальні правила в'їзду іноземців та осіб без громадянства в Україну, їх виїзду з України і транзитного проїзду через її територію. Оформлення візових документів.

Практичні завдання до самостійної роботи

Скласти термінологічний словник до теми.

Тестові завдання для самоконтролю

1. ***Туризм – це:***
 - а) виїзд особи на постійне місце проживання з професійно-діловою метою;
 - б) тимчасовий виїзд особи з місця постійного проживання в професійно-ділових чи інших цілях зі здійсненням оплачуваної діяльності в місці перебування;
 - в) тимчасовий виїзд особи з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці перебування;
 - г) відповіді доповнюють одна одну.
2. ***Туроператор згідно з ваучером не несе відповідальності за:***
 - а) транспортно-візові формальності і перетин кордону;

- б) достовірність інформації про туристичний продукт і самовільну зміну ціни товару;
 - в) дотримання термінів програми;
 - г) дотримання умов перебування туриста.
3. ***Залежно від цілей поїздки розрізняють такі види віз:***
- а) туристичні та транзитні візи;
 - б) візи за приватним запрошенням;
 - в) візи за діловим запрошенням;
 - г) усі відповіді правильні.

Практичне завдання

Подружжя Петренків скористалися послугами турфірми «Європа» і придбали двотижневий тур до Іспанії. У готелі туристам замість напівпансіону, указанного в договорі був наданий повний пансіон. Після закінчення терміну проживання в готелі Івановим виставили рахунок за надані додаткові послуги. Туристи вимушені були його оплатити. Приїхавши додому, подружжя звернулося до турфірми з вимогою компенсувати додаткові витрати, понесені ними під час подорожі. Турфірма відмовилася задовольнити претензію туристів.

Чи правомірні вимоги туристів?

Чи підлягають оплаті додаткові послуги, надані туристам у цьому випадку?

На підставі яких нормативно-правових актів буде вирішена суперечка?

Перелік інформаційних джерел

Основна література: 1–12.

Нормативно-правові акти: 13–25, 27, 86, 89.

Додаткова література: 95–125.

Модуль 2

Правове регулювання окремих аспектів та видів туристичної діяльності

Тема 7. Правове забезпечення страхування в туристичній діяльності

Основні терміни та поняття: страхування, договір страхування, особисте страхування, майнове страхування, страхування відповідальності, страхова премія, страховий платіж, страхова виплата, франшиза, суброгація, регрес, страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, «зелена картка», асистанс.

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

Страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.

Страхування туристів (медичне та від нещасного випадку) є обов'язковим і забезпечується туроператором (турагентом) на основі угод із страховиками, які мають необхідну ліцензію, за умови письмової заяви туриста і за ціною не вищою, ніж середня ціна на ринку.

Туристи укладають договори страхування з будь-якою обраною ними страховою компанією, яка має відповідну ліцензію, і зобов'язані завчасно підтвердити туроператору (турагенту) наявність належним чином укладеного договору страхування.

При укладенні туристом договору страхування самостійно, безпосередньо зі страховиком, ліцензіат, який організовує туристичну поїздку, повинен перевірити наявність страхового полісу туриста і додати його копію до договору про туристичне обслуговування.

Договором страхування повинні передбачатися надання медичної допомоги туристам і відшкодування їх витрат у разі настання страхового випадку безпосередньо в країні (місці) тимчасового перебування.

Інформація щодо умов обов'язкового страхування має бути доведена до відома туриста до укладення договору про туристичне обслуговування.

Договір страхування (медичного і від нещасного випадку) повинен забезпечувати страховий захист туриста на весь період туристичної подорожі.

Туроператор або турагент повинен проінформувати туриста про наявність інших ризиків, пов'язаних з наданням туристичної послуги, та можливість їх страхування.

На вимогу туриста туроператор чи турагент забезпечує страхування інших ризиків, пов'язаних із здійсненням подорожі.

За бажанням турист може укласти угоду про страхування для покриття витрат, пов'язаних з анулюванням договору про туристичне обслуговування з ініціативи туриста, або угоду про страхування для покриття витрат, пов'язаних із передчасним поверненням до місця постійного проживання у разі настання нещасного випадку або хвороби.

Компенсація шкоди, заподіяної життю чи здоров'ю туриста або його майну, здійснюється в установленому порядку.

Туроператор (турагент) повинен вести облік виданих туристам страхових полісів.

Під час приймання іноземних туристів, крім тих, які прибули із країн, з якими Україна має угоди про безоплатне надання екстреної медичної допомоги, туроператор повинен сприяти укладанню іноземцями договорів страхування (страхових полісів) з надання медичної допомоги із страховиками – резидентами України.

Обов'язкове медичне страхування туристів та обов'язкове страхування туристів від нещасного випадку звичайно забезпечується туроператорами чи турагентами. Останні укладають агентські договори чи договори доручення зі страховими компаніями і від імені страхової компанії (страховика) укладають безпосередньо з туристами договори страхування. Положення про порядок провадження діяльності страховими посередниками затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 18.12.1996 р. № 1523.

Туристи вправі самостійно, без посередників, укласти договори на медичне страхування і страхування від нещасного випадку і надавати їх для ознайомлення турагенту чи туроператору під час придбання туристичного продукту.

За договором страхування одна сторона (страховик) зобов'язується у разі настання певної події (страхового випадку) виплатити другій

стороні (страхувальникові, у нашому випадку туристу) або іншій особі, визначеній у договорі, грошову суму (страхову виплату), а страхувальник (турист) зобов'язується сплачувати страхові платежі та виконувати інші умови договору.

Для укладення договору страхування страхувальник (турист) подає страховикові письмову заяву за формою, установлену страховиком, або іншим чином заявляє про свій намір укласти договір страхування.

Договір страхування укладається у письмовій формі. Договір страхування може укладатися шляхом видачі страховиком страхувальникові страхового свідоцтва (поліса, сертифіката).

У ст. 982 Цивільного кодексу України зазначені істотні умови договору страхування: предмет договору страхування, страховий випадок, розмір грошової суми, в межах якої страховик зобов'язаний провести виплату в разі настання страхового випадку (страхова сума), розмір страхового платежу і строку його сплати, строк договору та інші умови, визначені актами цивільного законодавства. Названі істотні умови обов'язково повинні відображатись у договорі, інакше він може бути визнаний судом неукладеним.

Крім того, Закон України «Про страхування» висуває ще ряд вимог до договору страхування.

Договір страхування повинен містити:

- назву документу;
- назву й адресу страховика;
- прізвище, ім'я, по батькові або назву страхувальника та застрахованої особи, їх адреси та дати народження;
- зазначення об'єкта страхування;
- розмір страхової суми та (або) розміри страхових виплат за договором страхування життя;
- перелік страхових випадків;
- визначення розміру тарифу, розмір страхових внесків і терміни їх сплати;
- строк дії договору;
- порядок зміни і припинення дії договору;
- умови здійснення страхової виплати;
- права та обов'язки сторін і відповідальність за невиконання або неналежне виконання умов договору;
- інші умови за згодою сторін;
- підписи сторін.

Договір страхування набирає чинності з моменту внесення страховиком першого страхового платежу, якщо інше не передбачено договором страхування.

Страховик зобов'язаний:

1) ознайомити страхувальника з умовами та правилами страхування;

2) протягом двох робочих днів, як тільки стане відомо про настання страхового випадку, вжити заходів щодо оформлення всіх необхідних документів для своєчасної виплати страхової суми або страхового відшкодування страхувальнику;

3) у разі настання страхового випадку здійснити виплату страхової суми або страхового відшкодування у передбачений договором строк. Страховик несе майнову відповідальність за несвоєчасну виплату страхової суми (страхового відшкодування) шляхом сплати страхувальнику неустойки (штрафу, пені), розмір якої визначається умовами договору страхування;

4) відшкодувати витрати, понесені страхувальником при настанні страхового випадку щодо запобігання збиткам або їх зменшення, якщо це передбачено умовами договору;

5) за заявою страхувальника у разі здійснення ним заходів, що зменшили страховий ризик, або збільшення вартості майна переукласти з ним договір страхування;

б) тримати в таємниці відомості про страхувальника та його майновий стан, за винятком випадків, передбачених законодавством України.

Умовами договору страхування можуть бути передбачені також інші обов'язки страховика.

Страхувальник (турист) зобов'язаний:

1) своєчасно внести страховий платіж;

2) під час укладення договору страхування надати інформацію страховикові про всі відомі йому обставини, що мають істотне значення для оцінки страхового ризику, і надалі інформувати його про будь-яку зміну страхового ризику;

3) повідомити страховика про інші діючі договори страхування щодо цього об'єкта страхування;

4) вживати заходів щодо запобігання збиткам та їх зменшення, завданих внаслідок настання страхового випадку;

5) повідомити страховика про настання страхового випадку у строк, передбачений умовами страхування.

Умовами договору страхування можуть бути передбачені також інші обов'язки страхувальника.

Медичне страхування і страхування від нещасного випадку поширюється на усіх туристів, які здійснюють як внутрішній, так і міжнародний туризм.

Договором страхування повинні передбачатися надання медичної допомоги туристам і відшкодування їх витрат у разі настання страхового випадку безпосередньо у країні (місці) тимчасового перебування, що є ще однією істотною умовою договору страхування туристів.

Укладення договорів страхування туристів (медичне та від нещасного випадку) проводиться страховиками з дотриманням Правил страхування. Правила страхування розробляються страховиком для кожного виду страхування окремо і підлягають реєстрації в Уповноваженому органі під час видачі ліцензії на право здійснення відповідного виду страхування.

Правила страхування повинні містити:

- перелік об'єктів страхування;
- порядок визначення розмірів страхових сум та (або) розмірів страхових виплат;
- страхові ризики;
- виключення із страхових випадків і обмеження страхування;
- строк і місце дії договору страхування;
- порядок укладення договору страхування;
- права й обов'язки сторін;
- дії страхувальника у разі настання страхового випадку;
- перелік документів, що підтверджують настання страхового випадку та розмірів збитків;
- порядок і умови здійснення страхових виплат;
- строк прийняття рішення про здійснення або відмову у здійсненні страхових виплат;
- причини відмови у страховій виплаті або виплаті страхового відшкодування;
- умови припинення договору страхування;
- порядок вирішення спорів;
- страхові тарифи за договорами страхування іншими, ніж договори страхування життя;
- страхові тарифи та методику їх розрахунку за договорами страхування життя;
- особливі умови.

Інформація про умови обов'язкового страхування, які зазначені у відповідних правилах страхування, має бути доведена до відома туриста до укладення договору на туристичне обслуговування.

Обов'язкове (медичне та від нещасного випадку) страхування здійснюється один раз на весь період туристичної подорожі.

Закон дозволяє, що об'єкт страхування може бути застрахований за одним договором страхування та за згодою страхувальника кількома страховиками (співстрахування). При цьому в договорі повинні міститися умови, що визначають права й обов'язки кожного страховика.

За наявності відповідної угоди між співстраховиками і страхувальником один із співстраховиків може представляти всіх інших у взаємовідносинах із страхувальником, залишаючись відповідальним перед ним лише в розмірі своєї частки.

За вимогою туриста туроператор чи турагент забезпечує страхування інших ризиків, пов'язаних із здійсненням подорожі.

Страховий ризик – певна подія, на випадок якої проводиться страхування і яка має ознаки ймовірності та випадковості настання.

Найтипівшими випадками (крім захворювань та нещасних випадків), які трапляються з туристами, є такі:

- непередбачена ненавмисна втрата багажу, документів та засобів існування;
- непередбачені витрати, пов'язані з виникненням загальної цивільної та автоцивільної відповідальності;
- неможливість здійснити туристичну поїздку через нещасний випадок, раптове захворювання, смерть близьких та рідних застрахованого, пошкодження майна в особливо великих розмірах, протиправних дій третіх осіб тощо;
- дострокове завершення туристичної подорожі внаслідок нещасного випадку або хвороби;
- невиконання або неповне виконання договірних зобов'язань туристичних організацій перед туристами.

Якщо турист висуває розумну вимогу щодо страхування того чи **іншого** ризику, суб'єкт туристичної діяльності не вправі йому відмовити в забезпеченні такого страхування.

Звичайно, суб'єкти туристичної діяльності, укладаючи договори на туристичне обслуговування з туристами, включають до умов договору положення, відповідно до яких на туриста накладається штраф за відмову останнього від подорожі. Цей штраф, зазвичай, визначається

у відсотках від ціни всього туру й залежно від того, за скільки днів до початку подорожі турист відмовився від неї.

Крім того, трапляються випадки передчасного повернення туриста з відпочинку через нещасний випадок, хворобу.

Зазначені обставини завдають збитків туристам, а тому в ч. 6 ст. 16 Закону України «Про туризм» установлюється правило, відповідно до якого за бажанням туриста з ним може бути укладено угоду про страхування для покриття витрат, пов'язаних з анулюванням договору на туристичне обслуговування з ініціативи туриста, або угоду про страхування для покриття витрат, пов'язаних із передчасним поверненням до місця постійного проживання у разі настання нещасного випадку або хвороби.

Компенсація шкоди, заподіяної життю чи здоров'ю туриста або його майну, проводиться у встановленому порядку. Такий порядок детально визначений у главі 82 Цивільного кодексу України.

Крім того, своєрідною гарантією відшкодування збитків, завданих туристові, є запровадження у п. 31 ст. 7 Закону України «Про страхування» норми, відповідно до якої в Україні здійснюється такий вид обов'язкового страхування, як страхування відповідальності суб'єктів туристичної діяльності за шкоду, заподіяну життю чи здоров'ю туриста або його майну.

План лекційного заняття

1. Поняття страхового полісу в туризмі за законодавством України.
2. Правові засади укладення договору страхування в туризмі, його основні елементи.
3. Основні види страхування та особливості правового регулювання в туризмі.

План практичного заняття № 8:

1. Поняття страхового полісу в туризмі за законодавством України.
2. Правові засади укладення договору страхування в туризмі, його основні елементи.
3. Основні види страхування та особливості правового регулювання в туризмі.
4. Обов'язкове медичне страхування туристів та страхування від нещасного випадку.
5. Страхування цивільної відповідальності туриста та страхування відповідальності суб'єкта туристичної діяльності.

План практичного заняття № 9:

1. Майнове страхування – страхування багажу туриста під час подорожі.
2. Страхування анулювання договору про туристичне обслуговування з поважних причин.
3. Обов'язкове страхування цивільної відповідальності автовласників за кордоном – «Зелена картка».
4. Асистанс, його особливості.

Питання для самостійного опрацювання

1. Асистанс, його особливості.
2. Обов'язкове медичне страхування туристів та страхування від нещасного випадку.
3. Страхування цивільної відповідальності туриста та страхування відповідальності суб'єкта туристичної діяльності.
4. Майнове страхування – страхування багажу туриста під час подорожі.
5. Страхування анулювання договору про туристичне обслуговування з поважних причин.

Практичні завдання до самостійної роботи

Скласти термінологічний словник до теми.

Тестові завдання для самоконтролю

1. ***Від чого залежить розмір страхового внеску?***
 - а) умов посольств, що можуть визначати мінімальний розмір страхової суми;
 - б) термінів поїздки;
 - в) кількості чоловік у групі та віку туристів;
 - г) всі відповіді правильні.
2. ***Які форми страхового обслуговування туристів існують на сьогоднішній день?***
 - а) авансова;
 - б) компенсаційна;
 - в) сервісна;
 - г) правильні відповіді 2 і 3.
3. ***Яка форма страхового обслуговування туристів передбачає оплату самим туристом усіх медичних витрат і відшкодування їх лише після повернення на батьківщину?***
 - а) авансова;
 - б) компенсаційна;

- в) сервісна;
 - г) правильної відповіді не зазначено.
- 4. Що означає поняття «франшиза» у страховому полісі?**
- а) частина збитків, яка згідно з договором страхування не відшкодовується страховиком;
 - б) частина збитків, яка згідно з договором страхування відшкодовується страховиком після повернення туриста на батьківщину;
 - в) сума, на яку застрахований турист;
 - г) сума, на яку застрахований багаж туриста.
- 5. Для якої категорії туристів роблять надбавки до базових премій із страхування?**
- а) для дітей віком до 16 років;
 - б) для груп чисельністю від 10 осіб;
 - в) для сімей у складі понад 3 особи;
 - г) для осіб від 60 років.

Практичне завдання

Підготувати проект договору страхування туристів. Можна підібрати готовий приклад страхового полісу та правил страхування, проаналізувати їх на предмет закладених у них загроз для прав страхувальників.

Перелік інформаційних джерел

Основна література: 1–12.

Нормативно-правові акти: 13–25, 27, 86, 89.

Додаткова література: 95–125.

Тема 8. Особливості правового регулювання окремих видів туризму

Основні терміни та поняття: міжнародний туризм, внутрішній туризм, в'їзний туризм, виїзний туризм, дитячий, молодіжний, сімейний, культурно-пізнавальний, лікувально-оздоровчий, спортивний, релігійний, екологічний (зелений), сільський, підводний, гірський, пригодницький, мисливський, автомобільний, самодіяльний, меморіальний туризм.

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

На сьогоднішній день існує багато підходів щодо класифікації туризму. Це пояснюється неоднозначністю поняття туризм. Згідно із Законом України «Про туризм» туризм класифікується за організаційними формами та видами (стаття 4).

Так, залежно від місця проведення подорожі туризм поділяється на міжнародний і внутрішній. До міжнародного туризму належать: в'їзний туризм – подорожі в межах України осіб, які постійно не проживають на її території, та виїзний туризм – подорожі громадян України та осіб, які постійно проживають на території України, до іншої країни.

Внутрішнім туризмом є подорожі в межах території України громадян України та осіб, які постійно проживають на її території. Як і у міжнародному туризмі, мета та категорія учасників можуть бути різноманітними.

Залежно від категорій осіб, які здійснюють туристичні подорожі існують такі види туризму:

- дитячий;
- молодіжний;
- сімейний;
- для осіб похилого віку;
- для інвалідів.

Зрозуміло, що мета таких подорожей буде різною. Так, для дитячого туризму найбільш доцільними мають бути подорожі з культурно-освітньою, оздоровчо-лікувальною або спортивною метою. Що стосується молодіжного туризму, то найбільш часто подорожі проводять із спортивною та культурно-освітньою метою. Мета сімейного туризму – оздоровчо-лікувальна, культурно-пізнавальна, релігійна та спортивна. Особи похилого віку здійснюють, переважно, подорожі оздоровчо-лікувальні, релігійні, культурно-пізнавальні.

Залежно від мети подорожі туризм поділяють на такі види:

- спортивний;
- пізнавальний (екскурсійний);
- діловий;
- любительський (мисливський, рибальський);
- релігійний;
- рекреаційний;
- реабілітаційний;
- професійно-прикладний;
- учбовий;
- краєзнавчий;
- пригодницький;
- експедиційний;
- комерційний;
- комбінований;
- культурно-освітній;
- лікувально-оздоровчий;
- екологічний (зелений), тощо.

Залежно від мети туризм може бути: культурно-освітнім, оздоровчо-лікувальним, релігійним та спортивним.

Так, спортивний туризм має за мету спортивне удосконалення в подоланні природних перешкод. Це означає удосконалення всього комплексу знань, умінь і навичок, фізичної підготовленості, необхідних для безпечного пересування людини місцевістю. Для реалізації спортивної мети здійснюють подорожі, насичені природними перешкодами, що дає змогу класифікувати їх як спортивні походи. За участь у спортивних походах можуть присуджуватися спортивні розряди і звання.

Пізнавальний туризм проводять з метою розширення знань та уявлень щодо тих чи інших об'єктів, пам'яток соціального та природного змісту.

Діловий туризм передбачає здійснення турів, у процесі яких вирішуються комерційні справи: подорожі на конференції, симпозіуми, виставки тощо.

Релігійний туризм – це здійснення подорожі віруючими святими місцями.

Реалізація культурно-освітньої мети здійснюється під час подорожей містами, регіонами, країнами, у процесі яких туристи знайомляться з архітектурою, пам'ятниками, музеями, опановуючи історію, культуру, звичаї та традиції різних народів.

Лікувально-оздоровча мета здійснюється у процесі рекреаційного, реабілітаційного та зеленого туризму.

Зелений туризм має за мету прилучити жителів міст до відпочинку в екологічно-чистому районі сільської місцевості. Такі подорожі зазвичай здійснюються сім'ями. Позитивні сторони цих подорожей: чисте повітря, екологічно-чисте харчування, розміреність та неспішність життя тощо.

Рекреаційний туризм – це відновлення фізичних і психічних сил людини засобами туризму. Це туризм активного відпочинку й оздоровлень, тому його часто називають оздоровчим.

Реабілітаційний туризм має цільову функцію – лікування визначених захворювань засобами туризму. При цьому використовуються необхідні кліматичні умови різних місць перебування туристів, цілючі джерела, дозоване навантаження на прогулянках, тощо.

Професійно-прикладний туризм має за мету удосконалення професійних знань, умінь, навичок засобами туризму. Наприклад, для геологів, географів, військових певних спеціальностей та інших професій удосконалення в подоланні природних перешкод в умовах професійної діяльності досягається спеціальним тренуванням в туристичних походах.

Учбовий туризм – це здійснення подорожі з метою отримання певних знань.

Велика різноманітність видів туризму та форм його проведення зумовлює необхідність виділення груп, за якими зручно його класифікувати:

- за характером туристичного маршруту існують такі види туризму: рівнинний, гірський, водний, спелео-, повітряний, космічний, змішаний;
- залежно від засобів пересування: пішохідний, лижний, кінний, автомобільний, велосипедний, водний, автобусний, залізничний, авіаційний, комбінований;
- за місцем проведення подорожі розрізняють туризм внутрішній (національний) та зовнішній (міжнародний);
- за діяльністю – туризм з активними (веслові судна, плоти, катамарани, велосипеди та інші) і пасивними (морські та річкові круїзи, подорожі на автобусах, яхтах, тощо) засобами пересування;
- за способом організації подорожі (організований і неорганізований, плановий та самодіяльний);

- за туристичною програмою (традиційний, екзотичний та екологічний);
- за сезонністю (літній, зимовий та міжсезонний туризм);
- за рівнем доступності й соціальної значимості в житті суспільства туризм поділяється на соціальний, що має масовий характер у зв'язку з його доступністю широким колам населення, й елітарний, доступний з тих або інших причин (за ціною, за фізичним навантаженням тощо) обмеженому контингенту.

Залежно від місця проведення подорожі туризм поділяють на міжнародний та внутрішній, який може бути далеким і близьким залежно від відстані. Міжнародний туризм у свою чергу поділяється на в'їзний (іноземці на Україну) та виїзний (громадяни України – за кордон). Внутрішній туризм передбачає подорожі громадян в межах своєї держави. Як міжнародні, так і внутрішні подорожі можуть проводитися з культурно-освітньою, оздоровчо-лікувальною, релігійною та спортивною метою, що організуються для дітей, молоді, сімей тощо.

За організаційними основами туризм поділяють на організований і неорганізований. Організований туризм за формами організації поділяють на плановий й самодіяльний.

При плановому туризмі учасники подорожують на автобусах, літаках, теплоходах, у поїздах за наперед наміченим маршрутом, зупиняються в готелях або на турбазах, де їм надається ночівля, харчування й екскурсивод. У плановому туризмі туристичні послуги надаються певними організаціями (туристичними фірмами й приватними особами, що мають патенти на право туристичної діяльності та ін.) у визначеному (плановому) порядку за путівками. Туристичні послуги можуть бути комплексними та приватними, наприклад: розробка маршрутів, комплектування груп, матеріально-технічне забезпечення (транспорт, харчування, проживання, супроводження, туристичне спорядження, забезпечення безпеки, екскурсії тощо). У плановому туризмі існують закономірні вимоги до туристичної діяльності (ліцензування, сертифікація та ін.).

У самодіяльному туризмі туристичні послуги забезпечуються на основі самодіяльності туристів. Туристи самі обирають маршрути і спосіб пересування, забезпечують собі харчування, нічліг і місце відпочинку, намічають і здійснюють екскурсії.

Самодіяльність є високою формою соціальної активності та її варто розуміти як внутрішнє детерміноване самовираження особистості або групи. Тому самодіяльний туризм є соціально-значущим явищем.

Самодіяльний туризм, як сфера масової самодіяльності, містить у собі все різноманіття аматорських туристичних заходів, які проводяться відповідно до нормативної бази організації туризму в країні. Низка документів а також ряд державних та громадських організацій, що контролюють їх дотримання, створюють керовану систему самодіяльного туризму. Цим самодіяльний туризм і відрізняється від неорганізованого туризму, де випадки порушення правил охорони навколишнього середовища й інших нормативних актів не є поодинокими.

За складом учасників туризм поділяють на індивідуальний і груповий. При цьому залежно від категорії осіб туризм може бути: шкільний, молодіжний, сімейний, для осіб похилого віку [91].

Круїз (англ. cruise) – морська подорож, зазвичай, – по замкнутому колу з поїздками із портів у внутрішні райони країн (наприклад, круїз довкола Європи).

У світі налічується понад 150 морських круїзних компаній – грецьких, італійських, іспанських, американських, датських, норвезьких. До найбільш відомих перевізникам у сфері морських круїзів відносяться Carnival Cruise Lines, Celebrate Cruises, Royal Caribbean International, Princess Cruises, Costa Cruises, Norwegian Cruise Lines.

Круїзне судно – судно, що рухається за певним маршрутом згідно з попередньо визначеною програмою туристичного обслуговування в портах за маршрутом руху.

При організації міжнародних перевезень туристів морським транспортом діють міжнародні договори і конвенції. Одним з основних документів є Афінська Конвенція про перевезення морем пасажирів та багажу. У цьому документі передбачена відповідальність перевізника за шкоду, заподіяну в результаті смерті пасажирів або нанесення йому тілесних ушкоджень, а також у результат втрати або пошкодження багажу. Майнова відповідальність перевізника у розрахунку на одного пасажирів максимально становить 700000 швейцарських франків за шкоду, заподіяну здоров'ю пасажирів; 12500 франків – за ручну поклажу каютний багаж); 50000 франків – за транспортний засіб; 18000 франків за інший багаж пасажирів, відмінний від каютного.

Питання морського судноплавства знаходяться в компетенції міжнародної морської організації ІМО (International Maritime Organization). Ця організація займається розробкою актів у галузі морських перевезень, що мають міжнародний статус. Під час

морських перевезень в територіальних водах України, у водах відкритого моря і під час заходів морських судів України в порти іноземних держав діє «Кодекс торговельного мореплавства».

Договору морського круїзу присвячена глава 4 цього кодексу. Причому будь-яка угода сторін, що обмежує права учасника круїзу, передбачені в цій главі, недійсна.

За договором морського круїзу одна сторона – організатор круїзу – зобов'язується здійснити колективну морську подорож (круїз) за певною програмою і надати учасникові круїзу всі пов'язані з цим послуги (морське перевезення, харчування, побутове та екскурсійне обслуговування тощо), а інша сторона – учасник круїзу – зобов'язується сплатити за це встановлену плату.

Документом, що підтверджує наявність договору морського круїзу, є іменна путівка або інший прирівняний до неї документ, виданий організатором круїзу.

Організатор круїзу зобов'язаний до початку круїзу забезпечити приведення судна в належний стан відповідно до умов статті 192 цього Кодексу та утримувати судно в такому стані протягом усього часу круїзу.

Учасник круїзу має право в будь-який час до початку круїзу відмовитися від договору морського круїзу. Учасник круїзу, який заздалегідь повідомив організатора круїзу про відмову від договору, має право одержати назад плату за круїз у порядку, розмірах і терміни, встановлені договором морського круїзу.

У випадку, коли організатор круїзу не може надати учасникові круїзу місце на судні, яке передбачено договором, або за згодою учасника круїзу таке ж місце на іншому судні, що за своїми характеристиками і комфортабельністю не нижче обумовленого, учасник круїзу вправі відмовитися від договору і повністю отримати назад плату за круїз.

Організатор круїзу має право відмовитися від договору морського круїзу в разі виникнення до початку круїзу обставин, зазначених у пунктах 1–4 статті 156 Кодексу торговельного мореплавства (фактично мова йде про форс-мажорні обставини як-то воєнні або інші дії, що можуть загрожувати небезпекою захоплення судна або вантажу; блокада портів; затримання судна з причин, що не залежать від сторін договору тощо).

Якщо ці обставини трапились після початку круїзу і призвели до його припинення, договір анулюється. У цьому випадку організатор круїзу зобов'язаний повернути учаснику плату за невикористану

частину круїзу і на вимогу останнього доставити його в порт відправлення.

У випадку збільшення терміну круїзу через непередбачені обставини організатор круїзу несе всі додаткові витрати, пов'язані з наданням послуг учасникові круїзу.

Організатор круїзу несе відповідальність за шкоду, заподіяну смертю або ушкодженням здоров'я учасника круїзу, а також втратою або пошкодженням його речей.

За договором чартеру (фрахтування) судна на певний час судовласник зобов'язується за обумовлену плату (фрахт) надати судно фрахтувальнику для перевезення пасажирів, вантажів та для інших цілей торговельного мореплавства на певний час.

Надане фрахтувальнику судно може бути укомплектоване екіпажем (тайм-чартер) або не споряджене і не укомплектоване екіпажем (бербоут-чартер).

Договір чартеру (фрахтування) судна на певний час повинен бути укладений у письмовій формі.

Наявність і зміст договору чартеру (фрахтування) судна на певний час можуть бути доведені виключно письмовими доказами.

У договорі чартеру (фрахтування) судна на певний час повинні бути вказані найменування сторін договору, назва судна, його технічні та експлуатаційні дані (вантажопідйомність, вантажомісткість, швидкість тощо), район плавання, мета фрахтування, розмір фрахту, термін дії договору, місце приймання і здавання судна.

За договором лізингу судна власник судна (лізингодавець) зобов'язується передати фрахтувальнику (лізингодержувачу) судно без екіпажу для використання з метою торговельного мореплавства на визначений термін, після закінчення якого до лізингодержувача переходить право власності на судно.

Лізингодержувач зобов'язується сплатити лізингову плату, в яку включаються плата за користування судном і його вартість за договором морського лізингу.

Перспективним проявом підприємницької ініціативи в сільській місцевості є сільський зелений туризм. Сільський туризм – це діяльність сільського населення, що пов'язана із сільським середовищем, сільським будинком і заняттями. У центрі уваги знаходяться природа та людина.

План лекційного заняття

1. Основні види туризму за законодавством України.

2. Морські й річкові круїзи: поняття та види. Організація та обслуговування морських і річкових подорожей. Правові засади їх здійснення.
3. Особливості правового регулювання сільського туризму в Україні.
4. Європейський досвід правового регламентування розвитку сільського туризму.

План практичного заняття № 10:

1. Основні види туризму за законодавством України.
2. Морські і річкові круїзи: поняття та види. Організація та обслуговування морських і річкових подорожей.
3. Правові основи здійснення морських круїзів. Договірні зобов'язання на морському транспорті.
4. Договір морського перевезення пасажера.
5. Поняття договору морського круїзу.

План практичного заняття № 11:

1. Договір морського агентування.
2. Договір чартеру (фрахтування) суден на певний час.
3. Договір лізингу судна.
4. Договір морського страхування.
5. Порядок здійснення річкових круїзів.
6. Відповідальність організаторів круїзу.
7. Особливості правового регулювання сільського туризму в Україні.
8. Європейський досвід правового регламентування розвитку сільського туризму.

Питання для самостійного опрацювання

1. Договір лізингу судна.
2. Морські й річкові круїзи: поняття та види. Організація та обслуговування морських і річкових подорожей.
3. Правові основи здійснення морських круїзів. Договірні зобов'язання на морському транспорті.
4. Договір морського перевезення пасажера.
5. Поняття договору морського круїзу.
6. Договір морського агентування.

Практичні завдання до самостійної роботи

Скласти термінологічний словник до теми.

Тестові завдання для самоконтролю

1. *Тури на місця катастроф (землетрусів, повеней, виверження вулканів) та екстремальних ситуацій належить до виду туризму:*
 - а) активного;
 - б) пасивного;
 - в) гірського;
 - г) лікувально-оздоровчого.
2. *Поїздки подорожуючих осіб з туристичними цілями за межі країни постійного проживання – це туризм:*
 - а) національний;
 - б) міжнародний;
 - в) пригодницький;
 - г) для осіб похилого віку.
3. *До ділового туризму Всесвітня організація туризму зараховує:*
 - а) водіїв вантажівок;
 - б) комерційних агентів;
 - в) туристичних гідів;
 - г) усі відповіді правильні.
4. *До туризму в оздоровчих цілях слід зарахувати:*
 - а) поїздки у закордонну лікарню;
 - б) поїздки на курорт;
 - в) поїздки у заповідники;
 - г) відвідини театрів та музеїв.
5. *Турне знаменитими болотами Флориди (США) слід зарахувати до:*
 - а) екотуризму;
 - б) сафарі-туризму;
 - в) агротуризму;
 - г) військового турне.

Практичне завдання

Лайнер «Севастополь» здійснював перевезення вантажів, а також надавав туристичні послуги-круїзи. Під час подорожі несподівано сталося займання в одному з відсіків лайнера, де зберігався товар вантажовідправника. Під час ліквідації пожежі був знищений багаж значної частини пасажирів. Надалі, після завершення круїзу комісією був встановлений винуватець пожежі.

Визначте вид аварії, що сталася на лайнері?

Хто і в якому порядку відшкодуватиме збитки від аварії, до з'ясування винуватця пожежі?

Хто і в якому порядку відшкодуватиме збитки від аварії після роботи комісії?

Перелік інформаційних джерел

Основна література: 1–12.

Нормативно-правові акти: 13–25, 27, 86, 89.

Додаткова література: 95–125.

Тема 9. Правове регулювання оподаткування суб'єктів туристичної діяльності

Основні терміни та поняття: податок, ПДВ, туристичний збір, прибуток, туристичний продукт, база оподаткування, податкова накладна, податкові пільги.

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

Порядок оподаткування прибутків від туристичної діяльності регламентується Податковим кодексом України (ПКУ). Таке оподаткування може здійснюватися як на загальних підставах, так і в спеціальному порядку, якому варто приділити більше уваги.

Порядок оподаткування туроператорської та турагентської діяльності регулюється статтею 207 ПКУ.

Цією статтею, зокрема, встановлюються особливості оподаткування туристичного продукту (туристичної послуги), що надаються туристичними операторами та туристичними агентами відповідно до законодавства. Туристичний продукт, як комплекс туристичних послуг, з метою оподаткування розглядається як єдина послуга.

Базою оподаткування в разі проведення операцій із постачання туристичним оператором туристичного продукту (туристичної послуги), призначеного для його споживання (отримання) на території України, є винагорода, яка визначається як різниця між вартістю поставленого ним туристичного продукту (туристичної послуги) та вартістю витрат, понесених таким туристичним оператором унаслідок

придбання (створення) такого туристичного продукту (туристичної послуги).

Базою оподаткування в разі проведення операцій із постачання на території України туристичним оператором туристичного продукту (туристичної послуги), призначеного для його споживання (отримання) за межами території України, є винагорода, яка визначається як різниця між вартістю поставленого ним туристичного продукту (туристичної послуги) та вартістю витрат, понесених таким туристичним оператором унаслідок придбання (створення) такого туристичного продукту (туристичної послуги).

Базою оподаткування туристичного оператора, який здійснює посередницьку діяльність на території України з укладання договорів на туристичне обслуговування з іноземними суб'єктами туристичної діяльності, є винагорода, яка нараховується (виплачується) йому таким іноземним суб'єктом туристичної діяльності, у тому числі шляхом надання права самостійно утримувати належну такому турсервісу суму винагороди із коштів, сплачених замовником (споживачем) туристичних послуг.

Базою оподаткування для операцій, які здійснюються туристичним агентом, є комісійна винагорода, яка нараховується (виплачується) туристичним оператором, іншими постачальниками послуг на користь такого туристичного агента, у тому числі за рахунок коштів, отриманих останнім від споживача туристичного продукту (туристичної послуги).

До оподаткування туристичної діяльності належить оподаткування послуг, що постачаються нерезидентами, місце постачання яких розташоване на митній території України.

Статтею 208 ПКУ встановлюються правила оподаткування в разі постачання особою-нерезидентом, яку не зареєстровано як платника податку, послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України, особі, яку зареєстровано як платника податку, чи будь-якій іншій юридичній особі – резиденту.

Отримувач послуг, що постачаються нерезидентами, місце постачання яких розташоване на митній території України, нараховує податок за основною ставкою податку на базу оподаткування, визначену згідно з пунктом 190.2 статті 190 цього Кодексу.

При цьому отримувач послуг – платник податку у порядку, визначеному статтею 201 цього Кодексу, складає податкову накладну із зазначенням суми нарахованого ним податку, яка є підставою для

віднесення сум податку до податкового кредиту у встановленому порядку.

Податкова накладна складається в одному примірнику і залишається в отримувача послуг – платника податку.

Якщо отримувача послуг зареєстровано як платника податку, сума нарахованого податку включається до складу податкових зобов'язань декларації за відповідний звітний період.

Якщо отримувача послуг не зареєстровано як платника податку, то податкова накладна не виписується. Форма розрахунку податкових зобов'язань такого отримувача послуг у вигляді додатку до декларації з цього податку, затверджується у порядку, передбаченому статтею 46 цього Кодексу.

Отримувач послуг прирівнюється до платника податку для цілей застосування правил цього розділу щодо сплати податку, стягнення податкового боргу та притягнення до відповідальності за правопорушення у сфері оподаткування.

Відповідно до ст. 10 Податкового кодексу України (ПКУ) до місцевих податків належать:

- податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки;
- єдиний податок.

До місцевих зборів належать:

- збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності;
- збір за місця для паркування транспортних засобів;
- туристичний збір.

Податковим кодексом передбачено спеціальний вид місцевого збору – туристичний збір. Відповідно до ч. 1 ст. 268 ПКУ туристичний збір – це місцевий збір, кошти від якого зараховуються до місцевого бюджету.

Платниками збору є громадяни України, іноземці, а також особи без громадянства, які перебувають на територію адміністративно-територіальної одиниці, на якій діє рішення сільської, селищної та міської ради про встановлення туристичного збору, та отримують (споживають) послуги з тимчасового проживання (ночівлі) із зобов'язанням залишити місце перебування в зазначений строк.

Платниками збору не можуть бути такі особи:

- а) які постійно проживають, у тому числі на умовах договорів найму, у селі, селищі або місті, радами яких встановлено такий збір;
- б) особи, які прибули у відрядження;
- в) інваліди, діти-інваліди та особи, що супроводжують інвалідів І групи або дітей-інвалідів (не більше одного супроводжуючого);

- г) ветерани війни;
- г) учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС;
- д) які прибули за путівками (курсівками) на лікування, оздоровлення, реабілітацію до лікувально-профілактичних, фізкультурно-оздоровчих та санаторно-курортних закладів, що мають ліцензію на медичну практику та акредитацію Міністерства охорони здоров'я України;
- е) діти віком до 18 років;
- е) дитячі лікувально-профілактичні, фізкультурно-оздоровчі та санаторно-курортні заклади.

Ставка встановлюється у розмірі від 0,5 до 1 відсотка до бази справляння збору.

Базою справляння є вартість усього періоду проживання (ночівлі) в місцях, визначених нижче, за вирахуванням податку на додану вартість.

До вартості проживання не включаються витрати на харчування чи побутові послуги (прання, чистка, лагодження та прасування одягу, взуття чи білизни), телефонні рахунки, оформлення закордонних паспортів, дозволів на в'їзд (віз), обов'язкове страхування, витрати на усний та письмовий переклади, інші документально оформлені витрати, пов'язані з правилами в'їзду.

Згідно з рішенням сільської, селищної та міської ради справляння збору може здійснюватися:

- а) адміністраціями готелів, кемпінгів, мотелів, гуртожитків для приїжджих та іншими закладами готельного типу, санаторно-курортними закладами;
- б) квартирно-посередницькими організаціями, які направляють неорганізованих осіб на поселення у будинки (квартири), що належать фізичним особам на праві власності або на праві користування за договором найму;

в) юридичними особами або фізичними особами – підприємцями, які уповноважуються сільською, селищною або міською радою справляти збір на умовах договору, укладеного з відповідною радою.

Податкові агенти справляють збір під час надання послуг, пов'язаних з тимчасовим проживанням (ночівлею), і зазначають суму сплаченого збору окремим рядком у рахунку (квитанції) на проживання.

Сума туристичного збору, обчислена відповідно до податкової декларації за звітний (податковий) квартал, сплачується у строки, визначені для квартального звітного (податкового) періоду.

Податковий агент, який має підрозділ без статусу юридичної особи, що надає послуги з тимчасового проживання (ночівлі) не за місцем реєстрації такого податкового агента, зобов'язаний зареєструвати такий підрозділ як податкового агента туристичного збору в органі державної податкової служби за місцезнаходженням підрозділу.

Базовий податковий (звітний) період дорівнює календарному кварталу.

Суб'єкти туристичної діяльності можуть також бути платниками збору за спеціальне використання лісових ресурсів. Відповідно до ч. 1 ст. 329 платниками збору є лісокористувачі – юридичні особи, їх філії, відділення, інші відокремлені підрозділи, що не мають статусу юридичної особи, постійні представництва нерезидентів, які отримують доходи з джерел їх походження з України або виконують агентські (представницькі) функції стосовно таких нерезидентів або їх засновників, фізичні особи (крім фізичних осіб, які мають право безоплатно без видачі спеціального дозволу використовувати лісові ресурси відповідно до лісового законодавства), а також фізичні особи – підприємці, які здійснюють спеціальне використання лісових ресурсів на підставі спеціального дозволу (лісорубного квитка або лісового квитка) або відповідно до умов договору довгострокового тимчасового користування лісами.

Об'єктом оподаткування таким збором відповідно до ч. 1.5 ст. 330 ПКУ, зокрема, є використання корисних властивостей лісів для культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних і освітньо-виховних цілей та проведення науково-дослідних робіт.

Слід зауважити, що ПКУ в деяких випадках передбачає й пільговий режим оподаткування діяльності, пов'язаної зі здійсненням туризму. Так, відповідно до п. 17 підрозділу 4 (особливості справляння податку на прибуток підприємств) перехідних положень ПКУ тимчасово, строком на 10 років, починаючи з 1 січня 2011 року звільняються від оподаткування прибуток суб'єкта господарської діяльності, отриманий від надання готельних послуг (група 55 КВЕД ДК 009:2005) у готелях категорій «п'ять зірок», «чотири зірки» і «три зірки», у тому числі новозбудованих чи реконструйованих або в яких проведено капітальний ремонт чи реставрація існуючих будівель і споруд (за умови, що дохід від реалізації послуг з розміщення шляхом надання номера для тимчасового проживання складає не менше 75 відсотків сукупного доходу такого суб'єкта господарської діяльності за відповідний податковий (звітний) період, у якому застосовується пільга).

Відповідно до пп. і) та й) ч.1.2 ст.197 звільняються від оподаткування операції з постачання послуг із здобуття вищої, середньої, професійно-технічної та дошкільної освіти навчальними закладами, у тому числі навчання аспірантів і докторантів, навчальними закладами, що мають ліцензію на постачання таких послуг, а також послуг з виховання та навчання дітей у будинках культури, дитячих музичних, художніх, спортивних школах і клубах, школах мистецтв та послуг з проживання учнів або студентів у гуртожитках. До таких послуг, зокрема, належать послуги з:

- проведення лекцій з питань науки і техніки, культури та мистецтва, фізичної культури і спорту, правових знань, туризму і краєзнавства;
- організації літніх мовних курсів, шкіл, семінарів; групових та індивідуальних занять фізичною культурою та спортом на стадіонах, у спортивних залах і плавальних басейнах, на тенісних кортах для дітей, учнів і студентів.

План практичного заняття № 12

1. Система законодавства про оподаткування суб'єктів туристичної діяльності в Україні.
2. Загальнодержавні податки і збори, особливості їх правового регулювання в туризмі.
3. Місцеві податки і збори, особливості їх правового регулювання в туризмі.
4. Податкові пільги, особливості їх законодавчого регулювання в туризмі.

Питання для самостійного опрацювання

1. Загальнодержавні податки і збори, особливості їх правового регулювання в туризмі.
2. Місцеві податки і збори, особливості їх правового регулювання в туризмі.
3. Податкові пільги, особливості їх законодавчого регулювання в туризмі.

Практичні завдання до самостійної роботи

Скласти термінологічний словник до теми.

Тестові завдання для самоконтролю

1. **В країні, яка надає можливість повернення суми податку на додану вартість для туристів, відшкодування надається у випадку:**

- а) придбання товару в будь-якому магазині або роздрібній точці;
 - б) у магазинах tax free for tourists;
 - в) у магазинах duty free;
 - г) усі відповіді правильні.
2. Для отримання податкового повернення сума покупки повинна бути не менше:
- а) 15 амер. дол.;
 - б) 20 амер. дол.;
 - в) 25 амер. дол.;
 - г) 50 амер. дол.
3. **Повернення податкового відшкодування, зазвичай, відбувається у:**
- а) відділенні національного банку країни-перебування;
 - б) податковій адміністрації країни-перебування;
 - в) магазині або роздрібною торговця, у якого здійснюється покупка;
 - г) спеціалізованих пунктах, зазвичай, розташованих в аеропортах і на вокзалах.
4. **Збільшення валового національного доходу за рахунок туризму регулюється:**
- а) податковим законодавством України;
 - б) місцевими податками;
 - в) місцевими зборами та платежами;
 - г) правильною відповіді не зазначено.
5. **Поповнення місцевих бюджетів за рахунок туристично-рекреаційної діяльності досягається:**
- а) додатковими місцевими податками;
 - б) зборами і платежами в межах чинного законодавства;
 - в) усі відповіді правильні;
 - г) правильною відповіді не зазначено.

Практичне завдання

Туристи Симонова й Іванов купили туристичну путівку в Іспанію у фірмі «Авіа-тур». Відповідно до договору між туристами і агентством, їм мало бути надане проживання у тризірковому готелі, повний пансіон, екскурсії. Проте туристи були розміщені в готелі нижчого класу, з напівпансіоном, а за екскурсії зажадали додаткову оплату

А) Туристи звернулися в тур-фірму із претензією про виплату грошової компенсації за недоотримані послуги.

Б) Туристи зажадали відшкодувати вартість путівки, оскільки фірмою були порушені істотні умови договору.

Керівництво фірми, пославшись на факт відкликання у них ліцензії відмовилося розглянути претензію і задовольнити вимоги туристів.

Чи правомірні вимоги туристів?

Яка претензія туристів має бути задоволена?

Вирішіть справу по суті.

Перелік інформаційних джерел

Основна література: 1–12.

Нормативно-правові акти: 13–25, 27, 86, 89.

Додаткова література: 95–125.

Тема 10. Правові засади здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туристичної діяльності

Основні терміни та поняття: контроль, перевірка, планова перевірка, позапланова перевірка, журнал реєстрації заходів контролю, ступінь ризику, ліцензійні умови, камеральна перевірка, фактична перевірка, санепідемстанція, держпожежнагляд.

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

Одним із шляхів реалізації державної політики в галузі туризму є організації і здійснення державного контролю за дотриманням законодавства в галузі туризму.

Контроль за здійсненням господарської діяльності полягає в забезпеченні додержання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями і громадянами господарського законодавства України.

Контроль за здійсненням господарської діяльності здійснюється в таких формах:

1) державний контроль (здійснюється уповноваженими органами виконавчої влади);

2) самоврядний контроль (здійснюється сільськими, селищними, міськими, районними та обласними радами);

3) громадський контроль (здійснюється громадськими інспекторами, які призначаються відповідними органами місцевого самоврядування; профспілками, спілками споживачів та іншими громадськими організаціями).

Згідно зі ст. 19 ГК України держава здійснює контроль і нагляд за господарською діяльністю суб'єктів господарювання у таких сферах:

- збереження та витрачання коштів і матеріальних цінностей суб'єктами господарських відносин – за станом і достовірністю бухгалтерського обліку та звітності;
- фінансових, кредитних відносин, валютного регулювання та податкових відносин – за додержанням суб'єктами господарювання кредитних зобов'язань перед державою і розрахункової дисципліни, додержанням вимог валютного законодавства, податкової дисципліни;
- цін і ціноутворення – з питань додержання суб'єктами господарювання державних цін на продукцію і послуги;
- монополізму та конкуренції – з питань додержання антимонопольно-конкурентного законодавства;
- земельних відносин – за використанням і охороною земель;
- водних відносин і лісового господарства – за використанням та охороною вод і лісів, відтворенням водних ресурсів і лісів;
- виробництва і праці – за безпекою виробництва і праці, додержанням законодавства про працю; за пожежною, екологічною, санітарно-гігієнічною безпекою; за дотриманням стандартів, норм і правил, якими встановлено обов'язкові вимоги щодо умов здійснення господарської діяльності;
- споживання – за якістю і безпечністю продукції та послуг;
- зовнішньоекономічної діяльності – з питань технологічної, економічної, екологічної та соціальної безпеки.

Статус органів державної влади і посадових осіб, уповноважених здійснювати державний контроль і державний нагляд за господарською діяльністю, загальні умови і порядок здійснення контролю і нагляду визначаються чинним законодавством України.

Центральний орган виконавчої влади в галузі туризму, яким є Державна служба туризму і курортів у числі своїх повноважень, зокрема, організує здійснення контролю за якістю наданих туристичних послуг.

Перш за все, необхідно ознайомитися зі змістом Закону «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарювання», дати його загальну характеристику,

охарактеризувати його зміст. Цей закон набрав чинності 26 грудня 2007 року і визначає права та обов'язки контролюючих органів.

Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» повністю змінює організацію та проведення перевірок суб'єктів господарської діяльності в Україні: визначає правові та організаційні засади, основні принципи і порядок здійснення перевірок у сфері господарської діяльності, повноваження контролюючих органів, їх посадових осіб і права, обов'язки та відповідальність суб'єктів господарювання під час перевірок.

У Законі визначено два типи контрольних заходів: планові та позапланові перевірки, які проводяться: за місцем провадження господарської діяльності суб'єкта господарювання чи його відокремлених підрозділів або у приміщенні контролюючого органу; у робочий час суб'єкта господарювання, встановлений правилами внутрішнього трудового розпорядку; у присутності керівника або його заступника, або уповноваженої особи суб'єкта господарювання.

Планові перевірки здійснюються виключно згідно з планом-графіком контролюючого органу. Під час складання цього плану-графіка перевіряючі повинні враховувати ступінь ризику діяльності суб'єктів господарювання для безпеки життя, здоров'я населення та довкілля.

Отже, контролюючий орган зобов'язаний визначити критерії, за якими суб'єкти господарської діяльності, що підлягають перевірці, мають належати до однієї з трьох категорій з високим, середнім та незначним ступенями ризику, а також встановити частоту проведення перевірок цих суб'єктів відповідно до зазначених категорій. Кожний контролюючий орган оприлюднює ці критерії та частоту проведення перевірок на власній офіційній сторінці в мережі Інтернет.

Одним із видів контролю у сфері туристичної діяльності є контроль за додержанням туроператорами ліцензійних умов.

Контроль за дотриманням суб'єктами господарювання ліцензійних умов здійснюють Державна служба туризму та курортів, Міністерство курортів та туризму Автономної Республіки Крим, структурні підрозділи з туризму і курортів обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій (далі – місцеві органи виконавчої влади в галузі туризму), Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва (та його територіальні органи) як спеціально уповноважений орган з питань

ліцензування (далі – орган контролю) в рамках своїх повноважень шляхом проведення планових та позапланових перевірок.

Планові перевірки додержання ліцензіатом ліцензійних умов проводяться органами контролю згідно з річним планом перевірок, який затверджується наказом органу контролю. Плани перевірок повинні бути узгоджені між органами контролю з урахуванням того, що планова перевірка проводиться не частіше одного разу на рік.

Орган контролю повідомляє ліцензіата про проведення планової перевірки письмово або телефонограмою не пізніше ніж за п'ять робочих днів до дня проведення зазначеної перевірки.

Позапланові перевірки здійснюються органами контролю лише на підставі надходження у письмовій формі заяви (повідомлення) про порушення ліцензіатом ліцензійних умов або з метою перевірки виконання розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов. Про проведення позапланової перевірки ліцензіат заздалегідь не попереджається.

Термін проведення перевірки становить не більше п'яти робочих днів, у разі великого обсягу робіт, за рішенням керівника органу контролю термін перевірки може бути продовжено до десяти календарних днів.

Права, обов'язки й відповідальність комісії:

Голова й члени комісії мають право:

– доступу на територію, у виробничі та інші приміщення ліцензіатів для їх обстеження і з'ясування питань, безпосередньо пов'язаних з перевіркою;

– ознайомлюватися з необхідними для проведення перевірки документами;

– отримувати копії (ксерокопії) необхідних для проведення перевірки документів;

– одержувати від ліцензіатів письмові пояснення з питань, що виникають під час перевірки.

Голова та члени комісії зобов'язані:

– керуватися у своїй роботі нормами законодавства;

– об'єктивно відображати стан справ щодо додержання ліцензіатами ліцензійних умов;

– забезпечувати додержання державної та інших, передбачених законодавством, таємниць.

Голова і члени комісії у разі недодержання законодавства у сфері ліцензування несуть відповідальність згідно із законодавством.

Для проведення перевірки голова комісії повинен пред'явити керівнику ліцензіата посвідчення та документи, які засвідчують особи голови і членів комісії. Комісія зазначає у журналі відвідання ліцензіата (за наявності) строки й мету перевірки, посаду і прізвище голови комісії. Вказані дані засвідчуються підписом голови комісії.

Комісія перевіряє облаштування службового приміщення ліцензіата згідно з вимогами ліцензійних умов, а саме наявність:

- зовнішньої реклами із зазначенням найменування (логотипу) ліцензіата згідно з установчими документами;
- інформації про режим роботи при вході до службового приміщення;
- копії ліцензії на видному для туриста місці;
- копії свідоцтва про державну реєстрацію на видному для туриста місці;
- відомостей про працівників суб'єкта туристичної діяльності (прізвище, ім'я, по батькові керівника, його заступника, головного бухгалтера, менеджерів) на видному для туриста місці;
- книги відгуків та пропозицій громадян на видному для туриста місці;
- ліцензійних умов на видному для туриста місці;
- документа, що свідчить про своєчасне повідомлення споживачів туристичних послуг, з якими укладено угоди про надання туристичних послуг, про планове закриття службового приміщення (у разі ремонту, санітарної обробки, зміни місцезнаходження, зупинення туристичної діяльності тощо);
- оголошення при вході до службового приміщення про планове закриття приміщення (у разі ремонту, санітарної обробки, зміни місцезнаходження, зупинення туристичної діяльності тощо).

Ліцензіат під час перевірки додержання ним ліцензійних умов забезпечує умови для її проведення і надає всі необхідні для перевірки документи.

Виключний перелік документів, що надаються ліцензіатом під час перевірки організаційних вимог, визначено у «Порядку контролю за додержанням ліцензійних умов провадження господарської діяльності з організації іноземного, внутрішнього, зарубіжного туризму, екскурсійної діяльності», затвердженого Наказом Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва і Державної туристичної адміністрації України від 14 листопада 2002 р. № 121/ 83.

Акт перевірки складають у двох примірниках за встановленою формою: один примірник акта перевірки видається керівнику (уповноваженому представнику) ліцензіата (юридичної особи) або самому ліцензіату (фізичній особі – суб'єкту підприємницької діяльності), який перевірявся, другий – зберігається органом контролю, який здійснив перевірку. Усі примірники акта підписують особи, які проводили перевірку.

Керівник ліцензіата (юридичної особи) або його уповноважений представник особисто засвідчує, що ознайомлений з актом перевірки і отримав один примірник, ставить свій підпис, дату та печатку ліцензіата. Ліцензіат (фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності) засвідчує, що ознайомлений з актом перевірки і отримав один примірник, ставить свій підпис і дату. Для філій та інших відокремлених підрозділів без права юридичної особи уповноважений представник ліцензіата ставить свій підпис і дату.

У разі відмови ліцензіата підписати акт перевірки голова комісії робить відповідний запис про те, що ліцензіат з актом ознайомлений і від підпису відмовився. Керівник ліцензіата або його уповноважений представник (юридична особа), ліцензіат (фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності) має право дати пояснення і викласти зауваження щодо змісту акта та проведення перевірки. Ці документи є невід'ємною частиною акта.

Виявлені порушення, зафіксовані в акті перевірки, мають бути підтверджені посиланнями на конкретні пункти, розділи, статті чинних нормативно-правових актів. Довільне викладення або трактування вимог нормативно-правових актів не допускається. Про результати перевірки орган контролю повідомляє Держтурадміністрацію України.

У разі виявлення порушень орган контролю не пізніше десяти робочих днів від дати складення акта перевірки додержання ліцензіатом ліцензійних умов видає розпорядження про усунення виявлених порушень ліцензійних умов або Держтурадміністрація України приймає рішення про анулювання ліцензії. Представництва Держпідприємництва направляють копію акта про невиконання розпорядження про усунення виявлених порушень ліцензійних умов до Держпідприємництва, який звертається до Держтурадміністрації України з пропозицією щодо анулювання ліцензії і повідомляє про це відповідне представництво.

У разі усунення виявлених перевіркою порушень ліцензійних умов протягом десяти робочих днів, якщо це підтверджено документально і

не потребує здійснення додаткової перевірки, розпорядження про усунення порушень ліцензійних умов не видається.

Ліцензіат, який одержав розпорядження про усунення ним порушень ліцензійних умов, зобов'язаний його виконати в установлений у розпорядженні строк і в письмовій формі повідомити про це орган контролю.

У разі невиконання ліцензіатом розпорядження про усунення порушень ліцензійних умов чи ненадання ним повідомлення, орган контролю складає акт про невиконання розпорядження про усунення порушення ліцензійних умов, який є підставою для анулювання ліцензії.

Держтурадміністрація України на підставі акта про невиконання розпорядження про усунення порушень ліцензійних умов приймає рішення щодо анулювання ліцензії протягом десяти робочих днів з дати встановлення підстав для анулювання ліцензії, яке вручається (надсилається) ліцензіату із зазначенням підстав анулювання не пізніше трьох робочих днів з дати його прийняття. Рішення про анулювання ліцензії вручається ліцензіату особисто під розписку або надсилається рекомендованим листом. Копія рішення про анулювання ліцензії надсилається Державній податковій інспекції за місцем реєстрації ліцензіата.

Розгляд питань про анулювання ліцензії на підставі акта про встановлення факту неподання в установлений строк повідомлення про зміну даних, зазначених у документах, що додавалися до заяви про видачу ліцензії; акта про виявлення недостовірних відомостей у документах, поданих суб'єктом господарювання для одержання ліцензії; акта про встановлення факту передачі ліцензії іншій юридичній або фізичній особі для провадження господарської діяльності; акта про невиконання розпорядження про усунення порушень ліцензійних умов здійснюється органом ліцензування з обов'язковим запрошенням ліцензіата (фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності), керівника ліцензіата (юридичної особи) або його представників. У разі неявки ліцензіата або його представників питання про анулювання ліцензії розглядається без їхньої участі.

У разі анулювання ліцензії на підставі акта про повторне порушення ліцензіатом ліцензійних умов, акта про встановлення факту неподання в установлений строк повідомлення про зміну даних, зазначених у документах, що додавалися до заяви про видачу ліцензії, акта про виявлення недостовірних відомостей у документах, поданих

суб'єктом господарювання для одержання ліцензії, акта про встановлення факту передачі ліцензії іншій юридичній або фізичній особі для провадження господарської діяльності, акта про невиконання розпорядження про усунення виявлених порушень ліцензійних умов суб'єкт господарювання може отримати нову ліцензію на право провадження цього виду господарської діяльності не раніше ніж через рік від дати прийняття органом ліцензування рішення про анулювання попередньої ліцензії.

Якщо ліцензіат протягом десяти днів із дня прийняття Держтурадміністрацією України рішення про анулювання ліцензії подає скаргу до експертно-апеляційної ради при Держпідприємстві, то дія цього рішення зупиняється до прийняття відповідного рішення Держпідприємства. Експертно-апеляційна рада інформує Держтурадміністрацію України про отримання такої скарги і про результати її розгляду. Рішення експертно-апеляційної ради щодо скарги ліцензіата є підставою для видачі Держпідприємством розпорядження про усунення виявлених порушень законодавства у сфері ліцензування, допущених Держтурадміністрацією України. Рішення про анулювання ліцензії може бути оскаржено в судовому порядку.

План лекційного заняття

1. Загальні правила здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туристичної діяльності.
2. Органи контролю за діяльністю суб'єктів господарювання у сфері туризму.
3. Контроль за додержанням ліцензійних умов провадження туроператорської та турагентської діяльності. Контроль за здійснення туристичного супроводу.
4. Податкові перевірки суб'єктів туристичної діяльності.

План практичного заняття № 13

1. Загальні правила здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туристичної діяльності.
2. Органи контролю за діяльністю суб'єктів господарювання у сфері туризму.
3. Контроль за додержанням ліцензійних умов провадження туроператорської та турагентської діяльності. Контроль за здійснення туристичного супроводу.

План практичного заняття № 14

1. Податкові перевірки суб'єктів туристичної діяльності.
2. Перевірки фондів соціального страхування.
3. Перевірки інспекції з праці.
4. Перевірки суб'єктів туристичної діяльності державними органами у сфері захисту прав споживачів.

Питання для самостійного опрацювання

1. Податкові перевірки суб'єктів туристичної діяльності.
2. Перевірки фондів соціального страхування.
3. Перевірки інспекції з праці.
4. Перевірки суб'єктів туристичної діяльності державними органами у сфері захисту прав споживачів.

Практичні завдання до самостійної роботи

Скласти термінологічний словник до теми.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Залежно від підстав здійснення заходів нагляду (контролю) їх прийнято поділяти на:
 - а) податкові перевірки;
 - б) планові та позапланові перевірки;
 - в) перевірки органів санепідемстанції та держпожежнагляду;
 - г) перевірки додержання ліцензійних умов.
2. Яка з названих подій є підставою для переоформлення ліцензії?
 - а) зміна місцезнаходження юридичної особи або місця проживання фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності;
 - б) зміни в статуті суб'єкта підприємницької діяльності;
 - в) втрата ліцензії;
 - г) пошкодження ліцензії.
3. Заходи державного нагляду (контролю) у туристичній сфері проводяться з такою періодичністю:
 - а) з високим ступенем ризику – не частіше одного разу на рік;
 - б) з високим ступенем ризику – не частіше одного разу на 6 місяців;
 - в) з середнім ступенем ризику – не частіше одного разу на три роки;
 - г) з середнім ступенем ризику – не частіше одного разу на п'ять років.

Практичне завдання

Бізнесмен Кузнецов придбав у турфірми «Травень» турпутівку в Ізраїль. Під час відпочинку турист випадково потрапив у перестрілку між палестинцями й ізраїльтянами, унаслідок чого отримав поранення у плече, потрапив до лікарні, де і провів основну частину подорожі. Кузнецов мав медичну страховку і послуги з лікування руки були надані йому безоплатно. Проте, повернувшись додому, бізнесмен висунув турфірмі претензію, у якій вимагає повної компенсації моральної шкоди, а також розірвання договору і повернення ціни туру, посилаючись на порушення турагентством істотних умов договору: надання недостовірної інформації про країну перебування і не забезпечення необхідної безпеки під час подорожі.

Чи правомірні вимоги Кузнецова до турфірми?

Яка претензія підлягає задоволенню в даному випадку і чому?

Чи може турфірма відхилити вимоги туриста і на підставі яких правових актів?

Перелік інформаційних джерел

Основна література: 1–12.

Нормативно-правові акти: 13–25, 27, 86, 89, 91.

Додаткова література: 95–125.

Тема 11. Юридична відповідальність за порушення у сфері туристичної діяльності

Основні терміни та поняття: юридична відповідальність, правопорушення, склад правопорушення, вина, цивільно-правова відповідальність, господарсько-правова відповідальність, адміністративно-правова відповідальність, кримінальна відповідальність, дисциплінарна відповідальність,

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

Юридична відповідальність – це передбачені законом вид і міра державно-владного (примусового) зазнання особою втрат благ

особистого, організаційного і майнового характеру за вчинене правопорушення.

Ознаки юридичної відповідальності такі:

- спирається на державний примус у формі каральних і правовідновлюючих (компенсаційних) способів;
- полягає в обов'язку особи зазнавати певних втрат – позбавлення конкретних благ особистого (позбавлення волі, посади та ін.), організаційного і майнового характеру (конфіскація майна, штраф) за свою вину, тобто нести кару, яка є новим, додатковим, юридичним обов'язком, що не існував до правопорушення;
- настає тільки за вчинені або вчинювані правопорушення у разі встановлення складу правопорушення. Ця вимога є обов'язковою при покладанні кримінальної або адміністративної відповідальності. Суб'єктом юридичної відповідальності може бути тільки особа (фізична або юридична), винна в порушенні правових розпоряджень;
- здійснюється компетентним органом відповідно до закону, а саме – до санкцій норм права, якими встановлюються вид і міра втрат. Юридична відповідальність є реалізацією санкції правової норми в конкретному випадку стосовно конкретної особи;
- здійснюється в ході правозастосовної діяльності за дотримання певного процедурно-процесуального порядку і форм, установлених законом (цивільним процесуальним і кримінально-процесуальним законом про адміністративні правопорушення). Поза процесуальною формою юридична відповідальність є неможливою.

Розрізняють такі види юридичної відповідальності: конституційну, матеріальну, дисциплінарну, адміністративну, господарсько-правову, цивільно-правову, кримінальну.

Конституційна відповідальність настає за порушення норм Конституції України. Маючи високий ступінь нормативної концентрації і ціннісної орієнтації, норми Конституції є нормами прямої дії.

Адміністративна відповідальність накладається за адміністративні правопорушення органами державного управління (органами так званої адміністративної юрисдикції) до осіб, які не підпорядковані їм по службі. Заходи адміністративної відповідальності – попередження, штраф, адміністративний арешт, позбавлення спеціальних прав (наприклад, прав водія) і т. ін.

Кримінальна відповідальність вид юридичної відповідальності, що становить собою вимушене зазнавання особою, яка вчинила злочин, державного осуду, а також визначених вироком суду позбавлень і обмежень особистого, майнового чи іншого характеру.

Господарсько-правова відповідальність це майново-організаційні за змістом і юридичні за формою заходи впливу на економічні інтереси учасників господарських правовідносин у разі вчинення ними господарського правопорушення.

Цивільно-правова відповідальність настає з моменту правопорушення – невиконання договірних зобов'язань майнового характеру у встановлений строк або виконання неналежним чином, заподіяння позадоговірної шкоди (цивільно-правового проступку) або здоров'ю чи майну особи, її особливість полягає у добровільному виконанні правопорушником відповідальності без застосування примусових заходів. Державний примус використовується у разі виникнення конфлікту між учасниками цивільних правовідносин. Питання про притягнення суб'єкта (фізичної або юридичної особи) до цивільно-правової відповідальності вирішується судом, арбітражним судом або адміністративними органами держави за заявою учасника правовідносин або потерпілого. Заходи цивільно-правової відповідальності – відшкодування майнових втрат, скасування незаконних угод, штраф, пеня та інші заходи, що полягають у примушуванні особи нести негативні майнові наслідки.

Матеріальна відповідальність настає за вчинене майнове правопорушення, шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації робітниками й службовцями під час виконання ними своїх трудових обов'язків. Притягає до відповідальності адміністрація підприємства. Захід матеріальної відповідальності – грошове стягнення.

Дисциплінарна відповідальність накладається адміністрацією підприємств, установ, організацій (особою, яка має розпорядчо-дисциплінарну владу над конкретним працівником) унаслідок вчинення дисциплінарних проступків:

- відповідно до правил внутрішнього трудового розпорядку;
- у порядку підпорядкованості;
- відповідно до дисциплінарних статутів і положень.

Реалізується виключно в рамках службової підпорядкованості. Засоби дисциплінарної відповідальності: догана, пониження в посаді, звільнення.

Найбільшу увагу варто приділити цивільно-правовій та господарсько-правовій відповідальності.

Підставами для цивільно-правової відповідальності є: наявність майнової шкоди (у грошовому вираженні – майнових збитків); протиправність поведінки (дія чи бездіяльність); вина; причинний зв'язок між збитком і протиправною поведінкою.

Під майновою шкодою слід розуміти будь-яке зменшення наявного майна або недержання доходів; грошове вираження майнової шкоди ще називають збитками. Збитки поділяються на два види: позитивна шкода (будь-яке зменшення наявного майна) і упущена вигода (недержані доходи, що їх мав би одержати кредитор, якби зобов'язання було виконане).

Відповідальність настає лише за умови, що дії чи бездіяльність, якими вчинено договірну чи позадоговірну шкоду, є протиправними або забороненими законом.

Загальним принципом цивільно-правової відповідальності є принцип вини, тобто відповідальність настає лише у разі вини заподіювача шкоди. Вину визначають як психічне ставлення особи до своєї протиправної дії.

Цивільне законодавство встановлює презумпцію вини боржника, тобто особа, яка не виконала зобов'язання або вчинила позадоговірну шкоду, вважається винною, поки не доведе протилежного.

Вина може бути у формі умислу (коли правопорушник передбачає негативні наслідки своєї протиправної поведінки і бажає їх настання або ставить до їх настання байдуже) чи необережності (передбачення настання негативних наслідків своєї протиправної дії, але з легковажним наміром їх відвернути, уникнути, тобто правопорушник не бажає настання цих негативних наслідків).

Умовою цивільно-правової відповідальності є також наявність причинного зв'язку між протиправною дією боржника і тим негативним наслідком, що настав через цю протиправну дію.

За деякі дії цивільно-правова відповідальність може накладатися без вини, якщо вона обумовлена законом чи угодою. Зокрема, до них слід зарахувати такі випадки:

- за невиконання грошового зобов'язання;
- зберігача за втрату, недостачу чи пошкодження майна;
- за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки.

Договірна відповідальність настає в разі порушення договору. Позадоговірна відповідальність настає у випадках вчинення шкоди

чужому здоров'ю або майну, коли між заподіювачем шкоди і потерпілим цивільно-правового договору не було.

Відповідно до цивільного законодавства боржник, який не виконав або виконав неналежним чином зобов'язання, вчинив позадоговірну шкоду, повинен повністю відшкодувати завдані кредитором збитки (витрати, зроблені кредитором, втрату й пошкодження його майна, а також не одержані ним доходи).

Якщо в цивільному правовідношенні є декілька зобов'язаних осіб, то може мати місце часткова, солідарна або субсидіарна відповідальність.

Права туриста як споживача туристичних послуг захищаються Законом України «Про туризм», а також нормами Закону України «Про захист прав споживачів» і відповідними положеннями Цивільного кодексу України. Незалежно від цього, як свідчить практика, права туриста зі сторони туристичної фірми нерідко порушуються.

Більшість скарг на якість наданих послуг і порушення прав споживачів пов'язано із зовнішнім туризмом. Можна виокремити такі типи порушень:

- наявність умов договору, що суперечать чинному законодавству;
- непередбачена договором заміна програми перебування туристів;
- відсутність необхідної і достовірної інформації про тур і послуги в місцях відпочинку;
- невідповідність умов проживання і місць розміщення, вказаних у попередній інформації;
- неякісне обслуговування, що не відповідає стандартам, недоброзичливість і брутальність персоналу турфірми.

Причиною виникнення конфліктів між туристом і туристичною фірмою є правова некомпетентність обох сторін. Так, туристичні фірми з метою спрощення та звуження кола обов'язків перед туристом надають мінімум інформації про тур, а туристи, в свою чергу, не знають про наявність права отримати необхідні відомості.

Аналізуючи договори на надання туристичних послуг, часто можна виявити такі недоліки:

- неповна або недостовірна інформація щодо туроператора (турагента);
- недостовірна інформація щодо умов безпеки туристів, у тому числі про природні, кліматичні умови країни призначення, про результати сертифікації туристичних послуг;

- недостовірна або неповна інформація про умови зустрічі, провідів та супроводу туристів;
- відсутність відомостей про вартість туристичного продукту;
- вартість туру вказано в умовних одиницях за невизначеним курсом (визначається туристичною фірмою самостійно, істотно вище курсу НБУ);
- наявність умов щодо штрафних санкцій у разі розірвання туристом договору в односторонньому порядку;
- зобов'язання туриста внести доплату за умови зміни тарифів та ін.

Споживачі під час придбання, замовлення або використання продукції, яка реалізується на території України, для задоволення своїх особистих потреб мають право на:

- 1) захист своїх прав державою;
- 2) належну якість продукції та обслуговування;
- 3) безпеку продукції;
- 4) необхідну, доступну, достовірну й своєчасну інформацію про продукцію, її кількість, якість, асортимент, а також про її виробника (виконавця, продавця);
- 5) відшкодування шкоди (збитків), завданих дефектною чи фальсифікованою продукцією або продукцією неналежної якості, а також майнової і моральної (немайнової) шкоди, заподіяної небезпечною для життя і здоров'я людей продукцією у випадках, передбачених законодавством;
- 6) звернення до суду та інших уповноважених органів державної влади за захистом порушених прав;
- 7) об'єднання у громадські організації споживачів (об'єднання споживачів).

План лекційного заняття

1. Види порушень законодавства України в галузі туризму: загальні положення.
2. Види юридичної відповідальності за правопорушення у сфері туризму.
3. Цивільно-правова відповідальність: загальні положення.
4. Забезпечення виконання зобов'язань.
5. Правові наслідки порушення зобов'язання. Відповідальність за порушення зобов'язання.

План практичного заняття № 15

1. Види порушень законодавства України в галузі туризму: загальні положення.
2. Види юридичної відповідальності за правопорушення у сфері туризму.
3. Цивільно-правова відповідальність: загальні положення.
4. Забезпечення виконання зобов'язань.
5. Порядок урегулювання конфліктів між туристичною фірмою та споживачем туристичних послуг.
6. Правові наслідки порушення зобов'язання. Відповідальність за порушення зобов'язання.
7. Дисциплінарна відповідальність у сфері туризму.
8. Господарсько-правова відповідальність.
9. Адміністративні правопорушення та відповідальність за їх вчинення.
10. Кримінальна відповідальність у сфері туризму.

Питання для самостійного опрацювання

1. Дисциплінарна відповідальність у сфері туризму.
2. Господарсько-правова відповідальність.
3. Адміністративні правопорушення та відповідальність за їх вчинення.
4. Кримінальна відповідальність у сфері туризму.

Практичні завдання до самостійної роботи

Скласти термінологічний словник до теми.

Тестові завдання для самоконтролю

1. ***Туроператор згідно з ваучером не несе відповідальності за:***
 - а) транспортно-візові формальності і перетин кордону;
 - б) достовірність інформації про туристичний продукт і самовільну зміну ціни товару;
 - в) дотримання термінів програми;
 - г) дотримання умов перебування туриста.
2. ***Яке з наведених положень відповідає вимогам закону?***
 - а) оперативно-господарські санкції застосовуються окремо від стягнення штрафних санкцій;
 - б) оперативно-господарські санкції можуть застосовуватися одночасно лише із стягненням штрафних санкцій;
 - в) оперативно-господарські санкції можуть застосовуватися одночасно з відшкодуванням збитків та стягненням штрафних санкцій.

3. Яка з перелічених обставин є підставою для звільнення від господарсько-правової відповідальності?

- а) порушення зобов'язань контрагентами правопорушника;
- б) рішення уряду про обмеження торговельних відносин з країною боржника;
- в) боржник випадково забув виконати зобов'язання, після нагадування одразу ж виконав його;
- г) відсутність у боржника необхідних коштів.

Практичне завдання

Турист Зубров поїхав за турпутівкою в Єгипет. Під час укладення договору з турагентством менеджер провів з туристом інструктаж і видав йому пам'ятку, як туристові, що виїжджає в країну, не благополучну щодо особливо небезпечних захворювань. Для того, щоб подорож пройшла сприятливо, Зубров повинен був зробити щеплення від жовтої лихоманки. Унаслідок зайнятості турист не встиг зробити це щеплення. У кінці подорожі він захворів жовтою лихоманкою і впродовж місяця знаходився на лікуванні в лікарні. Оскільки договірна медична страховка у нього закінчилася, Зубров оплачував лікування самостійно. Після приїзду додому він зажадав від фірми компенсації витрат на лікування, а також відшкодування моральної шкоди. Фірма відмовила туристові, пославшись на порушення ним умов договору.

Хто в цьому випадку порушив умови договору: фірма чи турист?

Чи мають бути задоволені вимоги туриста?

У яких випадках турфірма звільняється від відповідальності?

Перелік інформаційних джерел

Основна література: 1–12.

Нормативно-правові акти: 13–25, 86, 89.

Додаткова література: 95–125.

Тема 12. Правові аспекти співробітництва України з Європейським Союзом у сфері туризму

Основні терміни та поняття: гармонізація, ЄС, директива ЄС, міжнародний договір, угода, Всесвітня туристична організація, міжнародні стандарти, інститути громадянського суспільства.

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

Динамічність розвитку туристичної галузі, урізноманітнення суспільних функцій і зростання ролі туризму як виду економічної діяльності в умовах глобалізації потребують розробки питань узгодження туристичної діяльності з природними, соціокультурними, еколого-економічними, інформаційно-технологічними можливостями як окремих країн і регіонів, так і світового господарства в цілому. Усе це свідчить про те, що роль багатостороннього співробітництва набуває все більш актуального значення.

Розвиток міжнародного туристичного співробітництва є головною й основоположною функцією держави й першочерговим напрямом діяльності Державної служби туризму і курортів України. Цілеспрямована та системна робота щодо розвитку міжнародних туристичних зв'язків на двосторонньому та багатосторонньому, регіональному та міжнародному рівнях, а також забезпечення євроінтеграційного напрямку є ефективним механізмом створення сприятливого для розвитку туризму середовища, інтеграції нашої країни в європейську спільноту, ефективного використання туристичних ресурсів, просування національного турпродукту на світовому ринку, розбудови транскордонної інфраструктурної мережі, забезпечення зайнятості, розвитку національної економіки та культури [90].

Як свідчить статистика, у сфері туризму зайнято близько 8 млн. європейців, і в цілому ця динамічна галузь становить 4% ВВП Європейського Союзу. У рамках Лісабонської стратегії Європейська Комісія запропонувала нову Туристичну Стратегію ЄС, яка враховує потенціал і значущість туризму для створення робочих місць та економічного зростання. Хоча в більшості випадків ініціативи в туристичній галузі є локальними, єдина європейська політика в цій сфері сприятиме розвитку конкурентоздатності. ЄС підтримує в Україні заходи в рамках програм транскордонного співробітництва, у тому числі спрямовані на розвиток туристичної сфери як інструмента економічного зростання [94].

Україна приділяє велику увагу співпраці з Європейським Союзом із питань визначення та реалізації світової туристичної політики,

включення України в перспективні програми фінансової та технічної допомоги, а також інвестиційні проекти ЄС у сфері туризму. Адже за своїм туристично-рекреаційним потенціалом Україна має всі можливості стати одним із провідних європейських туристичних центрів. Розвиток співпраці з ЄС відбувається згідно з програмою імплементації Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС 1994 р., Стратегії інтеграції України до ЄС. Згідно з статтею № 72 «Туризм» вищезгаданої Угоди: «Сторони розширюють та розвивають співробітництво між ними, яке включає: сприяння туризму; співробітництво між офіційними туристичними організаціями; збільшення потоку інформацій; передача «ноу-хау»; вивчення можливостей спільної діяльності; підготовка персоналу».

Розвиток співпраці з ЄС відбувається згідно із програмою імплементації Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС, Указом Президента України від 11.06.1999 р. № 615/98 «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу», рішеннями Самміту Україна – ЄС, дорученнями Глави української держави, що стосуються співробітництва України з ЄС.

Відбувається гармонізація законодавства України в галузі туризму з директивами та іншими актами ЄС. На це, зокрема, спрямована Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затверджена Законом України від 18 березня 2004 року № 1629-IV. Адаптація законодавства, відповідно до розділу II згаданого Закону – це процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire*. *Acquis communautaire* (*acquis*) – це правова система Європейського Союзу, яка містить акти законодавства Європейського Союзу (але не обмежується ними), прийняті в рамках Європейського співтовариства, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ.

Уніфіковане регулювання туристичної діяльності в межах ЄС відсутнє, кожна країна має власне законодавство. Однак Директивами ЄС встановлюються загальні вимоги щодо певних важливих питань, як то захист прав туристів за договорами про надання туристичних та транспортних послуг, заходи, спрямовані на мінімізацію нелегальної міграції тощо. Як приклад можна навести Директиви Ради ЄС 90/314/ від 13 липня 1990 р. «Про комплексний туризм, комплексний відпочинок та комплексні тури» (ОJ 1990 L 158/59), яка, зокрема, передбачає запровадження типового контракту, що підлягає укладенню між турагентством та клієнтом (туристом).

З урахуванням євроінтеграційних завдань видано Указ Президента України від 8 жовтня 2002 р. № 912 «Про внесення змін до Положення про Державну туристичну адміністрацію України» щодо забезпечення державної політики в курортній сфері, Указ Президента України від 11 березня 2003 р. № 207 «Про деякі заходи щодо розвитку туристичної та курортно-рекреаційної сфер України» та прийнято розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 червня 2003 р. № 390-р «Про затвердження заходів щодо розвитку іноземного та внутрішнього туризму». Це відповідає світовому досвіду та надає додаткового імпульсу розвитку потужного туристичного та курортно-рекреаційного потенціалу України, збільшенню обсягів надання туристичних послуг.

З метою розвитку ринку послуг, дотримання рівних прав і свобод громадян прийнято постанову Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2002 року № 1136 «Про забезпечення дотримання законодавства під час надання послуг іноземцям та особам без громадянства» щодо встановлення рівних цін і тарифів на послуги, що надаються як українцям, так і іноземцям і особам без громадянства.

Крім вищезначених положень ви маєте повернутися до міжнародних джерел правового регулювання туристичної діяльності, які у загальних рисах були предметом розгляду першої теми та проаналізувати на їх основі зміст питань практичних занять та самостійної роботи.

План практичного заняття № 16

1. Правові основи євроінтеграційних процесів України та адаптація законодавства до норм Європейського Союзу.
2. Міжнародні стандарти туристично-екскурсійних послуг та обслуговування.
3. Гармонізація законодавства України про туризм із нормами Європейського Союзу.
4. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і ЄС та їх державами-членами.

План практичного заняття № 17

1. Основні напрями співпраці України з державами-членами ЄС у галузі туризму.
2. Інститути громадянського суспільства та євроінтеграційні процеси України: правові основи.
3. Правовий статус Всесвітньої туристичної організації.

4. Міжнародні договори України в галузі туризму. Участь України в міжнародних туристичних організаціях.

Питання для самостійного опрацювання

1. Міжнародні стандарти туристично-екскурсійних послуг та обслуговування.
2. Основні напрями співпраці України з державами-членами ЄС у галузі туризму.
3. Інститути громадянського суспільства та євроінтеграційні процеси України: правові основи.
4. Правовий статус Всесвітньої туристичної організації.

Практичні завдання до самостійної роботи

Скласти термінологічний словник до теми.

Тестові завдання для самоконтролю

1. **В основу національного законодавства і міждержавних угод у галузі туризму повинні бути покладені принципи, сформульовані в таких документах:**
 - а) Загальна резолюція конвенції ООН по міжнародному туризму і подорожах;
 - б) Директива Ради Європи про оцінку наслідків виконання проектів для навколишнього природного середовища;
 - в) Хартія туризму;
 - г) правильні відповіді а) і в).
2. ***Яка система класифікації готелів використовується в більшості країн Європи?***
 - а) система зірок;
 - б) система букв;
 - в) система «корон»;
 - г) система балів.
3. ***Що означає одне із загальноприйнятих в Європі позначень «DBL, BB»?***
 - а) розміщення в двомісному номері зі сніданком;
 - б) розміщення в двомісному номері з вечерею;
 - в) розміщення в двомісному номері з дворазовим харчуванням;
 - г) розміщення в двомісному номері з триразовим харчуванням.

Практичне завдання

Громадянин Сухов за туристичною путівкою поїхав на відпочинок у Німеччину. У турагентстві його попередили про студентські

страйки, що відбуваються у країні, і про необхідність дотримуватися правил особистої безпеки. Турист за правилами оформив страховку, застрахувавши також себе і від нещасного випадку. У зв'язку з цим страхова премія була значно збільшена. Під час екскурсії Мюнхеном гр. Сухов випадково потрапив на студентську демонстрацію, під час розгону якої отримав черепно-мозкову травму. У рамках невідкладної допомоги його безкоштовно госпіталізували і надали першу допомогу, а подальше лікування турист оплачував сам. Сухов письмово проінформував туристичну фірму про те, що сталося, і, приїхавши назад, продовжив лікування. Шість місяців унаслідок хвороби Сухов не міг працювати, за що і був звільнений за ініціативою адміністрації. Оуджавши, турист звернувся до турагентства за страховим відшкодуванням, а також вимагав відшкодувати йому повністю витрати на відновлення працездатності і компенсувати моральну шкоду. У задоволенні вимог туристові було відмовлено, посилаючись на закінчення терміну позовної давності. Страхове відшкодування фірма виплатити відмовилася, посилаючись на наявність в події непереборної сили.

Чи правомірні вимоги туриста?

Чи є в події наявність непереборної сили?

Охарактеризуйте види термінів позовної давності у сфері надання послуг. Вирішіть справу по суті.

Перелік інформаційних джерел

Основна література: 1–12.

Нормативно-правові акти: 13–25, 27, 86, 89.

Додаткова література: 95–125.

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуальне навчально-дослідне завдання – це вид позааудиторної самостійної роботи студента навчального, навчально-дослідного чи проектно-конструкторського характеру, яке використовується у процесі вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни і завершується разом зі складанням рубіжного чи підсумкового контролю з навчальної дисципліни.

Ця група завдань спонукає до якнайповнішої реалізації творчих можливостей студентів, рекомендована тим із них, хто опанував базовий зміст навчальної програми і виявляє здібності та інтерес до такої роботи. Ці завдання становлять варіативну частину модуля і їхнє виконання заохочується додатковою сумою балів.

Індивідуальні заняття проводяться з урахуванням психофізичних особливостей та академічної успішності студентів, а саме – для здійснення більш ретельного контролю та деталізації навчально-методичних рекомендацій в опануванні дисципліни тими з них, хто має низьку академічну успішність, та створення умов для поглиблення знань та розвитку творчих здібностей обдарованих студентів. Під час проведення індивідуальних занять передбачається робота за такими напрямками: надання допомоги студентам, які потребують додаткових роз'яснень під час підготовки до складання поточного та підсумкового контролю (усне та письмове тестування, співбесіда, аналіз аналітичних оглядів, публікацій за визначеною проблемою, матеріалів розв'язання практичних ситуацій); рекомендації студентам у виконанні індивідуальних завдань, написанні есе та надання їхній роботі творчого спрямування (обговорення матеріалів наукового реферату з визначеної проблеми, підготовлених доповідей на студентську наукову конференцію, для участі у засіданнях гуртка «Ін Юре» та в дебатах на засіданнях клубу «Феміда», матеріалів публікацій у наукових виданнях, розробок сценаріїв дидактичної гри); підбиття підсумків виконання студентами письмових робіт (тестів, понятійних диктантів, модульних контрольних робіт) з подальшою корекцією напрямів самостійної роботи.

Есе (франц. *essai* – спроба, нарис, від лат. *exagium* – зважування) – це прозаїчний твір невеликого обсягу та вільної композиції, який виражає індивідуальні враження та міркування з конкретного приводу чи питання, не претендує на визначальне чи вичерпне трактування предмета. Зазвичай, есе пропонує новий, суб'єктивно забарвлений

погляд на проблему, може мати філософський, науково-популярний чи суто белетристичний характер.

Написання студентом таких робіт (не більше однієї-двох з навчальної дисципліни) має сприяти виявленню його наукового, творчого підходу до розуміння найважливіших питань теми, запропонованої викладачем або обраної самостійно за погодженням з останнім. Кожне есе, що відповідає вимогам до написання наукових робіт, дає змогу отримати позитивну оцінку. Студенту надається можливість виконати презентацію відповідної теми в аудиторії (не більше двох з навчальної дисципліни).

У процесі індивідуальної роботи студенти під керівництвом викладача повинні навчитись аналізувати деякі правові документи, нормативні акти, уміти оцінювати певні правові ситуації, правильно кваліфікувати окремі протиправні прояви та складати відповідні документи. Такі документи складаються з урахуванням вимог законодавства та повинні мати самостійний характер.

У разі, якщо студент працює над масштабнішою конкурсною науковою роботою, за погодженням із викладачем вона може бути зарахована замість есе та презентацій (якщо студент не потребує додаткових балів). Крім того, студент запрошується зі своїми роботами на конкурси наукових праць, конференції. Здобуття призових місць є підставою для нарахування додаткових балів.

Рекомендації до виконання індивідуальних завдань

Однією з форм індивідуальної творчої роботи є ***написання та захист реферату***.

Робота над рефератом складається з наступних етапів: вибір теми на основі тематики, затвердженої кафедрою; накопичення інформаційного матеріалу; підготовка та написання реферату; захист реферату.

Реферат повинен мати таку структуру:

- план;
- короткий вступ;
- виклад основного змісту теми;
- висновки;
- список використаної літератури.

План – це логічна основа реферату, від нього залежить структура, зміст, логічний зв'язок частин реферату. Розробка плану розпочинається з ознайомлення з відповідною літературою, на основі якої складається попередній план з двох-трьох пунктів. План не слід занадто деталізувати – у ньому даються основні, центральні питання

теми в логічній послідовності. Доцільно попередньо складений план реферату узгодити на консультації з викладачем.

Маючи попередній план, необхідно звернутися до бібліографії. Суттєву допомогу в ознайомленні з бібліографією можуть надати бібліотечні каталоги (алфавітний, предметний), довідкова література (енциклопедії, словники, статистичні збірники), наукова та періодична література (монографії, журнали, газети).

Основному тексту в рефераті передуює вступ. У ньому необхідно показати значення, актуальність проблеми, яка розглядається, обґрунтувати вибір теми, сформулювати основну мету, яка буде розкрита в рефераті.

В основній частині роботи велику увагу слід приділити глибокому теоретичному аналізу як теми в цілому, так і окремих її питань, правильно ув'язати теоретичні положення із практикою, розкрити матеріал відповідно до складеного плану.

Виклад основних питань завершується короткими висновками, де узагальнюються найважливіші положення, розглянуті в рефераті.

Реферат повинен бути написаний грамотно, без помилок, повторів, скорочень.

Важливе значення має правильне оформлення реферату. На титульній сторінці необхідно вказати назву вищого навчального закладу, факультету, реферату, групу, своє прізвище та ініціали, прізвище наукового керівника. На наступній сторінці наводиться план реферату з указаними сторінками відповідних розділів.

Зазначені у тексті цитати повинні відповідати посиланням на джерела, з яких вони наведені, та оформлені таким чином: [1, с. 25], де перша цифра – номер джерела за списком використаної літератури, а друга – номер сторінки. Текст реферату повинен бути набраним на комп'ютері з одного боку аркуша формату А4, шрифт – Times New Roman, розмір – 14, поля: верхнє та нижнє – 20 мм, ліве – 30 мм, праве – 10 мм, інтервал – 1,5. Кожен розділ плану починається з нової сторінки. Сторінки повинні бути пронумеровані у правому верхньому куті. Обсяг реферату – 12–15 сторінок.

У кінці реферату наводиться список використаної літератури (8–10 джерел), поданої в алфавітному порядку за прізвищем автора, з наведенням назви праці (статті), видавництва, року видання та загальної кількості сторінок із кожного літературного джерела.

Підготовлений реферат захищається на практичному або індивідуальному занятті. Аргументом для підготовки до захисту реферату є позитивна рецензія наукового керівника, в іншому випадку

його необхідно доопрацювати відповідно до наведених у ній рекомендацій. Реферат не допускається до захисту, якщо: текст реферату є компіляцією тексту підручника; основні питання не розкрито або викладено фрагментарно; текст містить помилки; реферат оформлено неправильно.

Підготовка до захисту реферату полягає в усуненні недоліків і помилок, указаних у рецензії, та складанні короткого резюме реферату (визначення важливих понять, фактів, формулювання висновків), що буде сприяти закріпленню матеріалу в пам'яті і вільному його викладу під час захисту.

Рекомендована тематика для письмової доповіді (есе), реферату

1. Туристична діяльність держави.
2. Система органів, що здійснюють регулювання в галузі туризму.
3. Загальна характеристика основних нормативно-правових актів, що регламентують туристичну діяльність.
4. Міністерство культури і туризму України.
5. Державна служба курортів і туризму.
6. Договір на туристичне обслуговування (договір із туристом), який укладається між туроператором і туристом.
7. Договір на туристичне обслуговування (договір із туристом), який укладається між турагентом і туристом.
8. Агентський договір, який укладається між туроператором і турагентом.
9. Агентський договір, який укладається між готелем (засобом розміщення) і турагентом.
10. Договір на реалізацію готельних послуг, який укладається між готелем (засобом розміщення) і туроператором.
11. Статут Всесвітньої туристичної організації (ВТО).
12. Конференція ООН із міжнародного туризму та подорожей.
13. Хартія туризму.
14. Міжнародні конвенції та правила. Міжнародні договори України в галузі туризму.
15. Особливості здійснення діяльності в Україні іноземними суб'єктами туристичної діяльності.
16. Порядок виїзду громадян України за кордон.
17. Особливості виїзду за кордон неповнолітніх.
18. Поняття та види підприємницької діяльності.
19. Суб'єкти підприємницької діяльності.

20. Особливості укладення контракту з директором туристичної фірми (трудовий контракт між власником і директором туристичної компанії).
21. Контроль за додержанням ліцензійних умов.
22. Методика розрахунку обсягів туристичної діяльності.
23. Стандарти в галузі туризму.
24. Державна реєстрація юридичних та фізичних осіб – підприємців.
25. Економіко-правові аспекти туристичної діяльності в Україні.
26. Порядок притягнення до цивільно-правової відповідальності.
27. Поняття та види юридичної відповідальності.
28. Поняття, види та повноваження правоохоронних органів в Україні.
29. Урегулювання конфліктів між туристичною фірмою та споживачем туристичних послуг.
30. Зовнішньоекономічний контракт (договір комісії), який укладається між іноземною туристичною фірмою та українським туроператором.
31. Зовнішньоекономічний договір (форма, зміст, істотні умови).

Рекомендована тематика підготовки проектів документів:

1. Установчі документи суб'єкта туристичної діяльності (турфірми).
2. Пакет документів для ліцензування туроператорської діяльності
3. Проект господарського договору у сфері організації туристичного обслуговування (на вибір).
4. Договір про надання туристичних послуг.
5. Претензія споживача та вмотивована відповідь на неї.
6. Позовна заява до загального суду про захист прав споживача.
7. Позовна заява до господарського суду.

Поширеною формою індивідуальної роботи є ***участь у роботі правознавчого дискусійного клубу «Феміда»*** (підготовка доповіді, участь у дебатах, оформлення стінгазети).

Підготовку доповіді рекомендується здійснювати за такими етапами:

- вибір теми доповіді;
- підбір літератури та інших джерел;
- визначення форми і структури доповіді;
- підготовка тексту доповіді.

Обрати тему доповіді можна самостійно або із запропонованого кафедрою правознавства переліку і повідомити про це викладача, обраного консультантом (керівником). Тема роботи визначається в

межах загальної проблеми дискусії, запропонованої Радою клубу «Феміда» і затвердженою кафедрою правознавства. Тема доповіді не обов'язково повинна бути суто юридичною за змістом, а може містити певні правові аспекти питань, що пропонуються до розгляду. Важливо, щоб тема була актуальною, цікавою під кутом зору ситуації в українському суспільстві та світі та, безперечно, цікавою для самого доповідача. Також під час визначення теми слід враховувати доступність необхідних для розгляду відповідної теми правових і літературних джерел (насамперед, наявність їх у бібліотеці). Отже, остаточний варіант теми доповіді доцільно формулювати разом з викладачем-консультантом.

Роботу над темою слід почати з підбору літератури – ознайомлення з підручниками, навчальними посібниками, науковими монографіями, статтями у збірниках і періодичних виданнях, нормативно-правовими актами, міжнародними договорами, матеріалами юридичної практики тощо. У разі потреби варто звернутися за рекомендаціями до викладача (щодо кількості та якості джерел, необхідних для належного розкриття відповідної теми). У процесі вивчення літератури доцільно робити виписки і записи, поступово формуючи матеріал з окремих питань доповіді. Оскільки доповідь призначена для обговорення під час дискусії, для її підготовки рекомендується широко використовувати публіцистичні матеріали, особливо ті, що написані «живою» мовою.

Під час оформлення матеріалів доповіді необхідно дотримуватись певних правил оформлення. Текст доповіді повинен містити титульну сторінку, план та інші структурні частини, передбачені планом. План подається на другій сторінці роботи і повинен містити: вступ (у ньому визначаються актуальність обраної теми, її взаємозв'язок із загальною проблемою дискусії та мета, якої студент намагатиметься досягти, розглядаючи цю тему); основну частину роботи, що складається з декількох розміщених у певній логічній послідовності питань відповідно до змісту теми; висновок (у ньому підводиться підсумок досягнення визначеної у вступі роботи мети, чітко окреслюється власне ставлення до проблеми, що є предметом дискусії, розкриваються практичні способи вирішення цієї проблеми); список літератури.

Робота повинна бути написана грамотно, розбірливим почерком або надрукована. Відповіді подаються відповідно до нумерації питань плану роботи і починаються із заголовків. Сторінки необхідно пронумерувати і скріпити. Обсяг тексту доповіді – 10–12 сторінок на

папері формату А4 (210 x 297). При цьому обсяг вступу повинен становити не більше 1-ї сторінки, а висновку – 2-х сторінок. На титульній сторінці необхідно вказати: назву навчального закладу, тему роботи, прізвище, ім'я, по батькові студента, номер групи, прізвище та ініціали викладача-консультанта, рік і місце написання роботи.

Текст доповіді повинен містити посилання на використані літературні джерела. Цитати з використаних джерел необхідно брати в лапки і давати точні та повні посилання на ці джерела. Посилання робляться у вигляді зносок (у нижній частині сторінки). Зноски подаються за існуючими бібліографічними правилами (автор, назва роботи, місце і рік видання, номер сторінки). Посилання повинні бути пронумеровані. У кінці роботи з дотриманням бібліографічних правил подається список використаних правових джерел та літератури у такій послідовності: 1) нормативно-правові акти та інші правові документи (подаються за юридичною силою і датою прийняття); 2) література (подається в алфавітному порядку); 3) інші матеріали.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПОТОЧНОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

Модуль 1. Загальні засади правового регулювання туристичної діяльності

1. Поняття та предмет туристичної діяльності, її завдання.
2. Понятійний апарат у сфері туризму за законодавством України.
3. Поняття туристичних ресурсів України.
4. Форми й види туризму.
5. Правовідносини, що виникають під час проведення туристичної діяльності, їх склад.
6. Конституція України як правова основа розвитку туризму.
7. Законодавство України про туризм загальної дії.
8. Загальна характеристика Закону України «Про туризм».
9. Міжнародно-правові акти у сфері туризму.
10. Суб'єкти правовідносин, що виникають при здійсненні туристичної діяльності.
11. Суб'єктивні права, свободи і юридичні обов'язки суб'єктів туристичних правовідносин.
12. Поняття туроператора й турагента, їх ознаки.
13. Дозвіл на право здійснення туристичного супроводу.
14. Кваліфікаційні вимоги для гідів-перекладачів.
15. Кваліфікаційні вимоги для екскурсоводів.
16. Реалізація державної політики в галузі туризму.
17. Основні цілі державного регулювання в галузі туризму.
18. Основні пріоритетні напрями державного регулювання в галузі туризму.
19. Державні органи, які здійснюють регулювання в галузі туризму.
20. Повноваження Верховної Ради України та органів місцевого самоврядування в галузі туризму.
21. Повноваження Кабінету Міністрів України в галузі туризму.
22. Повноваження центральних органів виконавчої влади в галузі туризму.
23. Повноваження місцевих держаних адміністрацій, виконавчих органів місцевого самоврядування в галузі туризму.
24. Державна програма розвитку туризму: мета й цілі.
25. Суб'єкти туристичної діяльності: сутність, види, права та обов'язки.

26. Правові засади створення та функціонування громадських туристичних організацій.
27. Туристи як суб'єкти туристичних правовідносин (суб'єктивні права, свободи і юридичні обов'язки тощо).
28. Сутність організаційно-правового регулювання туристичної діяльності.
29. Державне регулювання підприємництва в Україні.
30. Поняття підприємницької діяльності та її види.
31. Ознаки підприємницької діяльності.
32. Загальна характеристика суб'єктів підприємницької діяльності.
33. Державна реєстрація юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців.
34. Правові засади ліцензування туристичної діяльності.
35. Основні поняття, що застосовуються в законодавстві про ліцензування.
36. Особливості ліцензування туроператорської діяльності.
37. Основні ліцензійні умови туроператорської діяльності.
38. Законодавство України, що встановлює вимоги до провадження туроператорської діяльності.
39. Органи ліцензування туроператорської діяльності.
40. Перелік документів, які додаються до заяви про видачу ліцензії для туроператорської та турагентської діяльності.
41. Ліцензійні умови провадження туроператорської діяльності
42. Організаційні вимоги щодо провадження туроператорської діяльності.
43. Загальні вимоги до службового приміщення (офісу) для провадження туроператорської діяльності.
44. Кваліфікаційні вимоги та вимоги до кадрового складу працівників туроператора.
45. Вимоги до фінансового забезпечення відповідальності туроператорів і турагентів.
46. Загальні вимоги до укладання договорів при здійсненні туристичної діяльності.
47. Вимоги щодо забезпечення страхового захисту туристів.
48. Вимоги до інформаційно-рекламної діяльності туроператорів і турагентів.
49. Сертифікація і стандартизація у сфері туризму.
50. Державна система стандартизації безпосередньо у сфері туристичної діяльності.
51. Обов'язкова і добровільна сертифікація.

52. Правила проведення сертифікації готельних послуг та послуг харчування.
53. Категоризація об'єктів туристичної інфраструктури.
54. Правове регулювання процедури встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що надають послуги з тимчасового розміщення (проживання).
55. Міжнародні системи класифікації готелів.
56. Зміст поняття «зобов'язання».
57. Підстави виникнення зобов'язань.
58. Місце виконання зобов'язання, строк виконання зобов'язання, грошове зобов'язання.
59. Забезпечення виконання зобов'язань.
60. Підстави припинення зобов'язання.
61. Засади виконання зобов'язання.
62. Поняття, сторони, зміст цивільно-правових договорів.
63. Особливості укладення договору на туристичне обслуговування.
64. Особливості укладення договору на екскурсійне обслуговування.
65. Особливості укладення договору на готельне обслуговування.
66. Ваучер як форма письмового договору на туристичне або екскурсійне обслуговування.
67. Загальні умови укладення договорів у сфері туризму.
68. Правові засади укладення договору на туристичне обслуговування, права та обов'язки сторін.
69. Правові підстави укладення агентського договору, його особливості.
70. Межі відповідальності сторін за посередницьким договором.
71. Договір комерційної концесії та договір франчайзингу у сфері туризму.
72. Загальні положення забезпечення безпеки туризму.
73. Міжгалузєва програма забезпечення захисту та безпеки туристів на 2007–2012 рр.
74. Види ризиків у сфері туризму: правові заходи запобігання.
75. Нормативно-правові акти регламентації туристичних формальностей.
76. Туристичні формальності.
77. Туристичні формальності при перетинанні державного кордону.
78. Специфіка приписів щодо паспортних формальностей.

79. Особливості видачі паспорта громадянина України для виїзду за кордон.
80. Порядок та особливості видачі проїзного документа дитини.
81. Порядок та особливості видачі дипломатичного паспорта.
82. Порядок та особливості видачі службового паспорта.
83. Посвідчення особи моряка.
84. Поняття візи та порядок їх видачі.
85. Типи, види віз та терміни їх дії.
86. Підстави для оформлення віз.
87. Підстави для відмови іноземцю або особі без громадянства в оформленні віз.
88. Підстави анулювання візи під час проходження прикордонного контролю.
89. Підстави анулювання візи під час перебування іноземця або особи без громадянства на території України.
90. Поняття і загальна характеристика санітарних формальностей.
91. Особливості митних та валютних формальностей.
92. Право на свободу туристичних подорожей та Шенгенський простір.
93. Загальний порядок оформлення документів для виїзду громадян України за кордон.
94. Обмеження щодо виїзду за кордон громадян України.
95. Порядок організації виїзду дітей за кордон на відпочинок та оздоровлення.
96. Туристичні подорожі з учнівською і студентською молоддю України.
97. Захист інтересів українських туристів за межами України.
98. Правові наслідки порушення законодавства України іноземцями та особами без громадянства, а також юридичними й фізичними особами, які їх приймають чи надають їм послуги.

Модуль 2. Правове регулювання окремих аспектів та видів туристичної діяльності

99. Поняття страхового полісу в туризмі за законодавством України.
100. Правові засади укладення договору страхування в туризмі, його основні елементи.
101. Обов'язкове медичне страхування туристів і страхування від нещасного випадку.

102. Страхування цивільної відповідальності туриста.
103. Страхування відповідальності суб'єкта туристичної діяльності.
104. Майнове страхування – страхування багажу туриста під час подорожі.
105. Страхування анулювання договору про туристичне обслуговування з поважних причин.
106. Асистанс у страхуванні, його особливості.
107. Обов'язкове страхування автоцивільної відповідальності за кордоном – «Зелена картка».
108. Основні види туризму за законодавством України.
109. Морські й річкові круїзи: поняття та види.
110. Організація й обслуговування морських і річкових подорожей. Правові основи здійснення морських круїзів.
111. Договірні зобов'язання на морському транспорті.
112. Договір морського перевезення пасажирів.
113. Поняття договору морського круїзу.
114. Договір морського агентування.
115. Договір чартеру (фрахтування) суден на певний час.
116. Договір лізингу судна.
117. Договір морського страхування.
118. Порядок здійснення річкових круїзів.
119. Відповідальність організаторів круїзу.
120. Особливості правового регулювання сільського туризму в Україні.
121. Європейський досвід правового регламентування розвитку сільського туризму.
122. Система законодавства про оподаткування суб'єктів туристичної діяльності в Україні.
123. Загальнодержавні податки і збори, особливості їх правового регулювання в туризмі.
124. Місцеві податки і збори, особливості їх правового регулювання в туризмі.
125. Податкові пільги, особливості їх законодавчого регулювання в туризмі.
126. Загальні правила здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туристичної діяльності.
127. Органи контролю за діяльністю суб'єктів господарювання в сфері туризму.
128. Здійснення контролю за додержанням ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності.

129. Контроль за здійсненням туристичного супроводу.
130. Податкові перевірки суб'єктів туристичної діяльності.
131. Перевірки фондів соціального страхування.
132. Перевірки інспекції із праці.
133. Перевірки суб'єктів туристичної діяльності державними органами у сфері захисту прав споживачів.
134. Поняття юридичної відповідальності та її види.
135. Види порушень законодавства України в галузі туризму: загальні положення.
136. Види юридичної відповідальності за правопорушення у сфері туризму.
137. Адміністративні правопорушення та відповідальність за їх вчинення.
138. Цивільно-правова відповідальність: загальні положення.
139. Забезпечення виконання зобов'язань. Правові наслідки порушення зобов'язання.
140. Відповідальність за порушення зобов'язання.
141. Дисциплінарна відповідальність у сфері туризму.
142. Господарсько-правова відповідальність.
143. Кримінальна відповідальність у сфері туризму.
144. Загальна характеристика основних нормативних документів у галузі міжнародного туризму.
145. Загальна характеристика правового статусу міжнародних туристичних організацій. Правовий статус Всесвітньої туристичної організації.
146. Міжнародні стандарти туристично-екскурсійних послуг, обслуговування та їх характеристика.
147. Міжнародне співробітництво в галузі туризму. Основні напрями співпраці України з державами-членами ЄС у галузі туризму.
148. Основні положення Закону України «Про міжнародні договори України».
149. Гармонізація законодавства України про туризм з нормами Європейського Союзу.
150. Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС, державами-членами.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ (ЕКЗАМЕНУ)

1. Туристична діяльність як об'єкт правового регулювання.
2. Правовідносини, що виникають під час здійснення туристичної діяльності.
3. Понятійний апарат у сфері туризму за законодавством України.
4. Концепція системи правового регулювання туризму в Україні та проблеми правореалізації.
5. Конституція України як правова основа розвитку туризму. Законодавство України про туризм загальної дії.
6. Спеціальне законодавство України про туризм.
7. Міжнародно-правові акти у сфері туризму.
8. Суб'єкти туристичних правовідносин: поняття, склад.
9. Правовий статус суб'єктів туристичних правовідносин.
10. Органи державної влади, що здійснюють регулювання в сфері туризму.
11. Державне агентство України з туризму та курортів: склад, повноваження, права та обов'язки.
12. Суб'єкти туристичної діяльності: сутність, види, права та обов'язки.
13. Організаційно-правові форми суб'єктів підприємницької діяльності, що можуть здійснювати надання туристичних послуг.
14. Громадські туристичні організації: правові засади створення та функціонування.
15. Туристи як суб'єкти туристичних правовідносин (суб'єктивні права, свободи й юридичні обов'язки тощо).
16. Сутність організаційно-правового регулювання туристичної діяльності.
17. Ліцензування туристичної (туроператорської) діяльності.
18. Законодавство України, що встановлює вимоги до провадження туроператорської та турагентської діяльності. Ліцензійні умови.
19. Органи ліцензування туроператорської та турагентської діяльності. Перелік документів, які додаються до заяви про видачу ліцензії для туроператорської та турагентської діяльності.
20. Стандартизація у сфері туризму.
21. Сертифікація у сфері туризму.
22. Категоризація об'єктів туристичної інфраструктури.
23. Загальні умови укладення договорів у сфері туризму.

24. Правові засади укладення договору на туристичне обслуговування, права та обов'язки сторін.
25. Відповідальність за невиконання договірних зобов'язань щодо туристичного обслуговування.
26. Правові підстави укладення агентського договору, його особливості. Межі відповідальності сторін за посередницьким договором.
27. Договір комерційної концесії та договір франчайзингу у сфері туризму.
28. Інші види договорів у сфері туризму за законодавством України.
29. Загальні положення забезпечення безпеки туризму. Міжгалузева програма забезпечення захисту та безпеки туристів на 2007–2012 рр.
30. Види ризиків у сфері туризму: правові заходи запобігання.
31. Фінансові гарантії відповідальності туроператора та турагента як запобіжний захід фінансової безпеки.
32. Туристичні формальності: сутність та правові засади дотримання.
33. Право на свободу туристичних подорожей та Шенгенський простір. Захист інтересів українських туристів за межами України.
34. Порядок здійснення права громадян України на виїзд за кордон і в'їзд в Україну.
35. Обмеження щодо виїзду за кордон громадян України.
36. Правове регулювання оформлення документів для зарубіжних поїздок.
37. Особливості правового регулювання виїзду дітей за кордон на відпочинок і оздоровлення.
38. Загальні правила в'їзду іноземців та осіб без громадянства в Україну, їх виїзду з України й транзитного проїзду через її територію. Оформлення візових документів.
39. Правові наслідки порушення законодавства України іноземцями та особами без громадянства, а також юридичними й фізичними особами, які їх приймають чи надають їм послуги.
40. Поняття страхового полісу в туризмі за законодавством України.
41. Правові засади укладення договору страхування в туризмі, його основні елементи.
42. Основні види страхування й особливості правового регулювання в туризмі.
43. Обов'язкове медичне страхування туристів і страхування від нещасного випадку.

44. Страхування цивільної відповідальності туриста та страхування відповідальності суб'єкта туристичної діяльності.
45. Майнове страхування – страхування багажу туриста під час подорожі.
46. Страхування анулювання договору про туристичне обслуговування з поважних причин.
47. Обов'язкове страхування цивільної відповідальності автовласників за кордоном – «Зелена картка».
48. Асистанс, його особливості.
49. Основні види туризму за законодавством України.
50. Морські й річкові круїзи: поняття та види. Організація й обслуговування морських і річкових подорожей.
51. Правові основи здійснення морських круїзів. Договірні зобов'язання на морському транспорті.
52. Договір морського перевезення пасажирів.
53. Поняття договору морського круїзу.
54. Договір морського агентування.
55. Договір чартеру (фрахтування) суден на певний час.
56. Договір лізингу судна.
57. Договір морського страхування.
58. Порядок здійснення річкових круїзів.
59. Відповідальність організаторів круїзу.
60. Особливості правового регулювання сільського туризму в Україні.
61. Європейський досвід правового регламентування розвитку сільського туризму.
62. Система законодавства про оподаткування суб'єктів туристичної діяльності в Україні.
63. Загальнодержавні податки і збори, особливості їх правового регулювання в туризмі.
64. Місцеві податки і збори, особливості їх правового регулювання в туризмі.
65. Податкові пільги, особливості їх законодавчого регулювання в туризмі.
66. Загальні правила здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туристичної діяльності.
67. Органи контролю за діяльністю суб'єктів господарювання у сфері туризму.
68. Контроль за додержанням Ліцензійних умов провадження туроператорської та турагентської діяльності. Контроль за здійснення туристичного супроводу.

69. Податкові перевірки суб'єктів туристичної діяльності.
70. Перевірки фондів соціального страхування.
71. Перевірки інспекції із праці.
72. Перевірки суб'єктів туристичної діяльності державними органами у сфері захисту прав споживачів.
73. Види порушень законодавства України в галузі туризму: загальні положення.
74. Види юридичної відповідальності за правопорушення у сфері туризму.
75. Адміністративні правопорушення у сфері туристичної діяльності та відповідальність за їх вчинення.
76. Цивільно-правова відповідальність: загальні положення.
77. Забезпечення виконання зобов'язань.
78. Порядок урегулювання конфліктів між туристичною фірмою та споживачем туристичних послуг.
79. Правові наслідки порушення зобов'язання. Відповідальність за порушення зобов'язання.
80. Дисциплінарна відповідальність у сфері туризму.
81. Господарсько-правова відповідальність.
82. Кримінальна відповідальність у сфері туризму.
83. Правові основи євроінтеграційних процесів України й адаптація законодавства до норм Європейського Союзу.
84. Міжнародні стандарти туристично-екскурсійних послуг та обслуговування.
85. Гармонізація законодавства України про туризм із нормами Європейського Союзу.
86. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і ЄС, державами-членами.
87. Основні напрями співпраці України з державами-членами ЄС у галузі туризму.
88. Інститути громадянського суспільства й євроінтеграційні процеси України: правові основи.
89. Правовий статус Всесвітньої туристичної організації.
90. Міжнародні договори України в галузі туризму. Участь України в міжнародних туристичних організаціях.

ПОРЯДОК І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

ПОТОЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Оцінювання знань студентів із навчальної дисципліни «Правове регулювання туристичної діяльності» здійснюється на основі результатів поточного контролю знань та підсумкового контролю знань (іспиту).

Вивчення студентом навчальної дисципліни відбувається шляхом послідовного та ґрунтовного опрацювання модулів, а оцінювання якості його роботи та рівня здобутих знань, умінь і навичок здійснюється за рейтинговою системою.

Рейтингове оцінювання знань студента – це система, яка передбачає перехід від констатуючого до накопичувального статусу балів. Необхідною умовою рейтингової системи є її багатобальність.

Студентом накопичуються бали за різні форми й види роботи.

Середня оцінка за практичне заняття – 1,5 бали. Вона може не обмежуватись у разі виконання студентом творчих додаткових завдань. Обмеження вводяться з метою рівномірного розподілу балів між усіма студентами, які прагнуть отримати максимальний бал. Обов'язком викладача є забезпечення дидактичними завданнями всіх студентів, які бажають і можуть набрати максимальний бал. Викладач рівномірно розподіляє завдання між студентами.

Перелік завдань для самостійної роботи наведено після кожної теми практичного заняття, а оцінка за їхнє виконання є частиною оцінки з навчальної дисципліни.

Критерії оцінювання усної відповіді студента на практичному занятті

1,5 бали – вичерпна та глибока відповідь на питання практичного заняття. Студент виявив всебічне, систематичне та глибоке знання матеріалу, опрацював основну та додаткову літературу з теми, рекомендовану планом. Доповідає активно й упевнено, не прив'язаний до конспекту. Відповідь вирізняється багатством і точністю використаних термінів. Матеріал викладається послідовно та логічно. У розумінні та викладі навчального матеріалу студент виявляє науковий підхід і творчі здібності. Після завершення доповіді відповідає на всі питання викладача та товаришів. (При цьому викладач має право поставити до трьох коротких питань за темою заняття загалом, а не лише з питання, яке висвітлював студент).

1,2 бали – студент виявляє достатньо повне знання матеріалу, не припускається у відповіді суттєвих неточностей, засвоїв основну літературу, рекомендовану викладачем у плані

практичного заняття. Дає відповіді на запитання викладача й одногрупників. Часто звертається до конспекту.

1 бали – студент виявляє знання матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і роботи за спеціальністю. Доповідач прикутий до конспекту, припускається помилок. Матеріал частково розкриває проблему. Студент відповідає на поставлені запитання з помилками, однак спроможний зі сторонньою допомогою виправити їх.

0,6 бал – студент відповідає, читаючи з конспекту (ксерокопії), без допомоги якого матеріалом володіє не достатньо, допускає принципові помилки. Матеріал не розкриває проблему. Студент відповідає на поставлені запитання тільки зі сторонньою допомогою.

0,3 бали – студент читає з конспекту. Матеріал розкриває проблему поверхово чи фрагментарно. На запитання викладачів та товаришів студент відповісти не може.

0 балів – відповіді немає або вона абсолютно не розкриває сутності питання.

Отримані бали становлять предметний та загальний рейтинг студента.

Оцінювання самостійної роботи студента здійснюється шляхом перевірки його робочого зошита, де виконуються завдання, передбачені планом самостійної роботи, а також під час поточного тестування чи співбесіди, у ході яких викладач визначає загальний рівень засвоєння студентом вузлових питань кожної з тем, винесених на самостійне опрацювання (1–2 бали) (зокрема під час практичних занять). Використання тестів для поточного контролю дозволяє раціонально використовувати навчальний час і виключити суб'єктивний підхід до оцінки навчальних досягнень студента.

У рамках навчального навантаження студента з навчальної дисципліни «Правове регулювання туристичної діяльності» не передбачено часу на виконання *індивідуального навчально-дослідного завдання*, тобто на написання есе, реферату, наукової роботи чи підготовку презентації в аудиторії. Тож виконання таких робіт є добровільним і дає можливість отримати додаткові бали. Індивідуальна робота студента може *не дробитися на модулі*, а виконуватися впродовж усього часу вивчення дисципліни, що сприяє її інтегральному характеру, дозволяє студентам глибше зосередитись на проблемі, яка їх цікавить.

Здобуття призових місць на конференціях, в олімпіадах, конкурсах є підставою для нарахування додаткових балів відповідно до наведеної шкали розподілу балів.

Для ґрунтовного вивчення навчальної дисципліни «Правове регулювання туристичної діяльності» слід самостійно виконати всі

дидактичні завдання, передбачені її програмою та відповідним методичним забезпеченням (підготовка словника основних понять і термінів, тезовий виклад відповідей на теоретичні питання, письмове виконання практичних завдань для самостійної роботи). У додатковому контролі засвоєння студентом кожної з тем, винесених на самостійне опрацювання, потреби немає, оскільки цю функцію виконує рубіжний контроль (модульна контрольна робота). У ній рівномірно представлено весь навчальний матеріал модуля.

Поточна модульна робота (ПМР) складається з різнорівневих завдань, серед яких основну масу становлять тестові. Тестові завдання з дисципліни «Правове регулювання туристичної діяльності», орієнтовані на системну контекстну інтерпретацію тієї чи тієї правової норми або конструкції, функціонально спрямовані на розвиток професійного мислення. Засвоєні студентом знання, якими він оперує шукаючи правильну відповідь на питання тестового завдання, є необхідною передумовою виконання останнього, а не самоціллю тестування.

**Приклад побудови завдань для Поточної модульної роботи
(орієнтовний, можливі зміни)**

ВНЗ УКООПСІЛКИ

«Полтавський університет економіки і торгівлі»

Поточний контроль з дисципліни

«Правове регулювання туристичної діяльності» за модулем № 1

Варіант № 2

Теоретичне питання

2.1. Туристична діяльність як об'єкт правового регулювання.

2.2. Договір комерційної концесії та договір франчайзингу у сфері туризму.

Тестові завдання

- 1. Відповідно до Закону України «Про туризм» туристом вважається той, хто здійснює подорож терміном:**
 - а) від 1 години до невизначеного терміну;
 - б) від 1 години до 1 року;
 - в) від 24 годин до 1 року;
 - г) від 12 годин до невизначеного терміну.
- 2. Різниця між туристичним оператором та туристичним агентом полягає у тому, що:**
 - а) турагенти – фізичні особи, а туроператори – юридичні;
 - б) туроператори створюють і реалізують туристичний продукт, а турагенти тільки реалізують туристичний продукт;
 - в) тільки туроператори можуть здійснювати посередницьку діяльність із надання характерних і супутніх послуг;
 - г) турагенти не можуть отримати ліцензії на здійснення туристичної діяльності.
- 3. Організаційними формами туризму є:**
 - а) в'їзний і виїзний;
 - б) внутрішній і зовнішній;
 - в) міжнародний і національний;
 - г) дитячий і молодіжний.
- 4. В Україні мотелі класифікуються за:**
 - а) п'ятьма зірками;
 - б) чотирма зірками;
 - в) трьома зірками;
 - г) в Україні немає класифікації мотелів.
- 5. Що містить у собі ваучер?**
 - а) умови харчування й умови розміщення;
 - б) медичне страхування;
 - в) комплексна ціна туру;
 - г) програма перебування;
 - д) усі відповіді правильні.

Провідний викладач _____ доц. Кульчій О. О.

Апеляції з приводу оцінки подаються викладачеві чи завідувачу кафедри протягом 24-х годин з часу її оголошення.

ПІДСУМКОВЕ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Підсумкове оцінювання знань студентів із дисципліни «Правове регулювання туристичної діяльності» проводиться на основі поточного модульного контролю та підсумкового контролю (іспиту). До підсумкового балу зараховують також додаткові бали, які студент отримав за виконання додаткових завдань або за участь у позанавчальній науковій роботі.

Порядок визначення підсумкової оцінки

Варіант	Кількість балів за результатами поточного контролю	Кількість додаткових балів	Загальна кількість балів	Підсумкова оцінка за 4-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС
1	60	20	80	4 (дуже добре)	B
2	58	20	78	4 (добре)	C
3	50	10	60	3 (задовільно)	E
4	36	0	36	2 (незадовільно)	FX
5	32	0	32	2 (незадовільно)	F

На іспит виносяться вузлові питання, проблеми, що потребують творчої відповіді та уміння синтезувати отримані знання і застосовувати їх в ході вирішення поставлених завдань.

Завданням іспиту є перевірка знання та розуміння студентами програмного матеріалу в цілому, логіки і взаємозв'язку між окремими розділами, здатності творчо використовувати накопичені знання, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни.

До іспиту допускаються всі студенти незалежно від кількості балів, набраних за результатами поточного модульного контролю.

Якщо студент не з'явився на іспит згідно із встановленим графіком, у відомості зазначається «не з'явився» і виставляється 0 балів. Студент, який із поважної причини не складав іспит згідно з визначеним графіком, зобов'язаний надати відповідний документ і може скласти іспит в інший день, призначений кафедрою правознавства.

Іспит проводять у формі виконання письмових екзаменаційних завдань з їх подальшим захистом. Екзаменаційний білет містить 4 завдання, кожне з яких оцінюється за шкалою від 0 до 10 балів залежно від правильності та повноти розкриття питання. Результати іспиту оцінюються в діапазоні від 0 до 40 балів (включно).

ЗРАЗОК ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО БІЛЕТА

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ по Вищому навчальному закладу Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі» від 8 липня
2015 року № 152-Н «Про затвердження форм документів з
підготовки кадрів у вищих навчальних закладах»
Форма № П-4.01

Міністерство освіти і науки України
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»
Освітній ступінь *бакалавр з туризму*
Напрямок підготовки 6.140103 «Туризм»
Семестр 5

Навчальна дисципліна **«Правове регулювання туристичної діяльності»**

Екзаменаційний білет № 1

1. Туристична діяльність як об'єкт правового регулювання.
2. Види ризиків у сфері туризму: правові заходи запобігання.
3. Особливості правового регулювання сільського туризму в Україні.
4. Міжнародні договори України в галузі туризму. Участь України в міжнародних туристичних організаціях.

Зав. кафедри _____ проф. Лаврик Г. В.

Екзаменатор _____ к.ю.н., доц. Кульчій О. О.

Затверджено на засіданні кафедри, протокол № 1 від 27 серпня 2015 р.

Студент не може одержати підсумкову оцінку нижчу, ніж та, яку він має за результатами поточного оцінювання знань. Студент має право звернутися до викладача й отримати обґрунтування виставленої оцінки. У випадку незгоди з рішенням викладача студент може звернутись із письмовою апеляцією до завідувача кафедри в день оголошення результатів. Завідувач кафедри та викладач мають розглянути апеляцію у присутності студента в день її подання з урахуванням робочих нотаток студента під час іспиту й усної співбесіди з ним і прийняти остаточне рішення щодо оцінки студента. У результаті апеляції оцінка не може бути зменшена. Якщо студент не звернувся з апеляцією у встановлений термін, то оцінка, виставлена викладачем, є остаточною.

Кількість балів (від 0 до 100 балів) вноситься до відомості обліку успішності і є основою для визначення загальної успішності студента з навчальної дисципліни «Правове регулювання туристичної діяльності».

Порядок перескладання іспиту з дисципліни «Правове регулювання туристичної діяльності» визначається відповідними положеннями ПУЕТ.

Шкала нарахування підсумкових балів

Переведення даних 100-бальної шкали оцінювання в 4-балову та шкалу ЄКТС здійснюється в такому порядку.

Оцінка за шкалою ЄКТС*	Оцінка за бальною шкалою, що використовується в ПУЕТ	Оцінка за чотирибальною шкалою	Якісні критерії оцінки знань
A	90–100	5 (відмінно)	Глибокі знання, можлива незначна кількість помилок
B	82–89	4 (добре)	Міцні знання з можливими кількома помилками
C	74–81		
D	64–73		
E	60–63	3 (задовільно)	Непогані знання, але є значна кількість недоліків
FX	35–59	2 (незадовільно) з можливістю повторного складання	Недостойні знання, слабо засвоєний матеріал, невміння самостійно викласти його зміст
F	1–34	2 (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	Невміння осмислити зміст теми і публічно чи письмово представити його

**ОРИЄНТОВНА СИСТЕМА НАРАХУВАННЯ БАЛІВ
ЗА ВИКОНАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ**

Форма навчальної роботи	Вид навчальної роботи	Бали
1. Аудиторна		
1.1. Лекція	1. Відвідування всіх занять (або їх відпрацювання)	20
1.2. Практичне заняття	1. Відвідування всіх занять (або їх відпрацювання) 2. Обговорення теоретичного питання на практичному занятті	20 0–1,5
2. Самостійна та індивідуально-консультативна робота	1. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи (підготовка термінологічного словника за темою навчальної дисципліни; пошук (підбір) та огляд літературних джерел за заданою/обраною проблематикою)	0,1
3. Поточний модульний контроль	Поточна модульна робота (ПМР) № 1 № 2	0–7 0–7
4. Підсумковий контроль	Підсумковий модульний контроль (іспит)	0–40

Система нарахування додаткових балів за видами робіт

Форма роботи	Вид роботи	Бали
1. Навчальна	1. Участь у предметних олімпіадах: університетських, міжвузівських, всеукраїнських, міжнародних	10–30
	2. Участь у конкурсах на кращого знавця дисципліни: університетських, міжвузівських, всеукраїнських, міжнародних	10–30
	3. Виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань підвищеної складності	1–15
	4. Написання і захист наукового реферату з визначеної проблеми	0–4
2. Науково-дослідна	1. Участь у наукових гуртках («Ін-Юре»)	5–20
	2. Участь у наукових студентських клубах («Феміда»)	5–20
	3. Участь у конкурсах студентських робіт: університетських, міжвузівських, всеукраїнських, міжнародних	5–15
	4. Участь в наукових студентських конференціях: університетських, міжвузівських, всеукраїнських, міжнародних	5–15
	5. Підготовка публікації в наукових виданнях	20
	6. Оформлення сценарного плану дидактичної гри	10–20
Разом		*

За додаткові види навчальних робіт студент може отримати не більше 30 балів.

Додаткові бали додаються до загальної підсумкової оцінки за вивчення навчальної дисципліни, але загальна підсумкова оцінка не може перевищувати 100 балів.

ПОРЯДОК НАРАХУВАННЯ БАЛІВ (за темами)

Назва модулю, теми	Вид навчальної роботи	Бали
Модуль 1 Загальні засади правового регулювання туристичної діяльності		
Тема 1. Законодавчі засади регулювання туристичної діяльності	1. Обговорення теоретичного питання на практичному занятті	1,5
	2. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	0,1
	Разом	1,6
Тема 2. Суб'єкти туристичних правовідносин	1. Обговорення теоретичного питання на практичному занятті	3
	2. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	0,1
	Разом	3,1
Тема 3. Організаційно-правові засади туристичної діяльності	1. Обговорення теоретичного питання на практичному занятті	1,5
	2. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	0,1
	Разом	1,6
Тема 4. Договірні відносини у сфері туризму	1. Обговорення теоретичного питання на практичному занятті	1,5
	2. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	0,1
	Разом	1,6
Тема 5. Туристичні формальності та безпека туризму	1. Обговорення теоретичного питання на практичному занятті	1,4
	2. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	0,1
	Разом	1,6
Тема 6. Правове регулювання порядку виїзду з України і в'їзду в Україну з метою туризму	1. Обговорення теоретичного питання на практичному занятті	1,5
	2. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	0,1
	Разом	1,6
Поточна модульна робота 1		7

Модуль 2. Правове регулювання окремих аспектів та видів туристичної діяльності		
Тема 7. Правове забезпечення страхування в туристичній діяльності	1. Обговорення теоретичного питання на практичному занятті	3
	2. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	0,1
	Разом	3,1
Тема 8. Особливості правового регулювання окремих видів туризму	1. Обговорення теоретичного питання на практичному занятті	3
	2. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	0,1
	Разом	3,1
Тема 9. Правове регулювання оподаткування суб'єктів туристичної діяльності	1. Обговорення теоретичного питання на практичному занятті	1,5
	2. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	0,1
	Разом	1,6
Тема 10. Правові засади здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туристичної діяльності	1. Обговорення теоретичного питання на практичному занятті	3
	2. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	0,1
	Разом	3,1
Тема 11. Юридична відповідальність за порушення у сфері туристичної діяльності	1. Обговорення теоретичного питання на практичному занятті	1,5
	2. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	0,1
	Разом	1,6
Тема 12. Правові аспекти співробітництва України з Європейським Союзом у сфері туризму	1. Обговорення теоретичного питання на практичному занятті	3
	2. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	0,1
	Разом	3,1
Поточна модульна робота 2		7
Присутність на всіх заняттях		20
Екзамен		40
Усього		100

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Аварійно-рятувальна служба – сукупність організаційно об'єднаних органів управління, сил та засобів, призначених для вирішення завдань щодо запобігання і ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру і окремих їх наслідків, проведення пошукових, аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Авіатариф – вартість перевезення одного пасажера на літаку на певну відстань. У міжнародних перевезеннях розрізняють індивідуальні, групові, звичайні й спеціальні авіатарифи.

Агентський договір – вид договірних відносин в підприємницькій діяльності, згідно з яким одна сторона (агент) зобов'язала за винагороду зробити за дорученням іншої сторони (принципала) юридичні та інші дії від свого імені, але за рахунок принципала. У туристичній діяльності як принципал виступає туроператор, а як агент – турагент.

Агентські (конфіденційні) тарифи – ціни на готельні послуги, пропоновані для реалізації турагенту, що полягають у відсоткових знижках від опублікованих тарифів.

Адвокатура – добровільне професійне суспільне об'єднання, покликане відповідно до Конституції України сприяти захисту прав, свобод і представляти законні інтереси громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, юридичних осіб, надавати їм юридичну допомогу.

Американський план – готельний тариф, що містить вартість розміщення і триразового харчування.

Англійський сніданок – повний сніданок, зазвичай, містить фруктовий сік, яечню з шинкою, тости, масло, джем і каву або чай.

Ануляція поїздки – відмова (письмово) туриста, туроператора або турагента від виконання зобов'язань за договором про туристичне обслуговування.

Ануляція замовлення – відмова туроператора (турагента) від усього замовлення або якої-небудь його частини.

Апартаменти – тип номерів у готелях, які своїм оформленням наближені до сучасних квартир, включаючи місця для приготування їжі (вартість харчування, зазвичай, не включається у вартість номера).

Апарт-готель – готель, номери в якому складаються з апартаментів.

Апгрейд – надання послуги розміщення (номеру) з підвищенням категорії без стягування з туриста додаткової платні.

Багажна квитанція оформляється авіакомпанією і видається пасажиру під час реєстрації багажу; підтверджує, що авіакомпанія бере на себе перевезення цього багажу й видачу його пасажиру після закінчення перевезення.

Безмитне ввезення – перепустка для перевезення через митний кордон відповідної країни товарів без обкладення їх в'їзними митами. Зазвичай безмитно пропускаються предмети особистого побуту в розумних межах.

Безпека в галузі туризму – сукупність факторів, що характеризують соціальний, економічний, правовий та інший стан забезпечення прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб і держави в галузі туризму.

Безповоротне квотування – зобов'язання туроператора і засобу розміщення, згідно з яким засіб розміщення передає туроператору право на реалізацію квоти на період дії договору; при цьому туроператор оплачує повну вартість квоти незалежно від фактичної кількості розміщених туристів, а об'єкт розміщення зобов'язаний надати повний комплекс обумовлених у договорі послуг без права зупинки продажу.

Берегове обслуговування – сукупність послуг (екскурсій, театральних вистав тощо), що надаються учаснику круїзу в портах заходу круїзного судна в період його стоянки.

Блок-чартер – аренда певної частини транспортного засобу на один або декілька регулярних рейсів.

Бонусна система авіакомпаній – система премій для клієнтів конкретної авіакомпанії за досягнення встановлених показників кількості, тривалості польотів тощо.

Бронювання готельних послуг на договірних умовах – вид довготривалої співпраці та партнерських відносин закладу розміщення з туроператорами, турагентами, корпоративними клієнтами на основі укладення взаємовигідних договорів, пов'язаний з такими поняттями, як «продаж за запитом» і «вільний продаж».

Бронювання – попереднє закріплення за певним туристом (пасажиром) місць у готелях або на транспортних засобах, квитків до культурно-видовищних установ на певну дату.

Бунгало – окрема споруда, що використовується для розміщення туристів, часто пропонується у тропічних і південних країнах.

Бюро обслуговування – бюро в готелі, яке здійснює різноманітний інформаційний сервіс, валютно-фінансові операції, забезпечення

транспортними квитками й квитками для відвідування культурно-видовищних заходів, організацію медичної допомоги.

В'їзний туризм – подорожі в межах України осіб, які постійно не проживають на її території.

Виїзний туризм – подорожі громадян України та осіб, які постійно проживають на території України, до іншої країни.

Ваучер (туристичний ваучер) – документ-розпорядження туроператора своєму контрагенту (приймаючій стороні) про надання туристу (відповідно до укладеного договору) туристичного обслуговування з гарантією його оплати останнім в установленому порядку.

Ваучер – документ, виданий туристичною або транспортною фірмою на підтвердження того, що турист сплатив конкретні види послуг: мешкання в готелі, харчування, екскурсійне обслуговування, проїзд на транспорті і тощо і є підставою для отримання цього обслуговування.

Види розміщення в готелі визначаються місцем або приміщенням, що складається з одного або декількох місць, придатних для мешкання в готелі, у тому числі: місце (ліжко-місце) – площа з ліжком, призначена для однієї людини; номер – приміщення (кімната, декілька кімнат), що складається з одного або декількох місць.

Високий сезон – період найбільшої діяльної активності в туризмі, найпопулярніша пора року для поїздок (подорожей); період найвищих тарифів на туристичні послуги. Високий сезон не завжди співпадає з порами року. У ряді країн він не може бути менше трьох місяців.

Віза – 1) позначка в паспортному документі, що засвідчує право іноземця або особи без громадянства на в'їзд в Україну і транзитний проїзд через її територію; 2) спеціальний дозвіл відповідних органів іноземного уряду на в'їзд, виїзд, мешкання або проїзд через територію цієї держави.

Внутрішній туризм – подорожі в межах території України громадян України й осіб, які постійно проживають на її території.

Все включено (all inclusive) – система обслуговування в готелях, за якої харчування, напої (найчастіше місцевого виробництва) і окремі види послуг не вимагають додаткової оплати. Різновидом цієї системи обслуговування є система *max inclusive*, коли перелік додаткових послуг може бути істотно розширений і містити безкоштовне користування сауною, перукарнею, заняття різними видами спорту тощо.

Гарантія – це одностороннє зобов’язання, відповідно до якого гарант зобов’язаний сплатити туристу за забезпеченим гарантією зобов’язанням (договір на туристичне обслуговування) відповідну грошову суму.

Гарантоване бронювання – вид «прямого» бронювання, за якого засіб розміщення надає клієнту номер до розрахункової години дня, наступного за днем запланованого заїзду. При цьому застосування штрафних санкцій залежить від форми оплати замовлення. У разі пізньої ануляції поїздки або незаїзду розмір штрафних санкцій, зазвичай, становить вартість одного дня перебування (ночівлі).

Гід – провідник-професіонал, який показує туристам визначні пам’ятки міста або саму місцевість.

Господарські санкції – це заходи впливу на правопорушника у сфері господарювання, у результаті застосування яких для нього настають несприятливі економічні та/або правові наслідки.

Господарсько-правова відповідальність – це майново-організаційні за змістом та юридичні за формою заходи впливу на економічні інтереси учасників господарських правовідносин у разі вчинення ними господарського правопорушення.

Готельна діяльність – діяльність юридичних осіб та індивідуальних підприємців, які володіють або наділені в установленому порядку майновими правами на який-небудь колективний засіб розміщення на безпосереднє розпорядження й управління ним, для надання послуг з розміщення й обслуговування громадян, а також інша діяльність з організації і надання готельних послуг, включаючи їх реалізацію.

Готельний каталог – офіційне інформаційно-довідкове видання, туроператора, що містить перелік і види готелів-контрагентів, а також їх формалізований опис, включаючи адресу, телефони й системи бронювання, перелік послуг, що надаються готелем та ін.

Група туристів – група осіб, які мандрують разом, що прибуває і відбуває в один і той же час, на однакових умовах (стандартний пакет послуг) і є для турагента та готелю окремою одиницею.

День від’їзду – дата виїзду туриста із засобу розміщення.

День заїзду – дата прибуття туриста в засіб розміщення.

Державна реєстрація юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців – засвідчення факту створення або припинення юридичної особи, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, а також вчинення інших реєстраційних дій, шляхом внесення відповідних записів до Єдиного державного реєстру.

Договір доручення – вид договірних відносин у підприємницькій діяльності між виробником послуги (туроператором) та її продавцем (турагентом).

Договір комісії – вид договірних відносин, згідно з яким одна сторона (комісіонер) зобов’язала за дорученням іншої сторони (комітента) за винагороду вчинити одну або декілька операцій від свого імені, але за рахунок комітента.

Договір про туристичне обслуговування – угода між споживачем туристичної послуги (туристом) і туроператором або турагентом, який реалізує пакет послуг.

Додаткові послуги – перелік і обсяг послуг, що перевищує обсяг і перелік придбаних основних послуг, і оплачуваних туристами додатково, у місці споживання цих послуг.

Дорожній чек – банківський платіжний засіб, який може бути змінений на готівку в тій валюті, у якій він виписаний, або на еквівалентну суму в іноземній валюті за діючим курсом. Банки, які видають дорожні чеки, гарантують повне повернення грошей у разі втрати цих чеків у результаті крадіжки, знищення тощо.

Екскурсія – колективне відвідування визначних місць з освітньою, навчально-виховною, науковою чи розважальною метою.

Експедиція – подорож, яка проводиться з метою вивчення історії рідного краю, довкілля, явищ соціального життя, світової цивілізації, географічних, етнографічних, історичних об’єктів та їх дослідження з використанням технічних засобів пересування або без них.

Залізничний круїз – залізнична туристична поїздка протягом декількох днів по круговому маршруту з використанням потягу не тільки для пересування, але й для надання туристам розміщення, харчування тощо із зупинками за маршрутом для проведення екскурсій.

Замкнутий круговий маршрут – круговий маршрут із транспортуванням пасажирів до місця призначення і назад одним і тим же видом транспорту.

Замовлення – одноразовий акт бронювання певних послуг на певні терміни для певних туристів.

Заява про місію готелю – декларативний документ про головну мету діяльності цього засобу розміщення.

Зелений коридор – місце перетину кордону для провезення речей, що не підлягають обов’язковому митному декларуванню.

Знижка – зниження продажної первинної ціни від опублікованої, довідкової. Знижки сезонні, групові, вихідного дня, для постійних клієнтів, дітей тощо.

Зовнішньоекономічна діяльність – діяльність суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами.

Зовнішньоекономічний договір (контракт) – матеріально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності.

Зона надзвичайної ситуації – територія, де склалася надзвичайна ситуація.

Зустріч і проводи – набір послуг (допомога перекладача, піднос багажу, автотранспорт), що надаються туристам під час їх доставки із залізничного вокзалу, аеро- або морського порту в готель і назад.

Індивідуальний тур – тур із певним набором туристичних послуг, замовлених клієнтом (або невеликою групою) на свій розсуд, включаючи розміщення, харчування, трансфер, екскурсійну та розважальну програму.

Індивідуальні туристи – туристи, які мандрують за індивідуально організованою програмою перебування, і, зазвичай, не користуються груповими знижками і пільгами.

Інклюзив-тур – основний вид індивідуального або групового туру. Являє собою жорстко сплановану за маршрутом, часом, терміном, набором і якістю послуг поїздку, що продається споживачу як нероздільний на елементи товар за загальною ціною, який зазвичай включає вартість як обслуговування, так і проїзду маршрутом.

Кайонінг – спуск гірськими річками і водопадами в гідрокостюмах без застосування плавзасобів.

Картка прибуття – спеціальний бланк, що заповнює пасажир, який прибуває до іншої країни літаком або теплоходом і який здає прикордонній службі.

Категорія готелю – класифікація готелів за категоріями, заснована на комплексі вимог до будівель, матеріально-технічного обладнання, номенклатури й якості послуг, що надаються, рівня обслуговування. Категорії позначаються символом * (зірка).

Квота – кількість номерів, що надаються засобом розміщення туроператору (турагенту) на підставі договору і в певний період.

Кейтерінг – надання харчування і напоїв зовні приміщення кафе або ресторану засобу розміщення.

Кемпер – турист, який мандрує на автотранспорті та користується кемпінгом.

Кемпінг – табір для автотуристів, обладнаний наметами або іншими легкими спорудами літнього типу (наприклад, бунгало), автомобільною стоянкою, системою водопостачання і каналізації й оснащений пристосуваннями для приготування їжі.

Кінець маршруту – місце і час надання туристу останньої туристичної послуги на маршруті, вказаної в договорі туристичного обслуговування.

Клас – розряд пасажирських залізничних вагонів, кают на теплоходах, місць на літаках, встановлюваний залежно від рівня зручностей, що надаються пасажирам (туристам).

Кодекс відносин між готелями й туроператорами – міжнародний нормативний документ, що є готельною конвенцією про основоположні принципи взаємостосунків між туроператорами й готелями.

Коефіцієнт використання готельних фондів – кількість наданих ночівель, поділене на добуток одноразової місткості і кількості днів у році.

Комбінований квиток – квиток на поїздку з використанням двох і більше транспортних засобів (наприклад, літак – теплохід, потяг – автобус тощо).

Комплексне обслуговування – стандартний набір туристичних послуг, зазвичай, включає зустріч і проводи, розміщення в готелі, харчування й екскурсійне обслуговування.

Кон'юнктура туристичного ринку – рівень цін на туристичні послуги й товари, що склався на ринку на певний момент часу.

Континентальний сніданок – легкий сніданок, що складається з кави або чаю, соку, булочки, масла і джему.

Корпоративні тарифи – ціни на готельні послуги, пропоновані колективним замовникам, які не здійснюють туроператорську і турагенську діяльність, що полягають у відсоткових знижках від опублікованих тарифів.

Круїз – морська або річкова туристична поїздка на теплоході, що використовується як засіб перевезення, розміщення, харчування, розваг тощо, не містить програми берегового обслуговування.

Ліцензіат – суб'єкт господарювання, який одержав ліцензію на провадження певного виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню.

Ліцензійні умови – встановлений з урахуванням вимог законів вичерпний перелік організаційних, кваліфікаційних та інших спеціальних вимог, обов'язкових для виконання при провадженні видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню.

Ліцензія – документ державного зразка, який засвідчує право ліцензіата на провадження зазначеного в ньому виду господарської діяльності протягом визначеного строку за умови виконання ліцензійних умов.

Ліцензування – видача, переоформлення та анулювання ліцензій, видача дублікатів ліцензій, ведення ліцензійних справ та ліцензійних реєстрів, контроль за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов, видача розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов, а також розпоряджень про усунення порушень законодавства у сфері ліцензування.

Маніфест – список членів команди й пасажирів морського пасажирського судна із зазначенням паспортних даних.

Маршрут – наперед намічений або встановлений шлях проходження мандрівників (туристів) або транспортних засобів.

Митна декларація – письмова або усна заява з боку туристів органам митного контролю під час перетину кордону, що містить відомості про речі туристів, що перевозяться.

Митний збір – податок, яким обкладаються деякі товари, що пропускаються через кордон якої-небудь країни.

Митниця – державна установа, яка здійснює контроль і пропуск товарів і особистих речей, що провозяться через кордон, і стягування митного збору.

Митні пільги – часткове або повне звільнення від сплати митного збору на ввезення у країну предметів або товарів, зазвичай оподатковуваних митом; часткове або повне зняття обмежень на вивіз із країни певних предметів або товарів.

Міжнародний студентський квиток – документ певної форми, що підтверджує факт навчання в університеті або іншому вищому навчальному закладі, для отримання ряду пільг під час здійснення туристичних поїздок.

Міжнародний туристичний ваучер – документ, що об'єднує ваучер і офіційний документ як його невід'ємну частину; призначений для

бронювання місць у готелях, оренди автомобілів та інших видів обслуговування, що вимагають попередньої оплати.

Місце надання туристичних послуг – країна, на території якої безпосередньо надаються туристичні послуги.

Місце продажу (реалізації) туристичних послуг – країна, у якій зареєстровано відповідний суб'єкт господарювання, що реалізує туристичний продукт.

Мотель – готель для автотуристів, розташований на автостраді, зазвичай, обладнаний гаражем, станцією технічного обслуговування, автозаправною станцією й іншими службами, необхідними автотуристам.

Надзвичайна ситуація – порушення нормальних умов життя і діяльності людей на території чи об'єкті на ній або на водному об'єкті, спричинене аварією, катастрофою, стихійним лихом чи іншою небезпечною подією, яка призвела (може призвести) до загибелі людей та/або значних матеріальних витрат.

Напівпансіон – вид харчування в готелях, за якого сніданок і вечеря або сніданок і обід включені у вартість мешкання.

Направляюча сторона – юридична особа або індивідуальний підприємець, який організовує поїздку (подорож) у країну (місце) тимчасового перебування і який направляє туди своїх клієнтів (туристів) за договором із контрагентом.

Негарантоване бронювання – вид «прямого» бронювання, за якого засіб розміщення надає клієнту номер в день заїзду до 18.00, після чого броня анулюється без застосування штрафних санкцій.

Незаїзд – фактичне неприбуття туриста в засіб розміщення в запланований день заїзду або ануляція замовлення, зроблена менш ніж за 24 години до дати заїзду, вказаній у замовленні.

Неорганізований туризм – самодіяльні поїздки туристів, зазвичай, організовані самими туристами без допомоги туристичного збутового апарату; оплата послуг, зазвичай, здійснюється в міру користування ними.

Неплатоспроможність – це неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі із заробітної плати, а також виконати зобов'язання щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності.

Низький сезон – найменш популярний час для поїздки (подорожей), зазвичай, період дії максимальних знижок.

Номерний фонд – загальна кількість номерів у готельному підприємстві.

Норма багажу – максимальна вага або габарит багажу, що приймається авіакомпанією до безкоштовного перевезення. Норми диференційовані за класами пасажирських місць.

Одноразова місткість – загальна кількість місць у готельному підприємстві або спеціалізованому засобі розміщення.

Ознайомлювальна поїздка (реklamний або інформаційний тур) – безкоштовний або пільговий тур, організовуваний для турагентств і (або) співробітників авіакомпанії з метою їх ознайомлення з певними туристичними маршрутами й центрами.

Орган ліцензування – орган виконавчої влади, визначений Кабінетом Міністрів України, або спеціально уповноважений виконавчий орган для ліцензування певних видів господарської діяльності.

Організатор туру – приватна особа (іноді турагент) або організація, яка збирає групу туристів для участі в турі, пропонованому туристичною фірмою. Зазвичай, організатору туру може надаватися можливість безкоштовної поїздки цим маршрутом.

Організований туризм – поїздка, організована туристичною фірмою за стандартним або розробленим самим туристом маршрутом.

Основні готельні послуги – перелік і обсяг послуг, які стандартно надаються туристу колективним засобом розміщення й оплачуваних туристом під час укладення договору.

Пансіон – невеликий приватний готель (на 5–10 номерів), у якому обслуговування гостей забезпечується власником або сім'єю, які, зазвичай, проживають у цій же будівлі.

Паркінг – місце для стоянки автотранспорту.

Паром – самохідне судно, спеціально обладнане для перевезення пасажирів і транспортних засобів (автомобілів, залізничних вагонів тощо) через водоймища (моря, протоки тощо).

Паспорт засобу розміщення – документ, що містить точний опис місце розташування, матеріально-технічної бази й переліку послуг, що надаються клієнту в засобі розміщення.

Пекідж-тур – будь-який тур (індивідуальний або груповий), що містить певний набір послуг (перевезення, розміщення, харчування, екскурсії і т. ін.), загальна продажна вартість якого дорівнює вартості його елементів.

Період зупинки продажів – період, за який нереалізований залишок квоти туроператора (турагента) вилучається засобом розміщення.

Підприємництво – самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Підтвердження замовлення – офіційна відповідь засобу розміщення про згоду прийняти і виконати замовлення.

Повний або частковий аванс – порядок оплати, за якого туроператор перераховує на рахунок засобу розміщення авансовий платіж за послуги, які будуть надані клієнтам після отримання авансу; аванс може становити повну суму вартості послуг (повний аванс) або неповну суму вартості послуг (частковий аванс), запланованих надати туроператором.

Повний пансіон – вид харчування в готелях, за якого у вартість мешкання включається три- або чотириразове харчування.

Поворотне квотування – передача засобом розміщення туроператору права на реалізацію протягом певного періоду (періоду квотування) квоти для розміщення туристів – клієнтів туроператора.

Польотний купон – частина квитка, в обмін на яку авіакомпанія надає пасажиру послугу перевезення за вказаним у ній маршрутом.

Порт заходу – пункт проміжної стоянки морського пасажирського судна, передбачений його маршрутом.

Портовий збір – збір, стягуваний із пасажирів під час їх прибуття в яке-небудь місто або країну, під час від'їзду з якого-небудь міста або країни у разі проходження ними через морський, річковий або аеропорт.

Порядок оплати замовлення – порядок розрахунків туроператора із засобом розміщення, який містить повний або частковий авансовий платіж (передоплату), при цьому остаточний розрахунок за надані послуги проводиться за фактом надання цих послуг.

Посадочний талон – картка, видавана пасажиром на авіа- і морських лініях, яку вони зобов'язані здати контрольній службі пид час посадки.

Послуга громадського харчування – результат діяльності підприємств та громадян-підприємців із задоволення потреб споживача в харчуванні та проведенні дозвілля.

Похід – подорож організованої групи з використанням активних форм пересування за визначеним маршрутом, під час проходження

якого можливе подолання природних перешкод: перевалів, порогів, печер тощо різних категорій та ступенів складності.

Початок маршруту – місце і час надання туристу першої туристичної послуги на маршруті, указаний в договорі туристичного обслуговування.

Правила надання готельних послуг – документ, який встановлює обсяг інформації для туриста про готельні послуги, порядок оформлення проживання в готелі (укладення договорів на бронювання і надання послуг, включаючи їх оплату); порядок надання послуг (включаючи послуги без додаткової оплати), а також відповідальність виконавця і споживача за якість і своєчасність надання послуг.

Правовий режим ЗЕД – особливий порядок регулювання зовнішньоекономічної діяльності, що полягає в комплексі взаємопов'язаних між собою економіко-правових заходів (стимулюючих і обмежуючих), спрямованих на досягнення цілей такої діяльності згідно із визначеними законодавцем принципами.

Правосуддя – особлива функція державної влади, що здійснюється шляхом розгляду й вирішення в судових засіданнях адміністративних, цивільних і господарських справ із спорів стосовно прав та інтересів громадян, підприємств, установ та організацій, громадських об'єднань, а також кримінальних справ, застосовуючи встановлені законом міри покарання для осіб, винних у здійсненні злочину, або виправдовуючи невинних.

Приймаюча сторона – юридична особа або індивідуальний підприємець, контрагент, який приймає туристів, які прибули в країну (місце) тимчасового перебування. Зміст обслуговування, що надається приймаючою стороною, визначається ваучером, виданим направляючою стороною.

Програма розвитку туризму – це комплекс взаємопов'язаних норм, економічних та організаційних заходів, спрямованих на реалізацію конституційних прав громадян і розвиток туристичної галузі.

Програма туристичної подорожі (програма обслуговування, перебування) – план послідовних заходів із вказівкою дат і часу перебування в пунктах зупинок на маршруті, готелі, відвідування місць туристичного показу з метою їх огляду (екскурсії), харчування, також переміщення на маршруті за допомогою вказаних у програмі внутрішньо маршрутних транспортних засобів.

Продаж послуг засобом розміщення за запитом – направлення засобом розміщення запиту туроператору після кожної заявки клієнта.

Підтвердження або відмова від заявки повинні бути направлені туроператору протягом 24 годин.

Прокуратура – єдина централізована система державних органів, які від імені України здійснюють нагляд за точним виконанням і єдиним застосуванням законів шляхом своєчасного виявлення правопорушень, уживання заходів з їхнього усунення та притягнення винних до відповідальності.

Просування туристичного продукту – комплекс заходів, спрямованих на створення та підготовку до реалізації туристичного продукту чи туристичних послуг (організація рекламно-ознайомлювальних подорожей, участь у спеціалізованих виставках, ярмарках, видання каталогів, буклетів тощо).

Процес обслуговування – сукупність операцій, що виконуються виконавцем із послуг громадського харчування у разі безпосереднього контакту із споживачем послуг під час реалізації кулінарної продукції й організації дозвілля.

Пряме бронювання – пряме бронювання без посередників.

Прямий рейс – рейс, за якого пасажир не робить пересадок на всьому шляху проходження від пункту вильоту до пункту призначення.

Регулярний рейс – рейс, виконуваний постійно протягом певного терміну відповідно до наперед опублікованого розкладу.

Реєстраційна картка видається у ряді країн прикордонними властями тимчасовим відвідувачам при в'їзді в країну і повертається ними прикордонним властям при виїзді із країни. Це документ, що підтверджує реєстрацію цих відвідувачів органами влади даної країни.

Рекламація – претензія; заява однієї сторони про те, що інша сторона не виконала (повністю або частково) покладених на неї зобов'язань, і вимога у зв'язку з цим відповідного відшкодування.

Рекламний тур – безкоштовний або пільговий тур, організовуваний для турагентств і (або) співробітників авіакомпанії з метою їх ознайомлення з певними туристичними маршрутами і центрами.

Рецепція – загальний зал або кімната в готелях для прийому, реєстрації й оформлення гостей, а також знаходження чергових – портєс для прийому і видачі ключів від номерів і виконання різного виду доручень гостей готелю.

Розміщення без харчування – розміщення в готелі, у вартість якого не входить харчування.

Розміщення з напівпансіоном – розміщення в готелі, у вартість якого входить дворазове харчування (за вибором): сніданок і обід або сніданок і вечеря.

Розміщення з повним пансіоном – розміщення в готелі, у вартість якого входить триразове харчування або харчування в будь-який час за бажанням туриста.

Розміщення і сніданок – розміщення в готелі, у вартість якого входить тільки сніданок.

Розрахункова година – момент початку (закінчення) діб (зазвичай 12.00 годин дня), до настання якого клієнт готелю зобов'язаний звільнити номер або сплатити повністю або частково наступну ночівлю.

Сафари – туристична поїздка з метою полювання або знайомства з місцевою природою, зазвичай, в країнах Центральної Африки.

Сезонно-ціновий план – сукупність усіх цінових періодів, що складають собою рік або сезони, коли функціонує засіб розміщення.

Середня ціна номера – середня ціна номера в готелі або ряді готелів.

Сертифікація туристичних послуг – процедура перевірки якості пропонованих продуктів туристичної фірми з подальшою видачею сертифіката відповідності якості.

Система фортуна – продаж пакету туристичних послуг із знижкою за розміщення без зазначення конкретного готелю, назва якого стає відомою під час приїзду на місце відпочинку. При цьому гарантується розміщення в готелі певної категорії.

Сімейний план – система знижок із вартості розміщення, що надається в деяких країнах готелями членам однієї сім'ї, які мандрують разом.

Споживач – фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних із підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника.

Страховий ризик – певна подія, на випадок якої проводиться страхування і яка має ознаки ймовірності та випадковості настання.

Страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними

особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.

Супроводжуючий – службовець туристичної фірми, в обов'язки якого входить супровід туристів по маршруту, організація розміщення, харчування і перевезення.

Супутні туристичні послуги й товари – послуги та товари, призначені для задоволення потреб споживачів, надання та виробництво яких несуттєво скоротяться без їх реалізації туристам.

Таймшер – покупка права користування номером на один-два тижні в тому або іншому місці протягом тривалого періоду. При цьому створюються умови для обміну місцями відпочинку, що дозволяє власникам таймшерів міняти місце відпочинку.

Такс-фрі (tax free) – система часткового повернення податку на додану вартість у ряді країн при покупці та вивозі товару іноземцями. Зазвичай, використовується у крупних магазинах у разі придбання товарів на понад певну суму. Гроші можуть повертатися під час перетину кордону або в країні постійного перебування.

Тарифи авіаквитків – диференційована система оплати авіап перевезення залежно від рівня послуг, що надаються, умов використання, обміну і повернення авіаквитків.

Терміни ануляцій – кількість календарних днів до дати заїзду, у разі дотримання яких ануляції вважаються своєчасними.

Транзит – провезення пасажирів (туристів) з однієї країни в іншу через проміжну країну.

Трансфер – будь-яке перевезення туриста всередині туристичного центру (доставка з вокзалу, аеропорту або морського порту в готель і назад; з одного вокзалу, аеро- або морського порту на іншій; із готелю в театр і назад).

Тур – туристична подорож (поїздка) за визначеним маршрутом у конкретні терміни, забезпечена комплексом туристичних послуг (бронювання, розміщення, харчування, транспорт, рекреація, екскурсії тощо).

Туризм – тимчасовий виїзд особи з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці перебування.

Турист – особа, яка здійснює подорож по Україні або до іншої країни з не забороненою законом країни перебування метою на термін від 24 годин до одного року без здійснення будь-якої оплачуваної діяльності та із зобов'язанням залишити країну або місце перебування в зазначений термін.

Туристична діяльність – діяльність із надання різноманітних туристичних послуг відповідно до вимог законодавства України.

Туристична індустрія – сукупність різних суб'єктів туристичної діяльності (готелі, туристичні комплекси, кемпінги, мотелі, пансіонати, підприємства харчування, транспорту, заклади культури, спорту тощо), які забезпечують прийом, обслуговування і перевезення туристів.

Туристичне комплексне обслуговування – це обов'язковий набір основних послуг, якими користується турист під час подорожі та складається з розміщення в готелі, харчування, екскурсій, зустрічей та провідів.

Туристичний продукт – попередньо розроблений комплекс туристичних послуг, який поєднує не менше двох таких послуг, що реалізується або пропонується для реалізації за визначеною ціною, до складу якого належать послуги з перевезення, послуги розміщення та інші туристичні послуги, не пов'язані з перевезенням і розміщенням (послуги з організації відвідувань об'єктів культури, відпочинку та розваг, реалізації сувенірної продукції тощо).

Туристичні агенти – юридичні особи, створені згідно із законодавством України, а також фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють посередницьку діяльність із реалізації туристичного продукту туроператорів і туристичних послуг інших суб'єктів туристичної діяльності, а також посередницьку діяльність щодо реалізації характерних та супутніх послуг.

Туристичні оператори – юридичні особи, створені згідно із законодавством України, для яких виключною діяльністю є організація і забезпечення створення туристичного продукту, реалізація і надання туристичних послуг, а також посередницька діяльність із надання характерних та супутніх послуг і які в установленому порядку отримали ліцензію на туроператорську діяльність.

Туристичні перевезення – це перевезення пасажирів за заздалегідь визначеними маршрутами з туристичною метою.

Туристичні послуги – послуги суб'єктів туристичної діяльності щодо розміщення, харчування, транспортного, інформаційно-рекламного обслуговування, а також послуги закладів культури, спорту, побуту, розваг тощо, спрямовані на задоволення потреб туристів.

Туристичні ресурси – пропонувані або такі, що можуть пропонуватися, туристичні пропозиції на основі та з використанням об'єктів державної, комунальної чи приватної власності.

Туристична путівка – письмовий акцент оферти туроператора або турагента на продаж пакету послуг, є невід'ємною частиною договору на туристичне обслуговування, а також документ первинного обліку діяльності туроператора або турагента. Путівка, будучи бланком строгої звітності туроператора, є підтвердженням факту укладення договору на туристичного обслуговування і його оплату.

Туристична фірма – підприємство, яке здійснює збут туристичних послуг споживачам. Залежно від функцій, виконуваних туристичними фірмами, їх поділяють на турагентів і туроператорів.

Туристичне агентство – роздрібна туристична фірма, що займається реалізацією турів населенню, організованих оптовими туристичними фірмами, а також продажем споживачам окремих туристичних послуг (транспортних квитків, екскурсій і т.п.).

Туристичні документи – документи, які видають туристам обслуговуючою їх туристичною фірмою в обмін на ваучер у першому пункті обслуговування (готельні талони, талони на харчування і екскурсії), на підставі яких туристам надаються конкретні туристичні послуги.

Туристично-рекреаційні зони – вільні економічні зони, які створюються в регіонах, що мають багатий природний, рекреаційний та історико-культурний потенціал, із метою ефективного його використання і збереження, а також активізації підприємницької діяльності (в тому числі із залученням іноземних інвесторів) у сфері рекреаційно-туристичного бізнесу.

Туроператор – оптова туристична фірма, яка займається розробкою турів, розрахованих на масовий споживацький попит, їх рекламою і збутом через мережу роздрібних турагентів.

Фіксована квота – квота із закріпленням певних номерів готельного фонду за конкретним туроператором (турагентом).

Форс-мажор – обставина, настанню якої не могла запобігти сторона, відповідальна за виконання зобов'язання, і є причиною невиконання останнього (наприклад, війна, стихійне лихо і т.п.).

Фрахтування – результат чартеру.

Характерні туристичні послуги та товари – послуги та товари, призначені для задоволення потреб споживачів, надання та виробництво яких суттєво скоротиться без їх реалізації туристам.

Хостел – різновид готелів із невеликим набором послуг.

Чартер – договір між власниками транспортного засобу (теплохода, літака, автобуса і т. ін.) і фрахтувальником (наймачем) на аренду всього транспортного засобу або його частини на певний рейс або термін.

Час звільнення номера – час (місцевий), не пізніше якого турист повинен звільнити номер у день від'їзду.

Час надання номера – місцевий час заселення туриста в номер у день заїзду.

Шенгенська віза – єдина віза строком до трьох місяців, яка дає можливість безперешкодно пересуватися по території країн Шенгенської групи (Німеччина, Франція, Бельгія, Голландія, Люксембург, Іспанія, Португалія, Італія і ін.) протягом терміну дії візи.

Юридична відповідальність – передбачені законом вид і міра державно-владного (примусового) зазнання особою втрат благ особистого, організаційного і майнового характеру за вчинене правопорушення.

Юридична особа – організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку.

СПИСОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

Основна література:

1. Барчукова Н.С. Международное сотрудничество государств в области туризма / Н. С. Барчукова. – М. : Междунар. отношения, 1986. – 174 с.
2. Борисов К.Г. Международный туризм и право: Учебное пособие / К.Г. Борисов. – М. : Изд-во «НИМП», 1999. – 352 с.
3. Вихристенко Б.І. Практико-правові аспекти діяльності громадських туристичних організацій України / Б.І. Вихристенко, Н.А. Опанасюк // Бюлетень Міністерства юстиції України. – К., 2007. – № 5. – С. 99–110.
4. Вихристенко Б.І. Цивільно-правові проблеми у діяльності туристичних підприємств: порівняльно-правовий аналіз / Б.І. Вихристенко, Н.А. Опанасюк // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2007. – № 8. – С. 76–94.
5. Кіріяджи В.В. Правове регулювання галузей турбізнесу: учбов. посібник / В.В. Кіріяджи. – Донецьк: ДІТБ, 2001. – 339 с.
6. Кубах А.І. Правове регулювання туристської діяльності : Навчальний посібник / А.І. Кубах, Т.А. Коляда, О.В. Харитонов. – Х. : ХНАМГ, 2010. – 282 с.
7. Маринин М.М. Туристские формальности и безопасность в туризме / М.М. Маринин. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 144 с.
8. Мельник А.Ф. К вопросу формирования механизма управления развитием туризма на Украине / А.Ф. Мельник, Е.В. Якубова // Организация и регулирование экономики. – Вып. 107. – К. : Либідь, 1992. – С. 105–116.
9. Осипова О.Я. Транспортное обслуживание туристов: учебное пособие / О.Я. Осипова. – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 368 с.
10. Правове регулювання туристичної діяльності в Україні : Збірник нормативно-правових актів / під заг. ред. проф. В.К. Федорченка; Київ. ун-т туризму, економіки і права. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 640 с.
11. Ткаченко Т.І. Управління якістю готельних послуг: монографія / Т.І. Ткаченко, С.В. Мельник, М.В. Новак. – К. : КНТЕУ, 2006. – 234 с.

12. Туризм и гостиничное хозяйство / под ред. проф. д.э.н. А.Д. Чудновского. – М. : Издательство ЭКМОС, 2000. – 400 с.

Основні нормативно-правові акти:

13. Community action plan to assist tourism: Council Decision № 92/421/EEC of 13 July 1992 (Про план розвитку туризму в рамках: Директива Ради Європейського Економічного співтовариства від 13 липня 1992 р. №92/421/EEC) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31992D0421&from=EN>. – назва з екрана.
14. ISO/FDIS 18513:2003 Tourism services – Hotels and other types of tourism accommodation – Terminology (Послуги туристичні. Готелі та інші види туристичного розміщення. Термінологія) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iso.org/iso/catalogue_detail.htm?csnumber=31812. – назва з екрана.
15. On package travel, package holidays and package tours: Council Directive 90/314/EEC of 13 June 1990 (Про організовані туристичні подорожі, відпочинок з повним комплексом послуг та комплексні турне: Директиви Ради ЄС від 13 червня 1990 р. 90/314/ЄЕС) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31990L0314&from=en>. – назва з екрана.
16. Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts (Амстердамський договір про зміни Договору про Європейський союз, договорів, що затверджували європейські співтовариства та пов'язаних з ним актів) [Електронний ресурс] / [1997 р.]. – Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf>. – назва з екрана.
17. Афінівська конвенція про перевезення морем пасажирів та їх багажу 1974 року // Офіційний вісник України. – 2007. – № 61. – Ст. 2436.
18. Гагская декларация Межпарламентской конференции по туризму (Гаага, 10–14 апреля 1989 года) [Електронний ресурс] // Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_904. – назва з екрана.
19. Глобальный этический кодекс туризма (Сантьяго, 1 октября 1999 года) // Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим

- доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/983_001. – назва з екрана.
20. Господарський кодекс України// Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.
 21. ГОСТ 28681.3-95 «Туристско-экскурсионное обслуживание. Требования по обеспечению безопасности туристов и экскурсантов» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://vsegost.com/Catalog/72/7247.shtml>. – назва з екрана.
 22. ГОСТ 28681.1-95 «Туристско-экскурсионное обслуживание. Проектирование туристских услуг» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://vsegost.com/Catalog/72/7239.shtml>. – назва з екрана.
 23. Договор между Королевством Нидерландов, Королевством Бельгии, Федеративной Республикой Германия, Французской Республикой и Великим Герцогством Люксембург о поэтапной отмене контроля на общих границах (Шенгенское соглашение) (Шенген, 14 июня 1985 года) [Электронный ресурс] // Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступа: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/987_004. – назва з екрана.
 24. Договор о Европейском Союзе (Маастрихт, 7 февраля 1992 года) (текст с изменениями и дополнениями от 13 декабря 2007 года) [Электронный ресурс] // Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступа: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_029. – назва з екрана.
 25. ДСТУ 3862-99 «Громадське харчування. Терміни та визначення» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://invest-oda.sk.ua/wp-content/uploads/2014/02/dstu_4281_2004. – назва з екрана.
 26. ДСТУ 4269:2003 «Послуги туристичні. Класифікація готелів» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dbn.at.ua/load/normativy/dstu/5-1-0-940>. – назва з екрана.
 27. ДСТУ 4281:2004 «Заклади ресторанного господарства. Класифікація» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dbn.at.ua/load/normativy/dstu/5-1-0-939>. – назва з екрана.
 28. ДСТУ 4268:2003 «Засоби розміщування. Загальні вимоги» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dbn.at.ua/load/normativy/dstu/5-1-0-941>. – назва з екрана.
 29. Кодекс законів про працю України 10.12.1971 р. № 322-VIII : офіційний текст із змінами станом на 1 квітня 2002 р. – К. : Видавничій дім «Ін Юре», 2002. – 224 с.

30. Кодекс торговельного мореплавства України від 23.05.1995 р. № 176/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 47. – Ст. 349.
31. Кодекс туриста // Туризм в Україні: Збірник нормативно-правових актів : в 5-ти т. – Ужгород : ІВА, 2000. – Т. 5. – С. 150–152.
32. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
33. Конвенція для уніфікації деяких правил, що стосуються міжнародних повітряних перевезень (Варшавська конвенція 1929 року з відповідними змінами і доповненнями), набула чинності для колишнього СРСР 15 листопада 1959 року // Офіційний вісник України. – 2009. – № 33. – Ст. 1163.
34. Конвенція про договір міжнародних автомобільних перевезень пасажирів і багажу 1973 року [Електронний ресурс] // Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_845. – назва з екрана.
35. Конвенція про застосування Шенгенської угоди від 14 червня 1985 р. про поетапну відміну контролю на спільних кордонах, підписана 19 червня 1990 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cyberpeace.org.ua/files/konvencia_pro_zastosuvanna_sengens_koi_u_godi.pdf. – назва з екрана.
36. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30 – Ст. 141.
37. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25. – Ст. 131.
38. Международная конвенция по контракту на путешествие (Брюссель, 23 апреля 1970 года) [Електронний ресурс] // Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_415. – назва з екрана.
39. Митний кодекс України від 11.07.2002 № 92-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 44–45; № 46–47; № 48. – Ст. 552.
40. Об ответственности воздушных перевозчиков в связи с перевозками пассажиров и багажа: Регламент № 2027/97 Совета ЕС [Електронний ресурс] // Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_a93. – назва з екрана.

41. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–14, № 15–16, № 17. – Ст. 112.
42. Порядок надання послуг з тимчасового розміщення (проживання), затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 15.03.2006 р. № 297 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 11. – Ст. 731.
43. Приложение к Гаагской декларации по туризму // Туризм в Україні: Збірник нормативно-правових актів: в 5-ти т. – Ужгород : ІВА, 2000. – Т. 5. – С. 140.
44. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці: Закон України від 28.12.2014 № 77-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 11. – Ст. 75.
45. Про внесення змін до Закону України «Про туризм»: Закон України № 1282-IV від 18.11.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 31. – Ст. 241.
46. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо державної податкової служби та у зв'язку з проведенням адміністративної реформи в Україні: Закон України від 05.07.2012 № 5083-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 33. – Ст. 435.
47. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 49. – Ст. 682.
48. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 31. – Ст. 263.
49. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – Ст. 93.
50. Про додаткові заходи щодо реалізації права людини на свободу пересування і вільний вибір місця проживання: Указ Президента України від 15.06.2001р. № 435/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 25. – Ст. 1107.
51. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03.2000 р. № 1533-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 22. – Ст. 171.

52. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999 р. №1105-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 46. – Ст. 403.
53. Про затвердження Державної програми розвитку туризму на 2002–2010 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2002 р. № 583 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 18. – Ст. 935.
54. Про затвердження зразка бланка, технічного опису та Порядку оформлення, видачі, обміну, пересилання, вилучення, повернення державі, знищення паспорта громадянина України для виїзду за кордон, його тимчасового затримання та вилучення: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.2014 № 152 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 45. – Ст. 1188.
55. Про затвердження Ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності: Постанова Кабінет Міністрів України від 11.11.2015 № 991 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 97. – Ст. 3319.
56. Про затвердження Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні: наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 01.02.2005 р. № 28 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 19. – Ст. 1006.
57. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.09.2015 № 667 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 73. – Ст. 2402.
58. Про затвердження Порядку ведення Державного судового реєстру України і Суднової книги України: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.09.1997 № 1069 // Офіційний вісник України. – 1997. – № 40. – Ст. 4064.
59. Про затвердження Порядку встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання): Постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2009 р. № 803 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 58. – Ст. 2041.
60. Про затвердження Порядку організації виїзду дітей за кордон на відпочинок та оздоровлення: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.12.2005 р. № 1251 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 52. – Ст. 3294.

61. Про затвердження Порядку продовження строку перебування та продовження або скорочення строку тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства на території України: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.1995 р. № 1074 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 17. – Ст. 612.
62. Про затвердження Правил оформлення віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через її територію: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2011 № 567 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 41. – Ст. 1681.
63. Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.01.1995 р. № 57 [Електронний ресурс] // Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF>. – назва з екрана.
64. Про захист прав споживачів при укладанні контрактів на відстані: Директива № 97/7/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 20 травня 1997 року [Електронний ресурс] // Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_245. – назва з екрана.
65. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 30. – Ст. 279.
66. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 29. – Ст. 377.
67. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 р. № 222-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 23. – Ст. 158.
68. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540.
69. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України № 877-V від 05.04.2007 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 29. – Ст. 389.
70. Про підтримку розвитку туризму в Україні: Указ Президента України від 02.03.2001 р. № 127/2001 // Урядовий кур'єр. – 2001. – № 45. – С. 6–7.

71. Про Положення про Міністерство інфраструктури України: Указ Президента України від 12.05.2011 № 581/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 37. – Ст. 1513.
72. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України: Закон України № 3857-XII від 21.01.1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 18. – Ст. 101.
73. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 19–20. – Ст. 179.
74. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11.12.2003 р. № 1382-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 15. – Ст. 232.
75. Про стандартизацію: Закон України від 05.06.2014 № 1315-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 31. – Ст. 1058.
76. Про страхування: Закон України № 85/96-ВР від 07.03.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18. – Ст. 78.
77. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР у редакції ЗУ від 18.11.2003 р. № 1282-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 13. – Ст. 180.
78. Типовой контракт, подлежащий подписанию турагентством и клиентом согласно директиве ЕЭС № 90/314 (от 13.05.95 г.) // Туризм в Україні: Збірник нормативно-правових актів: В 5 т. – Ужгород: ІВА, 2000. – 280 с. – Т. 5. – С. 282–284.
79. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз, підписану 18 червня 2007 року в м. Люксембурзі (Закон України від 15.01.2008 р. № 117-VI) // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 10. – Ст. 97.
80. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, підписана у Люксембурзі 14 червня 1994 року // Офіційний вісник України. – 2006. – № 24. – Ст. 1794.
81. Устав внутреннего водного транспорта Союза ССР: Постанова Ради Міністрів СРСР від 15 жовтня 1955 р. № 1801 (зі змінами та доповненнями) // Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v1801400-55>. – назва з екрана.
82. Хартія туризму / Всесвітня туристична організація [Електронний ресурс] // Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_640. – назва з екрана.

83. Цивільний кодекс України № 435-IV від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № № 40–44. – Ст. 356.
84. Щодо наближення законів, постанов та адміністративних положень держав-членів стосовно реклами, яка вводить в оману: Директива Ради від 10.09.1984 р. № 84/450/ЄЕС [Електронний ресурс] // Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_347. – назва з екрана.
85. Щодо несправедливих умов споживчих договорів: Директива Ради № 93/13/ЄЕС від 5 квітня 1993 року [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерства юстиції України. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/file/31074>. – назва з екрана.
86. Щодо скасування обов'язкової сертифікації готельних послуг та послуг харчування: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 30.07.2012 № 876 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 74. – Ст. 2995.

Додаткова література:

87. Kakabadze Mario A. The New GATT: Implications for the Travel and Tourism Industry / Dr. Mario A. Kakabadze // European Travel Law. – West Sussex : JohnWiley&Sons, Baffins Lane, Chichester, 1997. – P. 139–153
88. Бобкова А.Г. Правовое обеспечение рекреационной деятельности / НАН Украины. Институт экономико-правовых исследований, Донецкий гос. ун-т. – Донецк : Юго-Восток, 2000. – 308 с.
89. Быковская А. Некоторые комментарии к Генеральному соглашению по торговле услугами // Маркетинг. – 1998. – № 3. – С. 82–104.
90. Гончарук Ю.С. Стратегічні напрями міжнародного співробітництва України у сфері туризму [Електронний ресурс] / Ю.С. Гончарук, О.В. Пирог // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. Збірник наукових праць. – Івано-Франківськ, 2009. – Вип. 5, том 2. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_gum/aprer/2009_5_2/03.pdf. – назва з екрана.
91. Грабовський Ю.А. Спортивний туризм: навчальний посібник / Ю.А. Грабовський, О.В. Скалій, Т.В. Скалій. – Тернопіль : Навчальна книга. – Богдан, 2009. – 304 с.

92. Гуляев В.Г. Туристские перевозки (документы, правила, формуляры, технологии). – М. : Финансы и статистика, 1998. – 368 с.
93. Данканич Т.П. Організаційно-правові аспекти здійснення туристичної діяльності / Т.П. Данканич // Збірник наукових праць Кіровоградського національного технічного університету. Економічна науки. – 2009. – № 16 (Ч. 1). – С. 236–242.
94. ЄС підтримує розвиток туризму в Україні [Електронний ресурс] // Новини співпраці з ЄС. Бюлетень Представництва Європейської Комісії в Україні. – 2009. – № 30 (5 червня). – С. 1. – Режим доступу:
http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/eucooperationnews/30_eucooperationnews_uk.pdf. – назва з екрана.
95. Жукова М.А. Управление индустрией туризма в современных условиях: дис. ... д-ра экон. наук: 08.00.05. – М, 2003. – 354 с.
96. Зорин И.В. Энциклопедия туризма : справочник / И.В. Зорин, В.А. Квартальное. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 368 с.
97. Конституційне право України : підручник для студ. вузів / за ред. Ю.М. Тодици, В.С. Журавського. – К. : Ін Юре, 2002. – 544 с.
98. Крылова Г.Д. Основы стандартизации, сертификации и метрологии: учеб. для вузов / Г.Д. Крылова. – М. : Аудит: ЮНИТИ, 1998. – 479 с.
99. Міщенко А.Г. Міжнародне співробітництво в сфері туризму / А.Г. Міщенко // Вісник МНТУ. – Серія Економіка – № 2(5). – С. 152–156.
100. Опанасюк Н.А. Право Європейського Союзу і національне туристичне законодавство // Український часопис міжнародного права: науково-практичний журнал. – К., 2002. – № 4. – С. 33–44.
101. Опанасюк Н.А. Правове регулювання туристичної галузі в Україні: його стан та необхідність вдосконалення // Вісник ДІТБ: щорічний науковий журнал. Випуск 6. – Донецьк : Донецький інститут туристичного бізнесу, 2002. – С. 57–61.
102. Опанасюк Н.А. Про проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» / Н.А. Опанасюк // Держава і право: Збірник наукових праць, Юридичні і політичні науки. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. – Вип. 20. – С. 181–188.
103. Права і свободи людини і громадянина в Україні / В.Ф. Погорілко, В.В. Головченко, М.І. Сірий. – К., 1997. – 52 с.

104. Права людини: міжнародні договори ООН та Ради Європи / упоряд. В. Павлик, В. Тесленко; Комітет виборців України. – К. : Факт, 2001. – 151 с.
105. Проблеми географії та менеджменту туризму: моногр. / В.Г. Явкін, В.П. Руденко, О.Д. Король та ін. ; Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці : Рута, 2006. – 260 с.
106. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник / пер. з рос. – Харків : Консум, 2001. – 656 с.
107. Таксанов А. Некоторые аспекты безопасности в туризме: методологический подход к безопасности в туризме / А. Таксанов // «Васко да Гама» – Менеджмент и маркетинг в туризме. – 2002. – № 3. – С. 15–21.
108. Чехович С.Б. Стан законодавчого забезпечення реалізації та захисту права на свободу пересування: Аналітична доповідь. – К. : Фонд «Правова ініціатива», 2003. – 99 с.
109. Шевченко Я.М. Туризм і право на туризм // Матеріали II-ої Міжнародної науково-практичної конференції «Туризм у XXI столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості». – К. : Знання України, 2002. – 560 с.

Інтернет-ресурси

110. <http://www.tau.org.ua/>
111. <http://franceguide.com/>
112. <http://www.world-tourism.org>.
113. http://www.harrisinteractive.com/harris_poll/index.asp.
114. <http://www.satis.kiev.ua>.
115. <http://www.ratanews.ru/>
116. <http://www.shipregistr.kiev.ua/>.
117. <http://www.greentour.com.ua>.
118. <http://tourlib.net>